

Urheilun on todettu oikeudellistuneen viime vuosien aikana. Mutta, mitä merkitsee suomalaisen urheilun oikeudellistuminen? Kysymykseen vastaa artikkelissaan kauppaoikeuden professori Ari Huhtamäki, s. 12-13, 15.

Oikeustieteen kandidaatti Lotta Viikari käsittelee artikkelissaan mm. avaruustoiminnan ja avaruusoikeuden historiaa, taivaankappaleiden hyödyntämistä, avaruuden käyttöön liittyviä ympäristöhaittoja sekä kansainvälisiä avaruussopimuksia, s. 26-29.

- 3 **Pääkirjoitus:** Hämmästyttää, kummastuttaa..., Ahti Saarenpää
- 5 **Kolumni:** Terttu Utriainen
- 6 Oikeustieteiden osasto/tiedekunta 1979-2004
- 7 **Siula:** Aulis Aarnio
- 8 Kolmas tiedekunta, Ilkka Saraviita
- 10 Irak ja oppi ennakoivasta itsepuolustuksesta, Kari Hakapää
- 12 Urheilun oikeudellistuminen, Ari Huhtamäki
- 14 Irtisanomisoikeus edellyttää työn vähentymistä, Seppo Koskinen
- 16 Superdosentteja ja dosenttivanhuksia, Esko Linnakangas
- 18 Oikeuselämä ja lyhenteet, Heikki E.S. Mattila
- 20 Osaston/tiedekunnan historiaa kuvin
- 22 Vuosien varrelta - varrella virran, Rauno Halttunen
- 24 Ympäristöoikeuden tulevaisuuden haasteet, Timo Koivurova
- 26 Avaruusoikeus - matkalla Marsiin vai mustaan aukkoon? Lotta Viikari
- 30 Vastuun sisällöllinen kannustavuus - faktaa vai fiktiota? Markus Aarto
- 32 **Alumni:** Tuomas Pöysti
- 33 **Väitökset:** Sakari Huovinen ja Tanja Jakonen
- 35 **Julkaisut**
- 36 **Lyhyesti**

Ahti Saarenpää Hämmästyttää, kummastuttaa...

Methän vietämmä jo 25-vuotista juhlavuotta täällä Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunnassa; maan ainoassa *oikeustieteiden* tiedekunnassa. Tiedekuntamme nimeä on joskus kritisoitu. Miksi poiketa eteläisempien tiedekuntien yksikkömuotoisesta nimestä? Olivat valinnan perusteet aikanaan mitkä hyvänsä, nyt neljännesvuosisata myöhemmin voimme olla nimeen tyytyväisiä. Oikeustiede ei ole yhtenäinen ilmiö. Oikeustieteiden perheessä on koko joukko jäseniä ja niiden määrä vain kasvaa. Tämä on osa tieteen luonnollista kehitystä. Me muutumme. Oikeusinformatiikka on ollut yksi tunnusmerkeistämme jo pitkään. Ja *oikeuslingvistiikka* on äskettäin liittynyt uusimpana jäsenenä meidän perheeseemme vakavasti otettavana tutkimus- ja opetusalanä. Tutkimme ja opetamme oikeuden kieltä ja oikeudellisia kieliä.

Kun aloitimme, elimme toisenlaisessa valtiossa ja toisenlaisessa yhteiskunnassa. Tuon ajan hallintovaltion sopi hyvin, että perustamissuunnitelmassa tarjottiin virkamiesoikeutta omaksi oppiaineekseen. Ja informaatioyhteiskunta teki vasta tuloaan. Vain muutamaa vuotta aiemmin oli oikeustieteellisten opintojen uudistamiskomitea liittynyt epäonnistuneiden ennustajien sankkaan joukkoon pohtiessaan tietokoneiden käytön leviämistä ja esittäessään tietotekniikan alkeiden opettamista julkisoikeuden yhteydessä. Niin ikään vain muutamaa vuotta aiemmin ensimmäinen yritys tietosuojalainsäädännön aikaansaamiseksi oli näkyvästi karahtanut karille. *Osmo A. Wiion* kaltaiset verkkoyhteiskunnan varhaiset ennakoijat olivat tuolloin harvassa eikä heitä otettu vakavasti.

Mutta yhteiskunnan muutokseen uuden tiedekunnan perustaminen toki liittyi. Tarkoitus oli, että katsomme yhteiskunnan muutosta hieman toisella tarkkuudella kuin kaksi muuta tiedekuntaa. Ja tar-

koitus oli, että oikeustieteen uusiutumiselle saadaan hieman toinen aikataulu, kuin mikä se olisi edettäessä "virkaikäjärjestyksessä" kahden muun tiedekunnan tiedeyhteisöissä. Oikeustiede oli muuttumassa. Kaikki eivät sitä tietenkään halunneet, joten kohtasimme aluksi eräänlaisen uskottavuusongelman. Valmistuukohan Lapista oikeita lakimiehiä? Ja jos sellaisia valmistuu, seurauksena on joukkotyöttömyys! Eivätkä nämä perin koomiset väitteet jääneet vain yksilötasolle. Niitä myös markkinoitiin.

Tilanne oli epäilemättä paljossa toisintoa Turun tiedekunnan alkuvaiheilta. Muutosvastarinta kun on aina vieraanamme. Ja tuohon aikaan neljännesvuosisata sitten siihen sekoittuivat valitettavasti myös opetukselle ja tutkimukselle sinänsä vieraat poliittiset aineksetkin. Kaikkeen tähän meillä oli ja on yksi vastaus; *laatu*. Sekään ei tosin aluksi kaikkia miellyttänyt, ei etenkin niitä omaan työhönsä vähiten panostaneita opiskelijoita, joille kenties oli jo lupeissa varma suljetun sektorin työpaikka. Tässäkin suhteessa yhteiskunta oli kuitenkin muuttumassa. Lakimiesten suljettu sektori on tänään entistä suppeampi ja sinnekin kilpaillaan. Pelkkä virkatutkinto ei ole avain menestykseen. Koetimme ennakoida asian. Ja harvoiksi ovat jääneet negatiiviset kommentit meiltä valmistuneiden laatusastosta. Sen rohkeuden tässä sanaa.

Paljon on vuosien saatossa täällä tehty; jotain turhaakin ja joskus turhaan kiivaillenkin. Monen asian olisi epäilemättä voinut tehdä toisinkin. Kiinteämmän tiedeyhteisön aikaansaaminen kesti turhan kauan. Ja yhtä lailla liian kauan olimme yksin oman yliopistomme sisällä. Turhaan. Mutta paljon on saavutettukin. Emme me syyttä pyrkineet huippuiksi jokin aika sitten.

Valokuva: Lapin Kansan arkisto

Yksityisoikeuden professori Ahti Saarenpää suoritti oikeustieteen kandidaatin tutkinnon Helsingin yliopistossa vuonna 1970 ja oikeustieteen lisensiaatin tutkinnon 1973. Hänen oikeustieteen väitöskirjansa hyväksyttiin Helsingin yliopistossa vuonna 1980. Kuvassa Ahti Saarenpää vuonna 1980.

Valokuva: Mauri Päänttjä

Työurallaan Ahti Saarenpää on toiminut eri tehtävissä Helsingin yliopistossa vuosina 1969-1972, tutkimusassistenttina Suomen Akatemiassa vuosina 1972-1978, Helsingin yliopistossa 1979-1981. Työnsä Lapin korkeakoulun oikeustieteiden osastossa professori Ahti Saarenpää aloitti 1.12.1979. Hän on osallistunut myös lainvalmisteluun ja hän on Euroopan Unionin informaatiomarkkinoita arvioivan Legal Advisory Boardin jäsen. Nykyisin hän toimii muun ohella Eduskunnan kirjaston hallituksen jäsenenä.

Tänään yhteistyö on yksi tunnusmerkeistämme. Olemme - esimerkiksi mainitakseni - tehneet yhteistyötä Rovaniemen hovioikeuden kanssa Pohjois-Suomen tuomarikoulun puitteissa. Se oli aikamoinen kolmen vuoden työrupeama, joka jatkuu hovioikeuspiirin laatuprojektina. Niin ikään teemme - lappilaisesta aloitteesta - yhteistyötä Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan kanssa asianajajien täydennyskoulutusta kehittäen. Ja olemme valmiit kaikkien kolmen tiedekunnan aktiiviseen yhteistyöhön tuomarikoulutuksen kehittämiseksi. Turun tiedekunnan pitkäaikaisen dekaanin Ari Saarnilehdon kanssa olen luonnostellut ajatusta tiedekuntien yhteisen oikeushoidon koulutuskeskuksen aikaansaamisesta lakimiesten korkeatasoisen, järjestelmällisen täydennyskoulutuksen kehittämiseksi. Meillä tuollainen koulutuskeskus jo on Pohjois-Suomen alueelle tarkoitettuna ja aluksi vielä pienimuotoisesti toimien. Täydennyskoulutus on elinikäisen oppimisen yhteiskunnassa yhä tärkeämmäksi käyvä tiedekuntien tehtävä ja profession tunnusmerkki.

Täällä oman yliopistomme sisällä suunnittelemme menetelmätieteiden laitoksen kanssa IT-painotteisia tutkintoja ja olemme mukana uudessa, juuri käynnistyneessä *kauppätieteiden ja matkailun* tiedekunnassa. Se on eräänlainen verkostotiedekunta, joka saattaa toimia mallina yleisemminkin yliopistolaitoksen kehitykselle. Liiallisen erikoistumisen tiedollisia ja byrokrattisia haitteikijöitä voidaan liudentaa tieteidenvälisen yhteistyön avulla. Tervetuloa takaisin tieteellinen yleissivistys! Perin pitkälle yliopistolaitos ehtikin suppea-alaisuuden sinänsä helpolla tiellä edetä.

Kun aloitimme, aloitimme kotimaisen lakimieskoulutuksen kotimaisen tiedeyhteisön kotimaisessa tiedollisessa miljöössä. Oikeustiede oli vankasti kansallinen tiede. Tässä uskossa aika monet meistä olivat varman vakaita. Tänään tilanne on perin juurin toinen. Oikeustiede on yksi kansainvälisimpiä tieteitä. Sen on pakko olla sitä jo kansainvälisistä sitoumuksistamme johtuen. Ja se on sitä tieteen yleistä tehtävistä ja laatuvaatimuksista johtuen. Muutos on suuri, hämmästyttävän suuri. Sitä emme osanneet ennakoida.

Mutta tänään Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunta on myös kansainvälinen tiedekunta. Opiskelijavaihto on jatkuvassa kasvussa, vieraskielisen opetuksen määrä lisääntyy ja kansainväliset yhteytemme ovat useilla aloilla merkittäviä. Niin ikään järjestämme kansainvälisiä tutkintoja. Sellainen on itse käynnistämämme vertailevan oikeustieteen LLM-ohjelma ja sellainen on oikeusinformatiikan eurooppalainen LLM-ohjelma EULISP, jota olemme olleet käynnistämässä ja jota olemme yhtenä osapuolena toteuttamassa.

Se, mikä tässä kehityksessä minua aidosti hämmästyttää, on tiedekunnan henkilöstön joustava kasvaminen kansainvälisyyteen. Muutosprosessi on ollut raju ja nopea. Ei meitä ketään tänne kielitaidon perusteella valittu. Mutta muutosvastarintaa ei juurikaan näy. Ja kuitenkin jokseenkin kaikki on jouduttu tekemään ilman työnantajatahon taloudellista myötävaikutusta. Harva työyhteisö näin myllertävää muutosta on joutunut kokemaan.

Hämmästyttävän paljon on siis nähty ja tehty. Etenkin viime vuodelt pieni tiedekunta on liikkunut kestokykynsä äärirajoilla. Niin - pieni tiedekunta. Yleistutkintoa tuottavana tiedekuntana oikeustieteiden tiedekunta poikkeaa useimmista muista tiedekunnista. Toimimme professoripainotteisesti. Ja vastaavasti väitöskirjojen teko on oikeustieteen informaatorikkaudesta johtuen paljossa sidottu assistentteihin asianmukaisessa tiedollisessa miljöössä. Tietoverkkojen tietoineksen kasvusta huolimatta hyvä kirjasto on tyyppillisen oikeus-

tieteellisen väitöskirjan tekemisen perusedellytys. Tiedekunnan rakenteellinen kehittäminen on kuitenkin edelleen neljännesvuosisadan jälkeenkin kesken. Ei ole riittävästi tekijöitä. Eikä ole riittävästi tiedollista miljöötä. Se vaikeuttaa, se hidastaa, se kummastuttaa.

Olemme pohjoisen Suomen tiedekunta. Lakimiehiä koulutamme luonnollisesti koko maahan. Lapissa koulutettu on kaikkia varten. Ja merkittävä osa meiltä valmistuneista siirtyy täältä etelämmäksi. Markkinat ovat muualla. Mutta paljon on ollut ja tulee olemaan tännekin sijoittuvia. Ja kun oikeudellinen opetus jalkautuu enenevässä määrin alempiin oppilaitoksiin, tarvitsemme uuden lisäprofessionkin; oikeuden opettajat. Heitä haluamme täällä kouluttaa.

Mutta tiedekunnan toiminta ei ole vain tutkintojen tuottamista. Yhteistyökumppanimme Rovaniemen hovioikeuden tavoin vaikuttamme koko Pohjois-Suomen alueella. Otamme yliopiston uudeksi luonnehditun, mutta itse asiassa ikivanhan kolmannen tehtävän vakavasti. Ja kun sen teemme, meitä kummastuttaa aina silloin tällöin ilmenevä Pohjois-Suomen sivuuttaminen mitä erilaisimmissa, myös oikeudellisissa asioissa. Edustukseltaan Seinäjoelle päättävä, sinänsä hyvistä ihmisistä koostuva oikeusturva-asiain neuvottelukunta on tästä valitettavana esimerkkinä. Ei oikeus sinne pääty.

Lapin yliopiston perustaminen oli aikanaan osa silloista, perusteltua hajasijoituspolitiikkaa. Tänään tuo politiikka on otettu uudelleen käyttöön. Onkin syytä miettiä, mitä oikeusministeriön hallinnonalalla voitaisiin tässä suhteessa tehdä? Vastaus on *oikeusvaltion näkökulmasta* verraten helposti löydettävissä ja perusteltavissa. Meiltä Suomesta puuttuu toistaiseksi tuomioistuinlaitoksen riippumattomuuden takaava riippumaton oikeushallintoviranomainen. Sen perustaminen tuskin on vältettävissä kehitettäessä eurooppalaista oikeusvaltiota. Olemmehan jopa markkinoimassa oikeusvaltiota muille.

Kun Norjassa jokin aika sitten päädyttiin oikeushallintoviraston perustamiseen, sen sijaintipaikaksi tuli Trondheim. Näin haluttiin myös etäisyyden avulla varmistaa henkilöstön tosiasiallinen riippumattomuus oikeusministeriöstä. Oivallinen ajatus! Meillä samanlainen askel olisi syytä ottaa perustamalla uusi oikeushallintoviranomainen tänne Lappiin; johonkin Lapin läänin kaupungeista. Ja ei sen tarvitsisi kaupunkikaan olla...

Arvoisa lukija. Aloitamme opinnot täällä Lapin yliopistossa *Ilkka Saraviidan* valtiosääntöoikeuden luennoilla. Olemme tehneet näin vuodesta 1979 lähtien. Sekin oli varhaista oikeusvaltion ennakkointia. Nyt perusoikeudet ovat kaikkien huulilla.

Neljännesvuosisadan aikana olemme oppineet ja opettaneet paljon. Ja olemme myös ulkoisesti muuttuneet. *Rauno Halttunen, Ilkka Saraviita* ja minä - ensimmäiset professorinvirkojen hoitajat - näytimme hivenen toisilta työn aloittaessamme. Muuan alkuvuosien opiskelijoistamme totesikin vasta Turun hovioikeuden presidentin *Touko Kososen*, joka vieraili prosessioikeuden opettajana, näyttäneen oikealta professorilta. Ehkäpä mekin jo kuulumme samaan kategoriiaan, vaikka pukeutumisessa on vielä toivomisen varaa.

Tänään tiedekunnan professoreiden keski-ikä on varsin korkea. Seuraavien vuosien aikana verenvaihto tulee olemaan melkomoista. Mutta senkin jälkeen Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunta epäilemättä jatkaa työtään oikeuden ja oikeudenmukaisuuden puolesta omaleimaisena, eteenpäin katsovana ja muutoksiin joustavasti sopeutuvana verkkoyhteiskunnan tiedekuntana. Sellaista tarvitaan oikeusvaltiossa.

Terttu Utriainen

Oikeustieteen tutkimukset ja Bolognan julistus

Osana Euroopan integraatiota oikeustieteelliset tutkimuksetkin halutaan virtaviivaistaa kansainvälisesti vertailukelpoisiksi. Uudistukset sisältyvät Suomessa yliopistolaikiin ja muutoksen on tarkoitus tulla voimaan elokuussa 2005. Taakse on jäämässä ilmeisesti se aika, jolloin suomalaista oikeustieteen kandidaattia vastasi italialainen oikeustieteen tohtori ja saksalaista oikeustieteen tohtoria puolestaan suomalainen oikeustieteen lisensiaatti. Tutkimusten kirjo ei kuitenkaan tällä uudistuksella häviä, sillä EU:han on vain osa maailmaa. Yhä edelleen meille jää venäläinen oikeustieteen kandidaatti, joka vastaa suomalaista oikeustieteen lisensiaattia - muiden maiden tutkimuksista puhumattakaan.

Tutkimusjärjestelmä muuttuu kaksiportaiseksi siten, että alempi tutkimus on tarkoitus suorittaa kolmessa vuodessa ja ylempi kahdessa vuodessa. Uudistuksella pyritään tutkimusten suorittamisen nopeuttamiseen. Alemman tutkimuksen suorittaneita ei kutsuta oikeustieteessä kandidaateiksi, kuten muissa tiedekunnissa, vaan oikeusnotaareiksi. Sen sijaan vanhojen juristien järkytykseksi ylempään tutkimuksen suorittaneista tulee maistereita. Sitähän juristit tuhatvuotisen historiansa aikana eivät ole koskaan tahtoneet olla. Hehän ovat halunneet erottautua myös muista tohtoreista Bolognan punaisella hatullaan. Tutkimuskaan ei ole ollut mikään epämääräinen yhteiskunnallinen tai humanistinen löytöretki sivistyksen maailmaan, vaan tiukasti organisoitu opinto-ohjelma kuten kadettikoulussa.

Oikeustieteelliset tutkimukset tulevat säilymään yleistutkintoina kaikissa kolmessa tiedekunnassa eli Helsingissä, Turussa ja Rovaniemellä. Sisällöltään ja rakenteeltaan ne voivat hieman vaihdella, mutta oikeustieteellisen yleistutkimuksen rakenne tullaan säilyttämään.

Painavimpana perusteluna yleistutkimusmallin säilymiselle on se, että juristit ovat sen ansiosta vuosikymmenten aikana menestyneet erittäin hyvin. Tutkimus ei ole antanut valmiuksia vain tiettyihin kapea-alaisiin työtehtäviin, vaan tutkimuksen suorittaneet ovat pystyneet joustavasti sijoittumaan eri sektoreille ja maailman muuttumisen myötä myös hankimaan tarvittavan erikoisosaamisen. Tämä näkyi hyvin Suomen liittyttyä Euroopan unio-

niin. Lainsäädännön ajalle saattaminen tapahtui tehokkaasti ja eurooppaoikeus löysi nopeasti paikkansa tiedekuntien opetuksessa.

Oikeustieteellinen tutkimus on säilytettävä yleistutkintona myös sen vuoksi, että se on virkatutkimus. Tuomareiksi ja syyttäjiksi ei voida nimittää muita kuin oikeustieteellisen tutkimuksen suorittaneita. Myös yksityisellä sektorilla toimivat asianajajat ovat kaikki oikeustieteilijöitä. Tuomareita on tällä hetkellä yli 800, syyttäjiä noin 330 ja asianajajia yli 1600. Tuomareita, syyttäjiä ja asianajajia on siten suunnilleen yhtä paljon kuin pappeja, joita on tällä hetkellä noin 2600.

Tuomioistuimet, syyttäjälaitos ja asianajajatoiminta kuitenkin työllistävät vain noin neljäsosan juristikunnasta. Loput toimivat erilaisissa viroissa tai yksityisen sektorin mitä moninaisimmissa tehtävissä. Yksityisen puolen juristeistakin valta osa on varatuomareita eli auskultoinut tuomiokunnissa.

Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunnassa on tähän mennessä pystytty yhdistämään juristeilta vaadittava perusopetus uusiin oikeudenaloihin. Yhä edelleen juristeilta edellytetään niiden vanhojen approbatureiden hallitsemista, jotka viimeisimmissä tutkimusnouduksissa muuttuivat aineopinnoiksi. Juristi, joka ei hallitse perheoikeuden, kauppaoikeuden, rikosoikeuden ja prosessioikeuden perusteita, ei ole lakimies.

Tämän lisäksi täytyy aina olla avoin myös uusille oikeudenaloille. Viime vuosikymmeninä näitä ovat olleet oikeusinformatiikka ja -lingvistiikka, eurooppaoikeus, naisoikeus, avaruus- ja lääkeoikeus sekä immateriaalioikeus. Näillekin on löydettävä tutkimuksessa paikkansa. Viisas organisaatio varaa myös mahdollisuuden muutokseen, joten tutkimukseen on jätettävä myös tilaa sellaisille kursseille ja oikeudenaloille, joita emme tällä hetkellä osaa edes nimerä.

Rikosoikeuden professori Terttu Utriainen suoritti oikeustieteen tohtorin tutkimuksen Helsingin yliopistossa vuonna 1984. Työurallaan hän on toiminut mm. Helsingin maistraatissa ja Helsingin yliopiston oikeustieteiden tiedekunnassa. Lapin kesäyliopistossa hän toimi opettajana ensimmäisen kerran kesällä 1979. Valokuvassa Terttu Utriainen 22.11.1985.

Lapin korkeakoulun/yliopiston palveluksessa Terttu Utriainen on ollut vuodesta 1982 lähtien. Suomen Akatemian yhteiskuntatieteellisen toimikunnan jäsen hän oli vuosina 1988-1991. Suomen Akatemian kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunnan jäsen hän oli vuosina 1996-2003. Valtioneuvoston tuomarivalintalautakunnan jäsen hän on vuosina 2000-2005. Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunnan dekaani Terttu Utriainen oli vuosina 1996-2000.

Valokuva: Lapin Kansan arkisto

Oikeustieteiden osasto/tiedekunta 1979-2004

Henkilökunta

Lapin korkeakoulun oikeustieteiden osastossa oli lukuvuonna 1979-1980 seuraavat virat: julkisoikeuden professori, yleisen oikeustieteen ja oikeushistorian apulaisprofessori, yksityisoikeuden assistentti, assistentin ylimääräinen toimi (julkinen valta) ja assistentin ylimääräinen toimi (perhesuhteet, perimys ja niihin liittyen yksilön persoonallisuuden suojaa koskevat kysymykset)

Vuonna 2004 Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunnassa on 16 professoria, 4 yliassistenttia, 9 assistenttia, 2 lehtoria ja yhteensä 8 muuhun henkilökuntaan kuuluvaa henkilöä: hallintopäällikkö, opintopäällikkö, hallintosihteeri, kv-asiain suunnittelija, 2 opintoasiainsihteerä, toimistosihteerä ja amanuenssi.

Opiskelijat

Lukuvuodeksi 1979-80 Lapin korkeakoulun oikeustieteiden osastoon haki 887 opiskelijaa, joista 472 osallistui valintakokeisiin. Valituksi tuli 87 opiskelijaa, joista kolmasosa oli naisia ja kaksi kolmasosaa miehiä.

Ensimmäiset oikeustieteen kandidaatit (8 kpl) valmistuivat Lapin korkeakoulusta vuonna 1983, ensimmäiset oikeustieteen lisensiaatit (2 kpl) vuonna 1986 ja ensimmäinen

oikeustieteen tohtorin tutkinto suoritettiin vuonna 1988.

Vuonna 2003 tiedekuntaan haki 488 opiskelijaa, joista valintakokeisiin osallistui 325. Opiskelemaan hyväksyttiin 126 opiskelijaa, joista 57 % oli naisia ja 43 % miehiä.

Vuoden 2003 lopussa tiedekunnassa oli 776 oikeustieteen kandidaatin tutkintoa suorittavaa opiskelijaa ja 88 jatko-opiskelijaa.

Ensimmäiset opiskelijat syksyllä 1979.

Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunnassa on suoritettu vuoden 2003 loppuun mennessä 1 544 oikeustieteen kandidaatin tutkintoa, 50 oikeustieteen lisensiaatin tutkintoa ja 22 oikeustieteen tohtorin tutkintoa.

Saamen kielen taitoisten kiintiössä Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunnassa on opiskellut tiedekunnan historian aikana yhteensä 6 opiskelijaa.

Valtakunnansyyttäjä Matti Kuusimäki luennoi yliopistolla huhtikuussa

Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunnan juhluvuoden ohjelmassa on muun ohella luonnollisesti tänäkin vuonna tiedekunnan vuosittainen *lectio honoraria*. Sen pitää tänä vuonna huhtikuun 19. päivänä valtakunnansyyttäjä, oikeustieteen lisensiaatti, varatuomari **Matti Kuusimäki**. Hän luennoi otsikolla "Yhdenvertaisuus lain edessä - tavoite vai taakka".

Yhdenvertainen kohtelu on Suomessa aina ollut kansalaisen keskeinen perusoikeus. Moniarvoistunut yhteiskuntamme haluaa nykyisin tarjota lainkäytön suhteen, sen

Matti Kuusimäki

myötä esimerkiksi rikosoikeuden seurasjärjestelmän osalta, "yhdeksän hyvää ja kahdeksan kaunista". Hyvä niin, mutta miten käy yhdenvertaisuuden, kun tätä hyvää ei eri syistä kyetäkään jakamaan tasapuolisesti kaikille?

FOKI-tietokanta

Oikeuskäytäntö kirjallisuudessa FOKI-tietokanta on yksi käytännön lakimiehen tärkeimmistä tiedollisista apuvälineistä. Se sisältää tiedot oikeuskirjallisuudessa olevista viittauksista oikeuskäytäntöön. Oikeuskäytäntö, ennen kaikkea ennakkoratkaisut ovat keskeistä oikeuslähdeaineistoa. Ne tulee tuntea.

FOKI-tietokannan tuottaminen käynnistyi aikanaan Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen toimesta. Nykyisin sitä ylläpitää oikeusinformatiikan instituutti. Tietokannan vastaava hoitaja on *Tuija Jokelainen*.

FOKI on nykyisin Finlexin oikeuskäytäntö-sivuilla ilmaiseksi kaikkien käytettävissä. Se on osa oikeuskulttuurille keskeisiä valtiovalan informatiivisen perusvelvoitteen puitteissa tuotettavia teoksia. FOKI sisälsi vuoden 2004 alussa tietoa yli 500 000 viittauksesta runsaaseen sataan tuhanteen oikeustapaukseen. Tietokantaa päivitetään mahdollisimman reaaliaikaisesti.

Aulis Aarnio Yliopiston haasteet

Olen jossakin yhteydessä kysellyt, onko valtionyliopisto enää nykyoloissa yli-päättään kykenevä huolehtimaan niistä yliopiston perustehtävistä, joita varten se on perustettu. Tämä ei koske yksin Lapin yliopistoa, se on koko yliopistolaitosta varjostava uhka. Siitä ovat puhuneet - tietyistä näkökulmista - myös esimerkiksi Tampereen yliopiston rehtori *Jorma Sipilä* ja Helsingin yliopiston rehtori *Ilkka Niiniluoto*, joka on kantanut huolta dynaamisen sivistysyliopiston tulevaisuudesta.

Yliopistojen resurssit on pudotettu alle kaikkien niiden minimien, jotka niiden tulisi täyttää, jotta yliopistojen voitaisiin ajatella suoriutuvat perustehtävistään, akateemisesta tutkimuksesta ja siihen perustuvasta korkeimmasta opetuksesta. Kun olin aikanaan perustamassa Lapin yliopistoa, lähtökohtana oli täysimääräinen resurssointi - myös ja erityisesti oikeustieteeseen. Tavoite ei ole toteutunut.

Suomi ylikoulututtaa ja akateemisen koulutuksen yliarvostus on ilmeinen. Ja siitä huolimatta opetusministeriö kaavailee kasvattavansa yliopistojen opiskelijamääriä. Voihan olla, että kaupungin puisto-osastolla työ sujuu joustavammin, jos haravan varressa on juristeja, mutta järkevänä sellaista yliopistopolitiikkaa ei voi pitää. Jonkun pitäisi Suomessa tehdä oikeat työtkin, ne joilla myös yliopistot rahoitetaan.

Tällä menolla jotakin tapahtuu jonkin kustannuksella, ja pelkään pahoin, että on vain yksi häviö: tieteellinen tutkimus. Mutta ei siinä kaikki. Jos pidetään edes löyhästi kiinni vaatimuksesta, että yliopiston opetuksen on perustuttava uusimpaan ja tasokkaimpaan tieteelliseen tutkimukseen, näivettyä tutkimuksen rapautuessa ajan oloon myös opetus. Asiaa ei auta yksin lisätty tohtorinkoulutus, koska puute on opettajan vakansseista. Valmistuville tohtoreille on avattava myös uraputki. Siinä on villakoiran ydin.

Yhtälöä on vaikea ratkaista nykyisin käytössä olevin keinoin. Näköpiirissä olevana aikana yliopistojen voimavarat eivät lisäännä

siinä määrin, että yliopistoille asetetut vaatimukset tutkimuksen ja opetuksen tuottamisessa voisivat toteutua. Miksi ei siis puuttua yhtälön toiseen puoleen? Teen sen oikeustieteen näkökulmasta, koska tunnen vain tätä tieteenalaa. Leikataan opiskelijamääriä. Ei kuitenkaan niin, että yhä harvempi pääsee lakimiehen ammattiin, vaan siirtämällä perusopetus ammattikorkeakouluihin. Oikeusnotaarin tutkinto voi siellä olla alempi korkeakoulututkinto, kandidaatin tutkinto ylempi.

Kun huolehditaan ammattikorkeakoulujen opettajien tasovaatimuksesta, ei yliopistoa kaivata kandidaatin tutkintojen tuottamisessa. Yliopistojen oikeustieteelliset tiedekunnat voivat keskittyä siihen, mikä niille on luonteenomaisinta: tutkimukseen sekä jatko- ja täydennyskoulutukseen. Jos tunteet ja turhan-

aikaiset kuvitelmat yliopistoissa annettavan oikeustieteen opetuksen vaativuudesta jätetään niille kuuluvaan arvoon, ei ehdotukseni tuota muuta harmia kuin mitä ilmeisimmän muutosvastarinnan. Sen voi odottaa olevan suurinta niiden keskuudessa, jotka eivät ole kovin kummoisiin tieteellisiin tai opetuslisiin suorituksiin yltäneet. Mutta ne joille tutkimus on intohimo, joilla on suuri tietämisen tarve ja jotka haluaisivat antaa panoksensa ylimpään opetukseen, asetelma avaa uudenlaisia mahdollisuuksia.

Ehdottamani systeemi ei sitä paitsi ole kovin paljon kummallisempi kuin amerikkalaisten yliopistojen law schoolit taikka ne hahmotelmat Euroopassa, joissa ammattikorkeakoulujen asemaa perustutkintojen tuottamisessa vahvistetaan. Ken elää, se näkee.

Valokuva: Erkki Karén

Emeritusprofessori, kirjailija, OTT Aulis Aarnio toimi työurallaan 27 vuotta Helsingin yliopiston professorina. Suomen Akatemian tutkijaprofessorina hän toimi kahdeksan vuotta. Ennen eläkkeelle siirtymistään Aarnio toimi Tampereen yliopiston Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitoksen johtajana. Aulis Aarnion mittava kansainvälinen ura alkoi vuonna 1969. Varsinaisen työn ohella hän on kirjoittanut viisi historiallista romaania, esseekokoelmia, sekä yhdeksän näytelmää. Aulis Aarnio promovoitiin Lapin yliopiston kunniatohtoriksi Lapin yliopiston toisessa tohtoripromootiossa vuonna 1999.

Ilkka Saraviita Kolmas tiedekunta

Aloitin oikeustieteellisen opetuksen ja tutkimuksen seurannan Helsingin yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa syksyllä 1959. Seuranta jatkuu yhä, nyt Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunnassa, joskin katederin toiselta puolelta. Näköala on melkoisesti muuttunut, sillä 1960 luvun alussa ei tullut mieleenkään, että oikeustiedettä voisi opiskella ja opettaa Turussa, Rovaniemestä puhumattakaan. Niin kuitenkin kävi, että siirryin 1979 Helsingin yliopiston valtiosääntöoikeuden apulaisprofessorin virasta hoita-

Valokuva: Lapin Kansan arkisto

Julkisoikeuden professori Ilkka Saraviita suoritti oikeustieteen kandidaatin tutkinnon Helsingin yliopistossa vuonna 1964 ja oikeustieteen tohtorin tutkinnon vuonna 1972. Yliopistourallaan Ilkka Saraviita on hoitanut useita eri tehtäviä Helsingin yliopistossa vuodesta 1967 lähtien. Tampereen yliopiston julkisoikeuden apulaisprofessorina hän toimi vuosina 1974-1976. Lapin korkeakoulun/yliopiston palveluksessa hän on ollut vuodesta 1979 lähtien. Ilkka Saraviita oli luomassa silloiselle Lapin korkeakoulun oikeustieteen osastolle tutkintoa yhdessä Terttu Utraisen, Ahti Saarenpään ja Rauno Halttusen kanssa. Kuvassa julkisoikeuden professori Ilkka Saraviita työhuoneessaan Pienteollisuustalolla helmikuussa 1980.

maan julkisoikeuden professorin virkaa Suomen kolmanteen oikeustieteelliseen tiedekuntaan vasta perustettuun Lapin korkeakouluun.

Tämän hetken tiedekuntakeskustelussa on useita teemoja. Tärkein on tietysti oikeustieteellisten tutkintojen rakenteellinen uudistaminen. Tiedekuntajaon suhteen keskustellaan neljännen itsenäisen ja täysimittaisen tiedekunnan sijoittamisesta Joensuun yliopistoon. Lapin oikeustieteen opiskelijat näyttävät käyneen perusteellisen keskustelun Artikla ry:n keskustelusuviilla (www.artiklaforum.com) Rovaniemen tiedekunnan siirtämisestä Ouluun.

Oikeustieteellisillä tiedekunnilla on pitkät perinteet ja tiedekunta on yksi neljästä klassisesta tiedekunnasta (muista ovat teologinen, filosofinen ja lääketieteellinen tiedekunta). Ensimmäinen oikeustieteellinen tiedekunta perustettiin Bolognaan Italiaan 1100-luvulla. Eräitä sen perinteitä ja tutkimusmenetelmiäkin on sovellettavana vielä tänään Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunnassa.

Suomalaisten oikeustieteellisten tiedekuntien lähtökohta on Turun Akatemia. Sen historia muistuttaa tiedekuntamme historiaa. Akatemia aloitti 1640 Turun lukion entisessä rakennuksessa. Professoreja oli yksitoista neljässä tiedekunnassa, ja uusia professuureja perustettiin ruotsinvallan kaudella hyvin nihkeästi (neljä uutta ennen Venäjän vallan kautta). Oma tiedekuntamme aloitti pienteollisuustalon tiloissa 1979 kahden professorin voimin (yleinen oikeustiede sekä julkisoikeus). Turun Akatemia siirtyi Helsinkiin 1874 Turun palon seurauksena. Oman tiedekuntamme siirtämistä Ouluun perustellaan näköjään toisenlaisilla syillä.

Kitkaa Turun tiedekunnan perustamisesta

Muistan Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan perustamishistorian hyvin. Seurasin sitä assistentin paikalta Helsingissä. Keskustelu muistutti sitä keskustelua, jota sittemmin käytiin Lapin oikeustieteellisen tiedekunnan perustamisesta 1974 alkaen ja jota nykyisin käydään Joensuuhun kaavailun oikeustieteellisen tiedekunnan perustamissuunnitelman ympärillä. Kovin kitkaista näyttää

uuden oikeustieteellisen tiedekunnan perustaminen olleen aina. Kitkan lähteetkin ovat olleet yleensä samat, vahvasti järjestäytynyt lakimieskunta, tuomarikunta, tutkijakunta ja opiskelijakunta. Kaikilla on etujärjestönsä ja niiden vaikuttajahenkilöillä on verissä terävä argumentaatiotaito.

On ehkä myös niin, että juristikoulutukseen liittyy tietty konservatiivisuus. Oikeustiedehän katselee taaksepäin, jo säädettyihin lakeihin. Oikeuslähdeopissa "lainsäätäjän tahto" eli jo säädettyyn, ehkä vanhaankin säädökseen liittyvät valmisteluasiakirjat ovat keskeisessä asemassa – täysin toisin kuin esimerkiksi EU-oikeudessa, jossa säädöksiä tulkitaan ylimalkaisten, säädöksen alussa olevien tavoitteilmaisujen pohjalta, eikä valmisteluasiakirjoja ole.

Perussyynä uuden tiedekunnan perustamiselle oli Turun tapauksessa Turun yliopiston saaminen vastaamaan klassista yliopistomallia, uudentyyppisen, kieliopintopainotteisen liikejuristitutkinnon rakentaminen ja jossain määrin juristitarve. Liikejuristitutkintoideasta oli pakko luopua, koska tuomaritaholla alleviivattiin sitä, että juristin perustustutkinnon tulee kattaa koko oikeusjärjestys, jotta auktantti menestyisi tehtävissään. Varatuomarin arvon hankkiminen oli ja ehkä yhä on niin keskeinen valmistuneen kandidaatin/maisterin tavoite, ettei auskultointimahdollisuuksien poistumisriskiä tahdottu ottaa.

Lapin korkeakoulun kalamalli

Oman tiedekuntamme perustamissuunnitelmassa (*Esko Riepula*: Oikeustieteellisen koulutuksen aloittaminen Lapin korkeakoulussa. Lapin korkeakoulun suunnittelutoimikunnan julkaisuja 1/1978) lähdettiin oikeudellisen yleistutkinnon rakentamisesta. Suunnittelu osui hyvään ajankohtaan: vanhoissa tiedekunnissa oli ylläpidettävä samaan aikaan kahta tutkintomallia, vanhaa eriytymätöntä tutkintoa ja uutta, kolmivaiheista tutkintoa (jako yleis-, aine- ja syventäviin opintoihin), mutta Rovaniemelle voitiin suunnitella alusta alkaen uusien suositusten mukainen tutkinto. Se toteutettiin työnimellä "kalamalli" (emt. s.57). Mallia ollaan vasta nyt purkamassa jaolalla kandidaatin ja maisterin tutkintoihin.

*“Tiedekunta on omillaan
vasta silloin, kun omat
kasvatit muodostavat
tiedekunnan ytimen”*

Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan suhteet Helsingin sisartiedekuntaan olivat alkuvaiheessa tulehtuneet. Vielä nykyin niiden välillä on havaittavissa melkoinen kilpailuhenki. Lapin tiedekunnan varhaisvaiheessa tämän välttäminen otettiin tietoisesti tavoitteeksi. Tosin tiedekunnan professuurit täyttyivät Rovaniemen tiedekunnassa vähitellen samaan tapaan kuin Turunkin; pääosa oli Helsingin tiedekunnan kasvatteja.

Oman tiedekuntamme historia eroaa epäedukseen Turun kehityshistoriasta siinä, että johtoaseman Turun tiedekunnassa saivat ja säilyttivät tiedekunnassa väitelleet ja siellä opiskelunsa aloittaneet henkilöt. Oman tiedekuntamme hegemonia näyttäisi olevan yhä Helsingin kasvateilla, joita myös turkulaistausta sopivasti täydentää. Turkulaiset ovat usein tähdentäneet, että tiedekunta on omillaan vasta silloin, kun omat kasvatit muodostavat tiedekunnan ytimen. Näyttää lisäksi siltä, että professorinimityspolitiikassaan Turku on melko kovakätisesti toteuttanut tätä tavoitetta. Ulkopuolinen otetaan, jos omia ei pätevien hakijoiden joukossa ole.

Merkittävää juridiikkaa kirjoitetaan myös tiedekuntien ulkopuolella

Vaasan yliopiston oikeustieteiden Helsingin tiedekunnalle alisteinen opetus tuo mieleen oikeustieteen opetuksen ja tutkimuksen Joensuun yliopistossa. Oikeustiedettähän opetetaan ja tutkitaan monessa yliopistossa ja (kauppa)korkeakoulussa oikeustieteiden osaston tai laitoksen puitteissa. Oikeustieteen jotkut sektorit nähdään jonkin toisen tutkinnon tärkeänä osaamisen alueena. Näitä tieteitä ovat kauppatieteet, valtiotieteet ja yhteiskuntatieteet. Oman yliopistomme yhteiskuntatieteiden tiedekuntakin soveltaa tätä menetelmää. Mainitsen esimerkkinä elinvoimaisista yksiköistä lisäksi Joensuun oikeustieteiden laitoksen, Tampereen yliopiston taloudellishallinnollisen tiedekunnan, Vaasan yliopiston oikeustieteen laitoksen ja Åbo Akademin oi-

Professori Ilkka Saraviidalla on ollut uransa aikana useita merkittäviä luottamustehtäviä. Hän on toiminut mm. eduskunnan perustuslaki- ja ulkoasiainvaliokunnan asiantuntijana valtiosääntöoikeudellisissa kysymyksissä sekä Urho Kekkosen neuvonantajana valtiosääntöoikeudellisissa asioissa. Hän on kirjoittanut uransa aikana kymmenkunta merkittävää oikeustieteellistä kirjaa sekä lukuisia artikkeleita oikeustieteellisiin aikakauskirjoihin. Perustuslaki 200 kirjaa Saraviita pitää pääteoksenaan, yhteenvetona kolmikymmenvuotista valtiosääntöoikeuden seurannastaan.

keustieteen opetuksen. Näissä yksiköissä kirjoitetaan merkittävää juridiikkaa ja opettajakuntaan kuuluu eturivin tutkijoita, ei kuitenkaan aina oikeustieteen tohtorin koulutuspohjalta.

Uuden tiedekunnan perustaminen on aina ollut hankalaa

Näyttää siltä, että Joensuun yliopisto ei tyydy edellisessä kappaleessa kuvattuun rooliin, vaan haluaisi perustaa täysimittaisen tiedekunnan. Tällä valinnalla se on tietoisesti ottanut vastaansa sen saman kitkan ja vastarinnan, jota esiintyi kahden aikaisemman tiedekunnan perustamisvaiheessa (ks. esim. *Markku Vartiainen* (toim.): *Matkalla Kojamoon, Muisteluksia Lapin yliopiston alkuvaiheista*, Rovaniemi 1999 s.27 ss. sekä *Asko Oinaan, Tuure Salon, Esko Riepulán, Juhani Lillbergin* ja *Ilkka Saraviidan* kirjoitukset samassa kirjassa). Voimme kysyä, oliko oikeustieteiden tiedekunta se “pihvi”, “tiedekunta joka näkyisi”, jota kaupunginjohtaja Tuure Salon mukaan Lapin yliopistoon etsittiin sen perus-

tamisvaiheessa mm. Rovaniemen kaupungin voimin (emt. 24).

Erillisten oikeustieteellisten yksiköiden perustaminen ja kasvu on ollut täysin kitkaton. Uusien juridiikan professuurien perustaminen sinällään ei ole kohdannut minkäänlaista vastarintaa. Sen sijaan uuden tiedekunnan perustaminen on aina ollut hankalaa. Onko ehkä niin, että tämä rinnastus tuo näkyville vastarinnan syvimmän syyn: uuden tiedekunnan perustaminen merkitsee sitä, että syntyy uusi, tuomarinvirkkaan oikeuttavan virkatutkinnon lähde kielteisine kilpailuvaikutuksineen sekä jo valmistuneille oikeustieteen kandidaateille, että opiskeluvaiheessa oleville oikeustieteen ylioppilaille? Asia on nykyisten osallisten kannalta melko abstrakti: lopullisesta uuden tiedekunnan perustamispäätöksestä ensimmäisten maisterien valmistumiseen kuluu yli kymmenen vuotta. Kaikilla, jotka nyt opiskelevat, on siinä vaiheessa kykijensä mukainen oksansa.

Kari Hakapää

Muuttuuko oikeus? Irak ja oppi ennakoivasta itsepuolustuksesta

Hyökkäys on paras puolustus? Maailmaa on usein muutettu väkivalloin. Ei ole ollut tavatonta, että kansainvälinen oikeusjärjestyskin on kehittynyt sen loukkausten myötä. Uusi normi on voinut syntyä, kun vanha ei enää vastaa valtioyhteisön tarpeita.

Monelle meistä Yhdysvaltojen (ja liittolaistensa) hyökkäys Irakiin oli ilmiselvä kansainvälisen oikeuden loukkaus. Niin Suomessa kuin muuallakin kansainvälisen oikeuden tutkijat olivat eturivissä tuomitsemassa YK:n

päätösvallan ohittavan yksipuolisen voimankäytön. Kiistattomasti aseellinen voimankäyttö on sallittua vain kahdessa tapauksessa: YK:n valtuutuksella tai itsepuolustuksena aseellista hyökkäystä vastaan. Myös humanitaarinen interventio saattaa tulla kysymykseen, jos YK on kykenemätön estämään massiivisia ihmis-oikeusloukkauksia jossain valtiossa.

Näistä perusteista ei ollut kysymys Irakis-
sa. YK:n turvallisuusneuvosto ei tehnyt voimankäyttöön valtuuttavaa päätöstä. Se oli

kyllä hyväksynyt päätöslauselmia, joista voitiin lukea voimankäytön mahdollisuus *Saddam Husseinin* mielivaltaista ja uhrittelevaa hallintoa vastaan, mutta valtakirjaa voimankäyttöön se ei antanut. Vanha, Persianlahden sodan aikainen valtuutus ei puolestaan voinut enää ulottua uuteen tilanteeseen.

Ei myöskään ollut mitään sellaista "aseellista hyökkäystä", jota vastaan koalitiovaltiot olisivat joutuneet puolustautumaan. Irakin uhkaa korostivat epäilyt joukkotuhoaseista,

Kansainvälisen oikeuden professori Kari Hakapää suoritti oikeustieteen kandidaatin tutkinnon Helsingin yliopistossa 1968 ja oikeustieteen lisensiaatin tutkinnon 1971. Oikeustieteen tohtorin arvo hänelle myönnettiin Helsingin yliopistossa 1982. Työurallaan Kari Hakapää on toiminut mm. kansainvälisen oikeuden assistenttina Helsingin yliopistossa 1972-1980, tutkimusassistenttina Suomen Akatemiassa 1979-1981 ja lähetystöneuvoksena ulkoasiainministeriössä 1981-1986. Työnsä Lapin korkeakoulussa/yliopistossa hän aloitti 1.9.1986. Professori Kari Hakapäällä on ollut lukuisia erityisesti YK:n toimintaan ja kansainvälisten sopimusten valmisteluun liittyviä asiantuntija- ja luottamustehtäviä vuodesta 1974 lähtien.

joita ei (ainakaan toistaiseksi) ole löydetty. YK:ssa oli myös luotu asetarkastusjärjestelmä, jonka ei sallittu suorittaa työtään loppuun. Irakin epäiltiin myös osallistuneen terroritoimintaan yhteistyössä al-Qaida-järjestön kanssa. Tästäkään ei näyttäisi olevan todisteita. Humanitaarinen interventio olisi voinut olla mahdollinen vuosia aikaisemmin, kun varsinkin maan kurdiväestöä tuhottiin systemaattisesti. Ihmisoikeusloukkaukset jatkuivat sen jälkeenkin, mutta sellaisesta humanitaarisen katastrofin tilanteesta tuskin voitiin puhua, joka väistämättä vaati yksipuolisia sotatoimia. Mikäli joukkotuhouksien uhka olisi voitu todeta tai yhteydet kansainväliseen terrorismiin olisivat olleet ilmeiset tai Irakin hallinnon ihmisoikeusloukkaukset olisivat saaneet uuden kansanmurhan piirteitä, voimankäytön välttämättömyys olisi voitu vahvistaa YK:ssa. Nyt siitä ei löytynyt riittävää yksimielisyyttä, ja ne jotka katsoivat näytön riittävän, ottivat oikeuden omiin käsiinsä.

Näin perustellen Yhdysvaltojen ja Britannian johtaman koalition sotatoimet olivat ristiriidassa YK:n peruskirjan ja voimassa olleen kansainvälisen oikeuden järjestelmän kanssa. Silti vastakkaistakaan argumenttia ei voida väheksyä. Jos ei vielä enemmistö, niin joka tapauksessa merkittävä osa valtioyhteisöä on asettunut tukemaan ennakoivan itsepuolustuksen doktriinia. Sen mukaan kansainvälistä rauhaa uhkaavaan väkivaltaan on vastattava jo ennen kuin siihen ehdittäisiin ryhtyä. Ensisijaisesti tehtävä kuuluisi YK:lle, mutta jos se ei siihen pysty, valtioyhteisön yksittäisten jäsenten on tunnettava "vastuunsa" ja toimittava, kun se vielä on mahdollista. Joukkotuhouksien aikakaudella ei ole aikaa viivyttelyyn: väärissä käsissä olevat aseet on tuhottava ennen kuin niitä käytettäisiin.

YK:n ongelmat

Doktriiniin liittyy epäusko YK:n kykyyn ylläpitää kansainvälistä rauhaa ja turvallisuutta. YK:n ongelmista onkin menneiltä vuosilta runsaasti näyttöjä. Kylmän sodan aikana turvallisuusneuvosto oli pysyvästi "halvaantunut": pysyvien jäsenten veto-oikeus huolehti siitä, että vain harvoin neuvosto pystyi puut-

tumaan maailman selkkauksiin. Sittenkin tilanne muuttui, ja 1990-luvun alkupuolella turvallisuusneuvostoa jo syyteltiin liiasta aktiivisuudesta. Irakissa - ja vähän aikaisemmin Kosovossa - YK jälleen syrjäytettiin. Puheet järjestön avuttomuudesta voimistuivat. Tapahtumat olivatkin dramaattisia, mutteivät YK:n historiassa ainutlaatuisia. Myöskään YK:ta parempaa vaihtoehtoa globaalille rauhantyölle ei ole voitu osoittaa. Päinvastoin, vaikka kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitämisessä on usein epäonnistuttu, YK:lla on mittavat ansiot siinä hiljaisessa - joskin myös loputtomassa - työssä, jota sen johdolla on tehty maailman taloudellisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseksi.

*"Yksipuolinen voimankäyttö
Irakissa oli 'kaikilla' mittapuilla
mitattuna vähintäänkin
ennenaikaista. Viime kädessä
kysymys onkin tilannearviosta.
Jos sotilaallisen hyökkäyksen
uhka on välitön ja pakottava,
on kohteen voitava puolustautua.
Jos YK:n järjestelmä ei toimi,
se ohitetaan."*

Avainasemassa ovat turvallisuusneuvoston viisi pysyvää jäsentä: Yhdysvallat, Venäjä, Kiina, Britannia ja Ranska. Niiden mukana YK:n arvovalta nousee ja laskee. Veto-oikeudellaan ne voivat estää järjestön eksymisen harhateille, mutta myös päättäväisen toiminnan silloin kun sitä tarvittaisiin. On luonnollista, etteivät pysyvät jäsenet voi aina olla yhtä mieltä. Vastuullista päätöksentekoa niiltä voidaan kuitenkin aina vaatia. Pohjimmiltaan kysymys onkin tämän vastuun toteuttamisesta. Se ei taas kansainvälisen oikeuden järjestelmässä onnistu niinkään "virkavallan" kuin yhteisiin etuihin pohjaavan yhteistyön avulla.

Muutoksen tarve?

Yhtä kaikki, ennakoivan itsepuolustuksen doktriini on ristiriidassa voimassa olleen oikeustilan kanssa. Mutta onko se muuttumassa... tai ehkä jo muuttunut? Toivottavasti ei. Yksipuolinen voimankäyttö Irakissa oli "kaikilla" mittapuilla mitattuna vähintäänkin ennenaikaista. Viime kädessä kysymys onkin tilannearviosta. Jos sotilaallisen hyökkäyksen uhka on välitön ja pakottava, on kohteen voitava puolustautua. Jos YK:n järjestelmä ei toimi, se ohitetaan. Turvallisuusneuvoston päätöksentekomekanismi ei voi merkitä tosiasiallista siunausta oikeudenloukkauksille aina kun YK ei pystyisi niihin vastaamaan. Mutta myöskään yksittäisille valtioille ei voida antaa avointa valtakirjaa päättää, milloin ennaltaehkäisyyn on tarvetta ja milloin ei. Päätös kuuluu YK-yhteisölle. Vaikka turvallisuusneuvosto vaikenisikin, myös YK:n yleiskokous voi ilmaista asiasta kantansa. Tämä ei välttämättä estä "suuria ja voimakkaita" toimimasta, mutta voi kylläkin estää uudenlaisen oikeuskäsityksen syntymisen siitä mikä on oikein ja mikä väärin.

Ratkaisevaa muutosta itsepuolustusoppeihin ei ole vielä hyväksytty, toivottavasti ei hyväksytäkään. Kansainvälisen oikeuden loukkaus ei näyttäisi johtaneen - ainakaan vielä - kansainvälisen oikeuden muutokseen. Itse asiassa Irakin tapauksessa siihen on vain vähän aineksia: enemmän kuin uuden itsepuolustusdoktriinin toteuttamisesta siinä on ollut kysymys vanhan - jatkuvasti käyttökelpoisen - perusteettomasta soveltamisesta. Tilanne olisi ongelmallisempi, jos Irakia koskevat uhkakuvat olisivat osoittautuneet tosiksi tai vakuuttaneet jo ennen koalition hyökkäystä. Jos YK ei olisi silloinkaan toiminut, yksipuolinen voimankäyttö olisi voinut osoittautua välttämättömäksi. Mutta siihen ei olisi tarvittu uutta itsepuolustusdoktriinia vaan vanhastaan tuttua argumentointia siitä, mitä YK:n peruskirjan itsepuolustusartikla (51 art.) pitää sisällään. Siinä tilanteessa perinteinen itsepuolustus-oikeus olisi joutunut todelliseen testiin.

Ari Huhtamäki Urheilun oikeudellistuminen

Urheilun on todettu oikeudellistuneen viime vuosien aikana. Se pitää paikkansa sikäli, että myös urheilua koskevia riita-asioita on ryhdytty käsittelemään oikeudellisissa prosesseissa. Urheilu-oikeus on myös tunnustettu omana oikeudenalanaan ainakin siinä mielessä, että Helsingin yliopistoon on perustettu urheilu-oikeuden professorin virka.

Todellisuudessa urheiluun on aina liittynyt oikeudellisia aineksia samalla tavalla kuin mihin tahansa muuhun inhimilliseen toimintaan. Ammattuurheilun hyväksyminen olympiaurheilussa ja ammattuurheilun leviäminen 1980-luvulla vaikuttivat kansainvälisesti ja kansallisesti myös oikeudellisiksi miellettyjen ilmiöiden lisääntymiseen. Rahan ansaitsemiseen liittyy luontevammin kuin harrastamiseen etujen varmistaminen sopimuksin ja niiden puolustaminen oikeusteitse.

Vakaviin oikeudellisiin ongelmiin joutuneita urheilijoita oli toki kuitenkin myös Suomessa jo paljon ennen kuin urheilun oikeudellistumista. *Paavo Nurmi* julistettiin ammattilaiseksi, ja hänelle määrättiin kilpailukielloja, joita vastaan hän todennäköisesti olisi nykyoloissa puolustautunut oikeudellisin keinoin. *Stig Wetzell* muistetaan jääkiekon MM-kisojen vuoden 1974 jo miltei saavutetusta mutta dopingin vuoksi kuitenkin menetetyistä mitalista. Hänen puolustukseensa ei kukaan sen enempää jääkiekkoliitossa, lehdistössä kuin perhepiirissäkään osannut ryhtyä mihinkään oikeudellisiin toimiin. Yhtä yksin sai *Martti Vainio* sepittää talonmiestarinoitaan Los Angelesin olympialaisissa vuonna 1984, vaikka häntä tiedotustilaisuudessa ympäröi sankka joukko urheilujohtajia. Suomalaiset eivät ylipäätään ole osanneet edes arvokilpailuissakaan tehdä protestejä kilpailujen tuomaristolle, koska se ei ole kuulunut kulttuuriin.

Seuraavassa on esitetty melko kattava katsaus siitä, mitä suomalaisen urheilun oikeudellistuminen on, vaikka erikseen mainitut oikeustapaukset perustuvat pääosin omakohtaisesti hoitamiini.

Sopimukset

Ammattimaisen urheilun ensimmäisiä ilmenemismuotoja ovat olleet kirjalliset sopimukset eli pelaajasopimukset, joiden olemuksesta työsopimuksina riideltiin 1980-luvulla puolenkymmentä kertaa tuomioistuimissa, kunnes yhdensuuntaiset ratkaisut vahvistivat ne työsopimuksiksi. Ne yleistyivät ensin jää-

kiekkoilussa, jossa on jo melko pitkään ollut pääsarjatasolla pelkkiä ammattuurheilijoita. Jalka- ja koripalloilussa, kuten muissakin palloilulajeissa pääsääntö on edelleen, että osa pääsarjapelaajista saa palkkaa ja osa harrastelijoiden kulukorvauksia. Työsuhteen varmistumisesta seurasi monia työoikeudellisia asioita, jotka eläketurvaa koskevin poikkeuksin ovat jo pitkään olleet joukkueurheilun oikeudellista arkipäivää.

Oman lukunsa muodostavat ulkomaille sopimuksia tekevät urheilijat - meillä etenkin jääkiekkoilijat ja jalkapalloilijat. Pelkästään nuoria jääkiekkoilijoita on siirtynyt eri pelaaja-agenttien kautta Pohjois-Amerikkaan kiekkoilemaan viime vuosina toistasataa. Näihin sopimuksiin usein liittyvien, jopa miljoonan euron allekirjoituspalkkioiden vastaanottaminen teini-ikässä tekee urheilutoimittajien porinat liian aikaisesta ammattilaiseksi ryhtymisestä melko tyhjänpäiväisiksi.

Työnantajaa vailla olevat yksilöurheilijat, jotka kuitenkin urheilevat täyspäiväisesti ja vailla muuta toimeentuloa mielletään nykyisin ammatinharjoittajiksi ja heitä kohdellaan sellaisina niin verotuksessa kuin sopimussuhteissakin.

Sosiaaliturva ja -vakuutus

Ammattimaiset urheilijat harjoittavat lajiaan monin verroin enemmän kuin amatööriurheilijat. Ammattilaistuminen ilmenee selvästi esimerkiksi palloilusarjoissa. Paitsi että harjoittelu edellyttää useita päivittäisiä harjoitteita, otteluiden määrä on kasvanut. SM-Liiga -kiekkoilija pelaa kaudessa terveenä säilyessään harjoitus- ja pudotuspeli -otteluineen hyvinkin 70-80 ottelua, mikä on kaksinkertainen määrä verrattuna 1980-luvun puoliväliin.

Urheilu on kuluttava ammatti. Erilaiset rasisitusvammat ja kontaktilajeissa myös niistä aiheutuvat vammat edellyttävät kuntouttamista. Vakavammat vammat päättävät urheilijan ammatin. Siitä johtuu, että myös urheilijoiden sosiaaliturvan tulisi olla vähintään

samalla tasolla kuin muissakin ammateissa. Vaikka parannuksia on aikaansaatu, asia ei vielä ole täysin tyydyttävällä tasolla.

Oulun Kärppiä edustaneen *Matti Veivon*, Ässien *Jaroslav Otevrelin*, TPS:n *Simo Rouvalin* ja muutamien muidenkin jääkiekkoilijoiden vakavat nelirajahalvauksiin johtaneet loukkaantumiset kentällä ja sen ulkopuolella ovat osoittaneet järjestelmän puutteet. Ässät joutui keräämään kolehtia katsojilta ja Porin kaupungilta, jotta Otevrelin kuntoutus olisi voitu rahoittaa. *Matti Veivo* ei saanut korvauksia käräjäoikeudessa vahinkonsa aiheuttajalta, eikä Rovaniemen hovioikeus ehtinyt käsitellä juttua, vaikka se kumosi jo käräjäoikeuden tuomion tuomarijäävien vuoksi, koska osapuolet sopivat asian. Olenneista oli vaikutusten kannalta, että Veivon varsinaiset työ- ja pelaaja-ansiot katsottiin palkaksi ja itse loukkaantuminen työtapaturmaksi. Se takasi Veivon taloudellisen toimeentulon.

Työnteon vapaus

- laittomat siirtokorvaukset

Urheiluseurat katsoivat meillä ja muuallakin vuosikymmeniä omistavansa pelaajana pelioikeudet. Jopa lapsia estettiin - ja estetään aika ajoin vieläkin - laittomasti siirtymästä urheiluseurasta toiseen, vaikka heillä ei ole voimassa olevaa sopimusta entisessä seurassa pelaamisesta. On korostettava, että sopimussuhteessa olevan pelaajan "omistaminen" on eri asia. Siitä johtuu, että jääkiekkoilijoiden tai jalkapalloilijoiden "myyminen" toisille seuroilla on mahdollista. Näissä tapauksissa on kyse voimassa olevien, usein monivuotisten työsopimusten siirtämisestä. Pelaajien saamat runsaat palkat kompensoivat siirrosta aiheutuvan epä-mukavuuden. Siksi siirrot ovat sopimusehdossa nimenomaan säänneltyjä.

Euroopan tuomioistuimen *Bosman* -ratkaisu vuodelta 1995 tarkoitti kahta asiaa: EU-kansalaisia ei enää saa kiintiöidä EU-maissa ulkomaalaispelaajina eikä heidän siirroistaan sopimuksettomassa tilassa (yleensä päättyneen sopimuksen jälkeen) saa periä siirtokorvausta vastaanottavalta uudelta seuralta, koska se rajoittaisi työvoiman liikkumista ja rajoittaisi elinkeinon tai ammatin harjoittamisen vapautta. Kyse on kilpailu- ja työoikeudesta.

Suomessa jotkut lajiliitot ymmärsivät *Bosman* -ratkaisun seuraamukset ja poistivat myös kotimaiset siirtokorvausjärjestelmät. Näihin liittoihin kuuluivat esimerkiksi jalkaja kori- sekä lentopalloliitot. Jääkiekko- ja pesäpalloliitto ovat sitä vastoin hangoitelleet tutkainta vastaan. Siksi molempia on haastettu

oikeuteen laittomien siirtokorvausten perimisestä. Puolustaja *Joni Lehdon* siirtokorvauksia Lukolta vaatinut TPS hävisi riidan vuonna 1996 Turun käräjäoikeudessa ja vuotta myöhemmin Turun hovioikeudessa. Sen jälkeen jääkiekkoriidat on aina ostettu SM-Liigan tai Suomen Jääkiekkoliiton ohjauksella seurojen välisissä suhteissa pois. Niinpä esimerkiksi SM-Liigan nykyisten pörssikärkien *Timo Pärssisen* (HIFK) ja *Antti Virtasen* (JYP) TuTon ja Kokkolan Hermeksen välisiä vaatimuksia aikanaan koskeneet kanteet saatettiin peruuttaa. Samoin kävi muissakin jääkiekkotapauksissa sekä Oulun käräjäoikeudessa viireillä olleessa pesäpallojutussa.

Osallistumisoikeus

Yksilöurheilijalla joukkuepelaajan “karanteeniin” asettamista laittoman siirtokorvausvaatimuksen toivossa vastaa yksilöurheilijan kilpailuun osallistumisoikeuden epääminen mielelvaltaisin perustein. Oman lajinsa tämän ongelmakohdan alla muodostavat arvokisavalinnat. Vuosia sponsorituella niukasti elävien ja esimerkiksi urheilun takia opiskelujaan viivyttävien urheilijoiden on voitava luottaa siihen, että arvokisavalinta tapahtuu ennalta sovittujen tai ilmoitettujen kriteerien mukaisesti.

Näin ei käynyt Sydneyn vuoden 2000 olympialaisiin valmistautuneille purjehtijoille (venekunta *Posti & Hongisto*), jotka syrjäytettiin valintaa tehtäessä keksityin uudelleen valintaperustein. Purjehtijat ajoivat sponsoriensa tukemina urheilun oikeusturvalautakunnassa jutun valinnan oikaisemiseksi. Lautakunta ei ratkaissut kansallista olympiakomiteaa vastaan ajettua vaatimusta, koska katsoi sen olevan toimivaltansa ulkopuolella. Nolo lopputulos ja siihen kohdistunut kritiikki sai urheilun oikeusturvalautakunnan muuttamaan sääntöjään siten, että mm. kyseisenkaltaiset valinnat voidaan nykyisin siellä ratkaista.

Lajiliiton rankaisovalta

SM-Liiga rankaisi jääkiekkoilija *Jere Karalahtea* vuonna 1996 “määräämättömäksi ajaksi” langetetulla pelikiellolla sen jälkeen, kun Karalahti pidätettiin suuressa huumejutussa. Karalahden työnantaja, HIFK ei kieltänyt Karalahtea harjoittelemasta tai pelaamasta, vaan ohjasi hänet huumevieroitukseen ja edellytti jatkuvaa huumetestatusta, johon ryhdyttiinkin. Karalahti sai rikostuomion, kuten muutkin asiaan sekaantuneet, mutta SM-Liiga jatkoi pelikieltoa. Karalahti haastoi SM-

Kauppaoikeuden professori Ari Huhtamäki suoritti ekonomin tutkinnon Turun kauppakorkeakoulussa vuonna 1983. Oikeustieteen tohtorin tutkinnon hän suoritti Turun yliopistossa vuonna 1993. Työurallaan Huhtamäki on toiminut mm. asianajajana, eri tehtävissä pankkialalla, merioikeuden professorina Åbo Akademiassa vuosina 1993-1994 sekä assistenttina Turun yliopistossa. Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekuntaan hän tuli vuonna 1998.

Liigan oikeuteen ja vaati, että pelikielto on laittomana kumottava, koska SM-Liigalla ei ollut häneen kohdistuvaa rankaisuvallaa. Rankaisuvallasta olisi edellyttävä, että Karalahti olisi sellaisesta sopinut. Koska Karalahti oli HIFK:n työntekijä eikä yhdistyksen jäsen, ei rankaisuvallasta myöskään voinut perustua ns. sääntöketjutukseen, jota käsitellään jäljempänä. Karalahti vaati myös käräjäoikeutta turvaamistoimenpiteenä vahvistamaan, että hän saa pelata - harjoittaa ammattiaan - kunnes riita olisi ratkaistu. Juttu ratkesi, kun SM-Liiga ilmoitti rajoittavansa Karalahden pelikiellon koskemaan päättymässä olevaa kautta ja kun HIFK samaan aikaan, vain päivää ennen käräjäoikeuden istuntoa putosi pudotuspeleistä. Intressiä ratkaisulle ei enää ollut, ja juttu peruttiin.

SM-Liiga on hoitanut rankaisuvallansa perusteen nykyisin pelaajien sopimuksiin otetuilla ehdoilla, joiden mukaan he suostuvat sen rankaisuvalltaan. Näin on menetelty useissa muissakin ammattilaissopimuksissa. Lajiliiton rankaisuvallasta amatööreihin on kuitenkin yleensä vailla perusteita.

Vuoden 2003 toukokuussa järjestetyssä ammattilaisille tarkoitettussa golf-kisassa osallistujaluettelo täydennettiin ns. “villein korkein” tasokkailla amatööreillä. Näin pääsi

mukaan myös juuri 16-vuotta täyttänyt maajoukkuevalmennuksessa ollut espoolaisnuorukainen. Hän pelasi n. 30 senttimetriä pelialueen ulkopuolella olleen pallonsa, mikä oli selkeä sääntörikkomus. Katsojan ilmianto johti pojan suorituksen hylkäämiseen. Hänet erotettiin myös maajoukkuevalmennuksesta. Golfliitto päätti lisäksi antaa pojalle vuoden pituisen kilpailukiellon. Poika vanhempineen vaati urheilun oikeusturvalautakunnassa kilpailukiellon kumoamista puuttuvan rankaisuvallan vuoksi tai ainakin lyhentämistä kohtuuttomana. Golfliitto perusti rankaisuvallan ns. sääntöketjutukseen, koska poika oli sen jäsenyhdistyksen jäsen ja koska Golfliiton sääntöjen mukaan se käytti rankaisuvallaa myös jäsenyhdistysten jäseniin. Tähän perustuvaa rankaisuvallaa ei kuitenkaan ollut, koska jäsenyhdistyksen säännöissä ei ollut lainkaan kilpailukieltoa koskevaa sanktiota ja koska jäsenyhdistys ei ollut alistanut rankaisuvallansa Golfliitolle. Urheilun oikeusturvalautakunta katsoi rankaisuvallan syntyneen konkludenttisin sopimuksin, mutta lyhensi kilpailukiellon kohtuuserustein runsaan neljän kuukauden mittaiseksi.

Seppo Koskinen Irtisanomisoikeus edellyttää työn vähentymistä

Viime kuukausina taloudellisilla ja tuotannollisilla perusteilla suoritettujen irtisanomiset ovat olleet yleisiä. Julkisessa keskustelussa on esiintynyt erilaisia käsityksiä siitä, miten tällaisten irtisanomisten laillisuutta arvioidaan.

Työsopimuslain mukaan työnantaja saa irtisanoa työsopimuksen, kun tarjolla oleva työ on taloudellisista, tuotannollisista tai työnantajan toiminnan uudelleenjärjestelyistä johtuvista syistä vähentynyt olennaisesti ja pysyvästi. Työsopimusta ei kuitenkaan saa irtisanoa, jos työntekijä on sijoitettavissa tai koulutettavissa toisiin tehtäviin.

Vaikutukset tarjolla olevaan työhön

Irtisanomissäännöksen soveltamisen kannalta ei ole merkitystä sillä, mistä syystä taloudelliset, tuotannolliset tai uudelleenjärjestelyistä johtuvat seikat vaikuttavat työn tarjoamiseen. Keskeistä on se, että näistä syistä aiheutuu työtä koskevia riittäviä seuraamuksia. Kysymys voi olla myös aktiivisesta työn vähentämisestä, esimerkiksi pysyvistä ja olennaisista alihankintajärjestelyistä.

Taloudelliset syyt liittyvät yrityksen toiminnasta saadun tuloksen heikkenemiseen taikka riittämättömyyteen. Tuotannolliset irtisanomisperusteet liittyvät työnantajan tuotannollisessa toiminnassa tapahtuneisiin muutoksiin. Nämä voivat johtua esimerkiksi teknisistä syistä, työtehtävien yhdistämisestä taikka tuotannon sisällön tietoisesta muuttamisesta. Irtisanomisperusteeksi käyvät myös muut työnantajan toiminnan uudelleenjärjestelyistä johtuvat syyt.

Liikkeenjohtovaltaan ei puututa

Työnantajalla on valta päättää, minkälaista toimintaa hän harjoittaa ja millä tavalla. Työsuhdeturvassäännöksellä ei rajoiteta työnantajan oikeutta lopettaa, supistaa tai laajentaa liiketoimintaansa. Liiketoimintaa harjoittavalla yrityksellä on oikeus tarvittaessa rationalisoida toimintojaan tappioiden pienentämiseksi. Yrityksen ei tarvitse jatkaa kannattavaakaan toimintaa.

Liikkeenjohdollisten päätösten ja ratkaisujen perusteiden tarkoituksenmukaisuuden,

Työoikeuden professori Seppo Koskinen suoritti oikeustieteen kandidaatin tutkinnon Turun yliopistossa 1973 ja oikeustieteen lisensiaatin tutkinnon 1976. Hänen tohtorin väitöskirjansa hyväksyttiin Turun yliopistossa vuonna 1989. Lisäksi hän on suorittanut valtiotieteen kandidaatin tutkinnon Turun yliopistossa vuonna 1978. Työurallaan hän on toiminut Turun yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa eri tehtävissä vuosina 1973-1991. Suomen Akatemian tutkija hän oli vuosina 1991-1992. Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunnan työoikeuden professorina hän on toiminut 1.8.1992 lähtien.

tarpeellisuuden tai välttämättömyyden arviointi ei kuulu tuomioistuimen tehtäviin työsopimuksen irtisanomista koskevassa riidassa. Tuomioistuin voi käsitellä ja ratkaista irtisanomistilanteessa vain työnantajan toimenpiteiden tosiasialliset vaikutukset muun muassa työn määrään ja laatuun. Toimenpiteiden henkilöstövaikutusten osalta edellytetään lisäksi yhteistoiminnasta yrityksissä annetussa laissa säädettyjen neuvottelujen käymistä.

Liikkeenjohtovalan käyttämisen oikeutus perustuu siihen, että kysymys on todellisesti tällaisesta toimenpiteestä. Jos kollektiiviperusteiseksi ilmoitetun irtisanomisen väitetään tosiasiallisesti johtuneen individuaaliperusteesta, joudutaan ottamaan kantaa kollektiiviperusteiksi ilmoitettujen syiden vilpittömyyteen.

Liiketaloudelliset näkökohdat taustalla

Mitä kannattamattomampaa yrityksen toiminta on, sitä helpompaa on riitatilanteissa vakuuttaa tuomioistuin tarjolla olevan työn vähentymisestä. Toisaalta tällainen todistaminen käy sitä vaikeammaksi, mitä voitollisempaa yrityksen toiminta on. Pelkästään pyrkimys palkkakustannusten alentamiseen voittoa tuottavissa yrityksissä ei sellaisenaan riitä irtisanomisperusteeksi. Kyse tulee olla tarjolla olevan työn vähentymisestä.

Työnantajalle on laissa annettu mahdollisuus

irtisanoa myös taloudellisilla perusteilla. Palkkakustannusten alentaminen on yksi tällainen tapa. Irtisanomisoikeus edellyttää kuitenkin myös muiden edellytysten täyttymistä. Työnantaja on joka tapauksessa velvollinen selvittämään työntekijöille ja todistamaan tuomioistuimelle, missä määrin tarjottavissa oleva työ on vähentynyt tai vähentyy ja missä määrin työntekijöitä on perusteltua vähentää sekä millä keinoin työsopimusten irtisanomisilta voitaisiin välttyä (koulutus ja uudelleensijoitus). Työnantajan oikeutta irtisanoa työntekijän työsopimus ei ole työsopimuslais-
sa rajattu tietynlaisiin yrityksiin, esimerkiksi vain tappiollisiin.

Työn vähyden syynä voi olla mikä tahansa liiketaloudellinen peruste taikka työnantajan liikkeenjohdollinen päätös. Tällainen voi olla esim. tehtävien siirtäminen toisen liikkeen suoritettavaksi tai tuotteiden edustussopimuksen lakkaaminen.

Toimenpiteen valinta ja kohdistaminen

Irtisanomissuojasäännös velvoittaa työnantajan noudattamaan tiettyä toimenpidejärjestystä. Työnantajan velvollisuus uudelleensijoittaa työntekijä ja kouluttaa hänet uusiin tehtäviin merkitsee sitä, että yrityksen on muuttuvissa olosuhteissa turvattava ensisijaisesti työssä olevan henkilöstönsä työsuhteet. Jos työntekijöiden ammattitaito ja koulutus

eivät ole riittäviä uusiin tehtäviin, työnantajalla voi olla vastuu heidän uudelleenhoukuttelemisestaan.

Irtisanominen edellyttää viime kädessä aina irtisanottavan työntekijän töiden vähenemistä. Irtisanomista ei voida taloudellisin perusteina kohdentaa tehtäviin, joissa tarjolla olevat työt eivät ole vähentyneet.

Vähentymisen ajankohta

Irtisanomisilmoitus voidaan antaa ennen työn vähentymistä, jos työnantaja tietää työn vähentymisen alkamisajankohdan. Ennakointioikeuden käyttö edellyttää, että työn vähentymisen määrä ja alkamishetki ovat irtisanomishetkellä arvioitavissa riittävän suurella todennäköisyydellä. Koska työntekijöillä on työntekovelvoitteen sisältävä irtisanomisaika, työnantajalla on jo tästä syystä tämän ajan mittainen ennakointioikeus.

Työnantajalla on velvollisuus arvioida irtisanomisperustetta koko irtisanomisajan sekä myös työsuhteen päättymispäivänä. Mikäli irtisanomisajan kuluessa tai sen päättyessä työnantajan tietämällä tavalla ilmaantuu uutta pysyvää työtä, irtisanominen on harkittava uudelleen. Mikäli tällainen työ on samaa, kuin mitä irtisanottu aikaisemmin suoritti tai irtisanottu työntekijä voidaan siihen uudelleen sijoittaa tai kouluttaa, työnantajalla ei ole irtisanomisperustetta.

“Olennaisesti ja pysyvästi”

Käydäkseen irtisanomisperusteesta työn tulee olla vähentynyt “olennaisesti”. Työnantajalla on näin ollen jonkinlainen sosiaalinen ja yhteiskunnallinen työllistämismorali. Ilmaisua “olennaisesti” ei voida yksioikoisesti kuvata esimerkiksi jollakin tietyllä prosenttiluvulla. Työn vähentymisen on kuitenkin oltava vähäistä suurempaa.

Työn vähentyminen voi olla irtisanomisperusteena vain, jos sen tiedetään tai sen perustellusti voidaan arvioida muodostuvan pysyvästi eli muuksi kuin tilapäiseksi. Työn tilapäinen vähentyminen oikeuttaa ainoastaan lomauttamaan työntekijän työn vähentymisen ajaksi. Työn vähentymisen on kestettävä vähintään useita kuukausia (ainakin irtisanomisajan) eikä uuden työn alkamista vielä tämän ajan päättyessäkään tiedetä, jotta sitä voidaan pitää laillisena irtisanomisperusteena.

Jatkoa sivulta 13

Rangaistuksen sisällön oikeellisuus

Tavallisimpia urheilijoihin kohdistuvia vakavia kurinpitotoimia ovat doping-rikkeistä annettavat kilpailukiellot. Niistä tunnetuin viimevuosien tapaus lienee Lahden MM-hiihtojen 2001 kaksivuotiset kilpailukiellot. Eniten sanktioita langetetaan edelleen voimailulajeissa. Niitä koskevia ratkaisuja on runsaasti tuomioistuimistakin. Urheilijat eivät yleensä näissä prosesseissa menesty, ellei kyse ole ottamatta jätetyistä B-näytteistä tai muista selkeistä menettelyvirheistä, joiden voidaan osoittaa tekevän testeistä epäluotettavia.

Lahden MM-hiihtojen jälkeiset oikeusprosessit olivat strategiavalinnan tulos, joita ei tässä artikkelissa ole mahdollista selvittää. Merkittävää kuitenkin on, että välimiesoikeus katsoi naishiihtäjien kilpailukiellot kohutuuttomiksi.

Urheiluun liittyvät rikokset

Rikosoikeudelliset seuraamukset ovat mahdollisia myös urheiluun liittyvissä tilanteissa. Väkivaltarikokset eivät ole epätavallisia kontaktilajeissa. Esimerkiksi jääkiekkopelaajille on annettu 1980-luvulta lukien tuomioistuimissa useita tuomioita pahoinpitelystä. Juridisesti mielenkiintoinen on silloin vastapuolen loukkaantumiselle tai väkivallalle altistuminen eli rikosoikeudellisesti suostumus pahoinpitelyyn. Selvästi sääntöjen vastaisen otteiden on kuitenkin katsottu ylittävän sen, mihin vastapuoli on suostunut. Olennaista on myös vahingoittamisen tahallisuus, jota ilmentävät oikeuskäytännön mukaan jälkipeli sekä pelitilanteessa tavanomaisen rajuuden ja voimankäytön rajojen ylittäminen.

Vaikka urheilukohteet ovat olleet vedonlyönnin kohteena jo kauan ennen urheilun ammattimaistumista, pesäpalloilun sovituihin tai taktikoituihin viimeisten kierrosten otteluihin liittynyt suuri, useita kymmeniä urheilijoita ja vedonlyöjiä koskenut vedonlyöntipetos sattui vasta ammattimaisen pesäpallon aikakaudelle vuonna 1998. Langettaviin, vaikkakin melko lieviin tuomioihin johtaneessa jutussa olisi ollut mahdollista päätyä syytteet hylkääväankin ratkaisuun sen perusteella, että Oy Veikkaus Ab olisi voinut estää vahingon aiheutumisen. Sen osoitettiin näet tienneen, että epäilyjä pelien sopimisesta oli meneillään. Siksi se olisi voinut helposti sulkea kohteet ja tehdä tyhjiksi sittemmin petollisiksi katsotut aiheet.

Riitojen ratkaisumenetelmät

Urheiluasioissa ratkaisulla on yleensä kiire. Viivästyneellä ratkaisulla ei ole enää merkitystä, jos kyse on esimerkiksi kisavalinnoista, osanotto-oikeudesta tai kilpailukiellosta. Tuomioistuin valitusteineen on tavallisesti aivan liian hidas oikeussuojaväylä. Tosin tuomioistuimesta on haettavissa turvaamistoimia, jotka toisinaan estävät oikeudenmenetykset riidan käsittelyn aikana. Tuore korkeimman oikeuden ennakkopäätös tosin heikentää turvaamistoimien menestymistä.

Urheilun oikeusturvalautakunnan ongelmana on sen puolueelliselta vaikuttava valintamenettely, mutta sen nopeus ja halpuus tekee siitä muutoin käyttökelpoisen oikeussuojatien. Välimiesoikeuksien eli “privaatituomioistuinten” käyttö on lisääntymässä välimiesmenettelyn nopeuden ja välimiesratkaisujen täytäntöönpanokelpoisuuden vuoksi.

Esko Linnakangas Superdosentteja ja dosenttivanhuksia

Yliopistomme tunnetaan Lapin ulkopuolella muun muassa siitä, että se on yliopisto, jossa Paavo Väyrynen on dosenttina. Tämä on osoitus dosenttijärjestelmään kohdistuvasta yleisestä kiinnostuksesta, mutta samalla se motivoi dosenttien aseman ja merkityksen tarkempaan kuvaamiseen.

Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunnassa on otettu käyttöön dekaani Ahti Saarenpään ideoima *dosenttiviikko*. Se järjestettiin ensimmäisen kerran viime syksynä ja seuraava dosenttiviikko pidetään ensi loka-

kuussa. Dosenttiviikolle keskitetään useiden dosenttien luentoja. Viime dosenttiviikon avausluennon piti ympäristöoikeuden dosentti, oikeustieteen tohtori, maaherra *Hannele Pokka*. Dosenttiviikolla opetusta antoivat myös monet muut oikeustieteiden tiedekunnan dosentit. Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunnassa on runsaat 20 dosenttia.

Dosenttiviikon avajaisissa dekaani Saarenpää kertoi dosentti-instituution taustoista ja nykytilasta. Minun tehtävänä oli konkretisoida asiaa selvittämällä, keitä ja millaista väkeä ovat oman alani eli vero-oikeuden dosentit.

Toisin kuin joskus luullaan, yliopisto maksaa palkkaa vain niille dosenteille, jotka antavat opetusta ja heillekin vain annettujen luentotuntien tai muiden suoritettujen konkreettisten tehtävien mukaan. Tuskin kukaan

asiaa ymmärtävä hakeutuu dosentiksi välitönnän taloudellisen edun saamiseksi. Välillisesti dosentuurista saattaa olla taloudellistakin hyötyä. Se voi auttaa rahakkaampien tehtävien saamisessa. Useat dosentit kuitenkin himoitsevat enemmän titteleitä kuin rahaa, ja nämä erityisosajat voivat olla yliopistoille hyvinkin edullisia työntekijöitä, jos he todella antavat opetusta (mitä kaikki dosentiksi nimitetyt eivät tee).

Verodosenttuurit

Suomen yliopistoissa on nykyisin 25 sellaista dosenttuuria, jotka ovat nimenomaisesti vero-oikeuden dosenttuureja tai jotka voidaan selkeiksi luonnehtia tosiasiallisen opetusalan takia. Nämä jakautuvat yliopistoittain seuraavasti:

Julkisen talouden professori Esko Linnakangas suoritti oikeustieteen tohtorin tutkinnon Helsingin yliopistossa vuonna 1984. Työurallaan hän on toiminut mm. hallintosihteerinä korkeimmassa hallinto-oikeudessa ja o.p. professorina Helsingin yliopistossa. Lapin korkeakoulun/yliopiston palveluksessa hän on ollut 1.1.1984 lähtien. Esko Linnakangas on oikeustieteiden tiedekunnan varadekaani.

Helsingin yliopisto 6 kpl,
Tampereen yliopisto 3 kpl,
Helsingin kauppakorkeakoulu 3 kpl,
Lapin yliopisto 3 kpl,
Joensuun yliopisto 3 kpl,
Turun yliopisto 2 kpl,
Lappeenrannan teknillinen yliopisto 2 kpl,
Vaasan yliopisto 1 kpl,
Teknillinen korkeakoulu 1 kpl,
Svenska handelshögskolan 1 kpl.

Dosentit

Mainittuja 25 dosentuuria hoitaa yhteensä 16 henkilöä. He ovat aakkosjärjestyksessä:

Aalto, Esa: Joensuun yo;
Helminen, Marjaana (2): Helsingin yo,
Helsingin kkk;
Immonen, Raimo: Lappeenrannan teknillinen yo;
Juanto, Leila (2): Lapin yo, Joensuun yo;
Juusela, Janne: Helsingin yo;
Linnakangas, Esko: Helsingin yo;
Mannio, Lauri: Helsingin kkk;
Mattila, Pauli K. (3 kpl): Helsingin yo,
Tampereen yo, Helsingin kkk;
Myrsky, Matti (4): Turun yo, Vaasan yo,
Lappeenrannan teknillinen yo, Teknillinen kk;
Määttä, Kalle: Lapin yo;
Niskakangas, Heikki: Helsingin yo;
Puronen, Pertti (2): Lapin yo, Tampereen yo;
Ryynänen, Olli (2): Joensuun yo, Svenska handelshögskolan;
Räbinä, Timo: Tampereen yo;

Nimike on yleensä *vero-oikeuden* dosentti (18 kpl) tai laajempi *finanssioikeuden* dosentti (3 kpl, Matti Myrskyn ja Ahti Vapaavuoren dosentuurit Turun yliopistossa sekä Pertti Purosen dosenttuuri Tampereen yliopistossa). Nimike voi olla vieläkin laajempi eli *yritysjuridiikan* dosentti (1 kpl, Raimo Immosen dosenttuuri Lappeenrannan teknillisessä yliopistossa), *kauppa-oikeuden* dosentti (1 kpl, Olli Ryynäsen dosenttuuri Svenska handelshögskolanissa) tai *julkisoikeuden* dosentti (1 kpl, Pauli K. Mattilan dosenttuuri Helsingin kauppakorkeakoulussa). Dosenttuurin nimi ke on poikkeuksellisen laaja-alainen lähinnä sellaisissa yliopistoissa, joissa on harvoja oikeustieteen oppituoleja.

Verodosenteista yhden dosenttuuri on suunnattu tiettyyn erityisosaamiseen (Kalle Määttä, *veropolitiikka*, Lapin yo) Kalle Määttä piti Lapin yliopiston dosenttiviikolla veropolitiikasta englanninkielisen luentosarjan, jota seurasi sekä suomalaisia että ulkolaisia opiskelijoita.

Analyysiä

Maamme vero-oikeuden dosenttureista noin 2/3:ssa annettaneen säännöllistä opetusta. Useimmat verodosentit ovat yksinkertaisia. Lähes puolet on kuitenkin ”superdosentteja”, eli he ovat dosenttina vähintään kahdessa yliopistossa (Matti Myrsky jopa neljässä yliopistossa). Dosenteista yksi (Kalle Määttä) on toisen tieteenalan (ympäristöjohtaminen) dosenttina Jyväskylän yliopistossa.

Vero-oikeuden dosenteista seitsemän on nykyisin professoreja tai hoitaa professuuria, viisi toimii muutoin julkisella sektorilla (verohallinnossa, KHO:ssa, kunnallisuuden järjestössä) yksi tutkijana ja kolme yksityisellä puolella (asianajo, verosuunnittelu, elinkeinoelämän edunvalvonta). Dosenteista kaksi on entisiä professoreja; lisäksi kolme dosentuuria on liittynyt professorin siirtymiseen toisen yliopiston professoriksi.

Dosenteista noin puolella ei ole ollut ennen dosentuuria todettua professorin pätevyyttä, joten heidän kohdallaan lienee ollut kysymys myös pätevyyden osoittamisesta. Dosenteista yksi on kauppatieteen tohtori (Timo Räbinä), muut ovat oikeustieteen tohtoreita. Yksi oikeustieteen tohtori (Olli Ryynänen) on lisäksi filosofian tohtori. Dosenteista melkoi-sella osalla eli kuudella on muukin tutkinto kuin oikeustieteellinen (yleensä kauppatieteellinen).

1970-luvulla ja sitä ennen väitelleitä (yht. 10, joista elossa viisi) ei ole nykyisissä dosenteissa ja noista elossa olevista viidestä vain yksi (professori Kari S. Tikka) ei ole jo eläkkeellä. Kaikki 1980-luvulla oikeustieteen tohtoriksi väitelleet viisi ovat nykyisin dosentteja. 1990-luvulla oikeustieteen tohtoriksi väitelleistä 15:sta on nykyisin 10 dosentteja.

2000-luvulla oikeustieteen tohtoreiksi väitelleistä seitsemästä kukaan ei ole vielä dosentti, mutta kahdesta kauppatieteen tohtoriksi vero-oikeudellisella väitöskirjalla Tampereen yliopistossa väitelleistä yksi (Timo Räbinä) on jo dosentti.

Verodosentit ovat nykyiseltä iältään 34-58 vuotiaita (keski-ikä 47,5 vuotta; dosentiksi nimittämistä paljon alhaisempi). Dosenttivirkaiältään vanhimpia (*”dosenttivanhuksia”*) ovat vuonna 1985 dosenteiksi nimetyt Esko Linnakangas, Pauli K. Mattila ja Heikki Niskakangas.

Heikki E. S. Mattila Oikeuselämä ja lyhenteet

Jo muinaiset roomalaiset...

Roomalaiset juristit käyttivät paljon lyhen-
teitä; keskiajalla tapa yleistyi entisestään.
Aikojen kuluessa kehittyi erilaisia lyhentämis-
tapoja. Tällaisia olivat mm. sanan katkaise-
minen eli suspensio (puhutaan loppulyhen-
teistä) ja sanan supistaminen keskeltä eli kont-
raktio (puhutaan sisälyhenteistä). Eräistä ly-
henteistä muotoutui keskiajalla symboleja.
Tällainen on mm. §. Alkujaan kysymys on
kahden eri tasolle kirjoitetun s-kirjaimen yh-
teensulaumasta (§). Nämä kirjaimet tarkoita-
vat *signum sectionis* ('jaottelun merkki')

Suspension ääritapaus on lyhenne, jonka
muodostaa vain sanan ensimmäinen kirjain
(*sigla*). Roomalaiset juristit saattoivatkin il-
maista kokonaisen juridisen formulan sarjal-
la alkukirjaimia (poikkeuksena etu- tai jälki-
liitteet). Näistä käytettiin nimitystä *notae iu-
ris*. Esimerkiksi: D·M·AB·F·PQ·T·F·C·E·F =
*dolus malus abesto familiam pecuniamque tes-
tamenti faciendi causa emit fiduciarius* (vapaas-
ti suomennettuna: 'ostaa uskottuna miehenä
ilman vilppiä ja kavaluutta testamentin teke-
misen johdosta omaisuuden ja perhekunnan
palvelusväkineen/orjineen'). Kirjainten liit-
tyy ns. emancipatitestamenttiin. Perittävä
teki jälkisaadoksen siten, että hän myi muo-
dolisesti vastaisen jäämistönsä (varalli-
suuden ja perhekunnan, johon kuuluivat
myös orjat) viiden todistajan ja vaakamiehen
(*libripens*) läsnä ollessa kolmannelle miehelle
(*familiae em/p/or*) rituaalisella kaavalla jät-
tääkseen hänen toimeenpantavakseen testa-
mentissa (*tabulae testamenti*) mainitut mää-
räykset.

Miten tunnistat lyhenteen?

Lukijan on tärkeää tietää, milloin kirjain tai
kirjainyhdistelmä on lyhenne, ei kokonainen
sana. Tämän osoittamiseksi kehittyi jo anti-
ikin aikana kaksi keinoa: piste ja *titulus*. Jäl-
kimmäinen tarkoittaa lyhenteen poikki taik-
ka sen ylä- tai alapuolella kulkevaa suoraa,
vinoa tai aaltoilevaa viivaa. Merkintätapa tuli
käyttöön toisella kristillisellä vuosisadalla.
Talouselämän ja samalla juridiikan alalla se

Oikeuslingvistiikan professori Heikki E. S. Mattila suoritti Helsingin yliopistossa oikeustieteen kandidaatin tutkinnon 1969 ja oikeustieteen lisensiaatin tutkin-
non 1971 sekä Pariisin yliopistossa vertailevan oikeustieteen diplomin 1975.
Mattila sai oikeustieteen tohtorin arvon (1983) Puolan oikeutta koskevalla
ranskankielisellä väitöskirjalla. Hän on toiminut Helsingin yliopistossa eri teh-
tävässä vuodesta 1970 lähtien. Suomen Akatemian tutkijana hän on ollut vuo-
sina 1971, 1978-1980, 1982-1987 ja 1998-2003. Vuosina 1990-1998 Mattila
työskenteli päätoimisesti suomalaisen oikeustietosanakirjan (*Encyclopaedia
Iuridica Fennica*, 8 osaa, 1994-1999) päätoimittajana Kotimaisten kielten tut-
kimuskeskuksessa. Lisäksi Mattila on toiminut pitkään valtion suomen kielen
tutkintolautakunnan vakituksena jäsenenä ja kääntäjien tutkintolautakunnan
asiantuntijana erityisesti romaanisissa kielissä. Oikeuslingvistiikan alalta hän
on julkaissut mm. lakimieslatinaa koskevia tutkimuksia sekä teoksen Vertaile-
va oikeuslingvistiikka (2002). Lapin yliopiston oikeuslingvistiikan professorina
hän on toiminut 1.8.2003 lähtien.

esiintyy nykyisinkin mm. valuuttojen lyhen-
teissä (£ ¥ \$ €). Pisteellä roomalaiset ilmaisi-
vat alkuaan sanarajoja. Jokaisen sanan väliin
kirjoitettiin piste (usein kirjaimen puolivälin
korkeudelle). Vähitellen pisteen tehtävä muut-
tui: se siirtyi rajaamaan joko ajatuksellisia
kokonaisuuksia (virkkeitä) tai osoittamaan,
että kyseessä oli lyhenne. Nykyisinkin pistet-
tä käytetään lyhenteen osoittamiseen, mutta

viime vuosikymmeninä tavasta on yhä enem-
män luovuttu. Tämä koskee mm. kirjainsa-
noja eli akronymeja (esim. *arava*, *Kela*), jot-
ka myös kirjoitetaan monesti pienellä. Näin
sen erottaminen, onko kyseessä alkuaan ly-
henne, on lukijalle vaikeampaa kuin aiemmin.
Muissa tapauksissa juridisen lyhenteen tun-
nistaa yleensä versaalien (isojen kirjainten)
käytöstä.

Nykyajan lyhenneviidakko

Nykyisinkin lakimiehet käyttävät runsaasti lyhenteitä. Yhteisöjen nimissä niitä esiintyy kaikkialla satamäärin. Tämä koskee myös kansainvälisiä järjestöjä (YK, WTO jne). Toisaalta eri oikeuskulttuureiden välillä on eroja lyhenteiden käytössä. Selvimmin erot näkyvät säädöksiin liittyvissä lyhenteissä. Esimerkiksi saksalaiset juristit käyttävät huomattavasti enemmän säädöslyhenteitä kuin ranskalaiset ja angloamerikkalaiset kolleegansa.

Saksassa säädöslyhenteet muodostetetaan poimimalla kaikista tai joistakin säädösnimikkeeseen kuuluvista sanoista tai yhdyssanojen osista ensimmäinen kirjain, joka kirjoitetaan isolla, ja mahdollisesti muitakin kirjaimia, jotka kirjoitetaan pienellä. Tyypillinen esimerkki on RelKERzG = *Gesetz über die religiöse Kindererziehung*. Esimerkissä kirjainten järjestys poikkeaa alkuperäisestä (G-kirjain on viimeisenä), ja yksi pieni kirjain on vaihtunut isoksi. Sen suhteen, milloin lyhenteeseen tulee mukaan välikirjaimia, ei ole johdonmukaista linjaa; tämän määrää yksinkertaisesti lyhenteen erottuvuus muihin lyhenteisiin verrattuna. Lyhennehistorioitsijoiden mukaan saksalainen tapa muodostaa säädöslyhenteet nimikkeen alkukirjaimista näyttää syntyneen 1800- ja 1900-lukujen taitteessa ja yleistyneen 1990-luvun alkuvuosikymmeninä. Tämä lie-nee yhteydessä lainsäädännön määrälliseen kasvuun Saksan yhtenäistyttyä. Kuten saksalainen oikeuskulttuuri ylipäättään, myös se tapa, jolla säädösnimikkeet lyhennetään, on siirtynyt lähes sellaisenaan Suomeen. Juridinen lyhennekulttuurimme on perin saksalais-ta.

Lyhentäjän monet motiivit

Miksi lakimiehet käyttävät lyhenteitä? Vastaus vaikuttaa itsestään selvältä: niillä tavoitellaan ajan ja tilan säästöä. Ilmiö on kuitenkin monimutkaisempi. Tämä näkyy mm. siitä, että roomalaiset juristit saattoivat lyhentää pitkien sanojen lopusta vain yhden tai pari kirjainta. Välistä he myös kirjoittivat lyhennetyt sanan poikkeuksellisen isokokoisin kir-

jaimin. Näin lyhennetty sana vei paljon enemmän tilaa kuin sama sana kirjoitettuna lyhennettömänä tavallisella kirjainkoolla.

Uusimmassa paleografisessa tutkimuksessa onkin esitetty, että yksi lyhentämisen motiiveja on ollut lukijan huomion ohjaaminen lyhennettyyn sanaan. Varsinkin silloin, kun lyhennesana varustettiin tituluksella, se oli kuin huutomerkki. Näin käy ymmärrettäväksi, miksi keisarin nimi esiintyi roomalaisissa teksteissä usein lyhennettynä. Toisaalta lyhenteiden käytölle voidaan esittää muitakin selityksiä, mm. kätkemisen ajatus. Onhan lyhentäminen eräänlaista salakieltä, joka sulkee vieraat vihittyjen joukon ulkopuolelle (samalla tavoin kuin esimerkiksi latinan kieli) ja vahvistaa osaltaan ryhmän sosiaalista sidosta, mehenkeä. Kryptisten lyhenteiden viesti on selkeä: "moukat älkööt vaivautuko". Selitys tuntuu uskottavalta. Käyttäähän nykyajankin juristi mielellään lyhenteitä, vaikka lyhennetty sana esiintyisi tekstissä vain yhden ainoan kerran.

Suomalainen lyhennetutkimus

Kuten havaitaan, juridisella lyhennekulttuurilla on pitkät perinteet. Lyhenteiden käyttö ja lyhentämistekniikka ovat kehittyneet vuosisatojen mittaan. Yksittäisten lyhenteiden kohdalla muutokset ovat kenen tahansa nähtävissä. Uusia lyhenteitä syntyy tavan takaa.

Erityisen selvästi kehitys on havaittavissa Suomen Akatemian rahoittamasta, vastikään valmistuneesta lyhennetutkimuksesta. Siinä selvitettiin Suomessa käytetyt juridiset lyhenteet 1800-luvulta 2000-luvun alkuun.¹ Tutkimus osoittaa mm., että monet lyhenteet ovat ajan myötä saaneet useita merkityksiä. Ääri-esimerkki on lyhenne KL, jolla on Suomessa ollut kaikkiaan 23 eri merkitystä. Niistä useat (mm. 'kauppalaki' ja 'kirkkolaki') ovat ajankohtaisia tälläkin hetkellä. Toisaalta samoista ilmiöistä on usein käytetty kilpailevia lyhenteitä. Niinpä "komiteanmietinnöstä" on esiintynyt yhdeksää eri lyhentämistapaa.

Samalla tutkimus nostaa esiin laajempia oikeuskulttuurisia muutoksia. Suomen van-

hemmassa oikeuskirjallisuudessa saksalaisiin lakeihin ja instituutioihin viittaavat lyhenteet olivat yleisiä. Jos riikinruotsalaiset lyhenteet jätetään sivuun, suomalaisten nykyjuristien ulkomaiset lyhenteet ovat voittopuolisesti englanninkieliä. Juridisten lyhenteiden alkuperä onkin oiva kulttuurimittari: se näyttää osaltaan, mistä suomalaiset juristit imevät ulkomaiset vaikutteensa. Ennen sotia esikuvamaa oli Saksa, nyt impulsseja antaa anglo-saksinen maailma.

Viitteet

1. Tutkimuksen käytännöllinen sovellus on *Oikeuselämän lyhennesanakirja – Juridisk förkortningsordbok*, joka ilmestyy maaliskuun vaihteessa. Juridisten lyhenteiden historia ja lyhennetutkimuksen tulokset tulevat myöhemmin esille tieteellisissä artikkeleissa.

3.

2.

4.

1.

5.

6.

Osaston/tiedekunnan historiaa kuvin

Kuva 1: Lapin korkeakoulun avajaiset 13.9.1979.

Kuva 2: Oikeustiedettä opiskelevien opiskelijoiden ainejärjestö Arktiklan jäseniä lokakuussa 1979. Kuvassa vasemmalta Taina Ahvenjärvi, Anna-Maria Rytilahti, Mirja Ylitalo, Ilkka Laasonen, Arto Ylitalo, Jarmo Pirhonen ja Hannu Gehör.

Kuva 3: Pauli Kosken (vas.), Esko Riepuhan (kesk.) ja Ilkka Sara-viidan (oik.) virkaanastujaiset huhtikuussa 1982.

Kuva 4: Pirkko K. Koskisen ja Esko Linnakankaan virkaanastujais-tilaisuus huhtikuussa 1986.

Kuva 5: Risto Nuolimaan (vas.), Liisa Rantalaihon (kesk.) ja Terttu Utraisen (oik.) virkaanastujaiset 18.11.1988.

Kuva 6: Kari Neilimon (vas.) ja Kyösti Holman (oik.) virkaanastujaiset pidettiin vuonna 1990.

Kuva 1: Ensimmäisen oikeustieteen kandidaatit valmistuivat Lapin korkeakoulusta vuonna 1983. Mikael Knuuti (oik) sai todistuksen rehtori Esko Riepulalta 15.12.1983.

Kuva 2: Lapin yliopiston peruskiiven muuraus 14.5.1985.

Kuva 3: Assistentti Juha Regelin (vas) kertoo kuinka tietokannoista saadaan tieto näyttöpäätteelle ja edelleen paperille tulostetuksi. Esittelyä kuuntele-
massa kesäkuussa 1987 professori Ahti Saarenpää (vas), vara-rehtori Esko Linnakangas ja Davan piirikonttorin johtaja Esko Ahokas.

Kuva 4: Oikeustieteen opiskelijat tempaisivat lukemalla lakikirjaa huhtikuussa 1992. Kuvassa Keijo Mattila (vas.), Tuulikki Mikkola, Tarja Sortti, Anu Kaisko ja Jaana Linna.

Kuva 5: Lapin korkeakoulun avajaiset 5.9.1988.

Rauno Halttunen Vuosien varrelta - varrella virran

A siasta keskusteltiin Aulis Aarnion johtamassa oikeusteorian keskustelupiirissä. Lapin korkeakoulu on perustettu ja sinne tullaan perustamaan yleisen oikeustieteen ja oikeushistorian apulaisprofessorin virka. Kuka lähtisi hoitamaan ko virkaa? Kukaan ei ilmoittanut halukkuuttaan ainakaan äänekkäästi. Tein päätökseni hiljaisuudessa ja hiljakseen. Toin julki päätöksen hissukseen, vaikka ajatus mahdollisuudesta opettaa oikeusteoriaan viehätti suuresti. Enemmänkin.

Minut nimitettiin hoitamaan virkaa 1.8.1979 lukien. Päätin lähteä tutustumaan tulevaan työpaikkaani. Tapasin korkeakoulun silloisen hallintohenkilökunnan Eskon, Juhanan, Karin ja Marjatan. He olivat kaikki ahtautuneet pienehköön Aura-yhtiöltä vuokrattuun huoneistoon nyttemmin jo puretussa talossa. Vahinko, ettei talosta ehtinyt tulla muistomerkkiä. Miten me voimme ymmärtää kuinka suuri muutos on tapahtunut ulkoisissa puitteissa. Tässä suhteessa kaikki on täydellistä.

Yleisen oikeustieteen ja oikeushistorian professori Rauno Halttunen suoritti oikeustieteen kandidaatin tutkinnon Helsingin yliopistossa vuonna 1971. Oikeustieteen tohtorin tutkinnon hän suoritti Lapin yliopistossa vuonna 1994. Työurallaan Halttunen on toiminut mm. oa esittelijänä korkeimmassa hallinto-oikeudessa ja eri tehtävissä Helsingin yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa vuosina 1970 -1977. Lapin korkeakoulun/yliopiston palveluksessa hän on ollut vuodesta 1979 lähtien.

Valokuvat: LaY arkisto

Luento elokuvateatteri Kino Tenossa

Oikeustieteen opiskelijoita Pienteollisuustalon luentosalissa vuonna 1982

Ensimmäinen matkani Rovaniemelle oli ohdakkeinen. Meinas loppua virta, ei minusta vaan autostani. Datsun 100 A:sta. Akku piti ladata ensimmäisen kerran jo Viitasaarella ja sitten uudestaan, kunnes onnistuin ostamaan uuden laturin. Matkustaminen vaatii virtaa ja sitä minulla on riittävästi.

Minua askarrutti nimityksessäni eniten se, että nimityskirjan oli allekirjoittanut opetusministeri Kalevi Kivistö. Onko oikeusteoria ja vt. apulaisprofessorin henkilö yhteiskunnan kannalta niin tärkeitä, että tarvitaan valtuutus valtioneuvoston jäseneltä. Nytemmin voin todeta saaneeni valtuutuksen puhua oikeusteoriaa kaikkiaan neljältä opetusministeriltä. Olen kehystänyt kaikki määräyskirjat ja ripustanut ne työhuoneeni seinälle todistamaan kutkuttavaa ajatusta: ministerit vaihtuvat, mutta Halttunen pysyy. Tässä suhteessa ei ole odotettavissa muutosta ennen kuin minun on pakko lähteä eläkkeelle. Rovaniemi on hyvä paikka opettaa oikeusteoriaa, koska täällä on parhaat opiskelijat. Kerron kohta miksi.

Elokuvateatteri luentosalina

Mieleen painuvin paikka, jossa olen opettanut, on ehdottomasti Kino Teno. Luennoin siellä päällysvaatteet päällä ja metsurin villaiset, sormenpäät vapaaksi jättävät sormikkaat käsissä. Paikka oli outo myös siinä suhteessa, ettei ainakaan kaikkia kuulijoita voinut edes nähdä. Lainatakseni vanhaa sanontaa: ”jouduin huutamaan jauhosäkkiin”. Oma ääni kantautui takaisin niin, että siihen oli tukehtua. Tilanne oli oikea luennoitsijan painajai-

nen, koska puuttui se tärkein elementti: yhteys kuulijoihin, jota ilman ei voi luennoida. Mielestäni ilman paikalla olevaa yleisöä, joka käyttäytymisellään, eleillään ja tarvittaessa kommentillaan kertoo, mitä mieltä on päivän epistolasta, ei voi syntyä luentoa. Voiko luennoitsija ”syttyä” kameran edessä taikka yleisön edessä, jolta puuttuu elävät kasvot, mimiikka. Rovaniemi on ollut ylivoimaisesti paras paikka, missä olen pitänyt luentoja. Rovaniemeläiset opiskelijat ovat selvästi aktiivisempia ja vastaanottavaisempi kuin muualla tapaamani. Tämä antaa aiheen olettaa, että oikeusteorian luennoiminen ei ole ainaakaan täysin turhaa.

Yhteistä työskarkaa

Oikeusteoria on oppiaineena sellainen, ettei sitä voi kaataa kenenkään päälle tai sillä ketään voidella. Vaikutus syntyy vastaanottavaisesta mielestä ja vuorovaikutuksesta. Tuntekseni mukaa sitä on meillä enemmän kuin muissa yliopistoissa, joista minulla on kokemusta. Kuitenkaan oikkarin ja tulevan juristin elämä ei ole pelkkää juhlaa. Se on myös ruusuilla tanssimista. Näin totesin jo vuonna 1979 ja sain tästä hyvästä vuonna 1993 entisiltä oppilailtani Reijo Raekallion taulun, joka esittää ruusuilla tanssimista reheväkhön punapukuisen naishenkilön kanssa jatsarit jalassa. Ruusut ovat piikkisiä ja niitä on varottava. Varottava on myös työnsä ääreen leipääntymistä. Tässä työssä ei pääse milloinkaan leipääntymään. Juuri tällä hetkellä virkeänä pitää opintojen uudistaminen. Jälleen kerran on pantava kaikki uusiksi ja oikkareiden par-

haaksi. Miten säilyttää oikeustieteen asema ja merkitys korkealla. Miten tehdä oikkareista entistä kilpailukykyisempiä osajia yhteiskunnassa. Siinä on meillä yhteistä työskarkaa. Mutta nyt: onnea meille. Me ollaan nuoriso, me ollaan tulevaisuus.

Linja-autoaseman suuri luentosali

Vilhontalon luentosali

Timo Koivurova Ympäristöoikeuden tulevaisuuden haasteet

Ympäristöoikeus sääntelee ympäristön käyttöä ja suojelua. Suomen ympäristöoikeuden järjestelmä on viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana käynyt läpi lähes vallankumouksellisen muutoksen. Tämä johtuu pääasiassa Suomen oikeudellisen toimintaympäristön voimakkaasta kansainvälistymisestä.

Kansainvälisen ympäristöoikeuden kehitys lähti erityisen ponnekkaasti liikkeelle vuoden 1972 YK:n Tukholman ympäristökongressin jälkeen. Aluksi kansainvälinen ympäristöoikeus oli hyvin pitkälle juuri kansainvälistä ympäristönsuojelu-oikeutta. 1970 ja 1980-luvulla solmittiin useita monenkeskisiä kansainvälisiä ympäristönsuojelusopimuksia. Kansainvälinen ympäristöoikeus alkoi muuttua 1980-luvun puolestavälistä lähtien. Kestävän kehityksen prosessi - joka alkoi Brundtlandin raportista 1985, kulminoi Rion konferenssiin 1992 ja jatkui vastikään Johannesburgin kestävän kehityksen huippukokouksessa - imaisi sisäänsä myös kansainvälisen ympäristöoikeuden, ja laajensi sen toimintakenttää myös muihin kuin ympäristönsuojelullisiin asioihin.

EU:n ympäristöpolitiikka

Suomesta tuli EU:n jäsen vuonna 1995. Jäsenyyden myötä EU:n oikeusjärjestys tuli Suomea sitovaksi. EU:n ympäristöpolitiikka on vahvistunut olemassaolonsa ajan ja varsinkin 1990-luvulla. EU:n ympäristöpolitiikkaa harjoitetaan pääosin direktiivien kautta. Direktiivit velvoittavat jäsenvaltioita implementoimaan direktiivien vaatimukset tietyssä ajassa. Direktiivit jättävät jäsenvaltioille tiettyä pelivaraa siinä, miten ne panevat direktiivien vaatimukset täytäntöön. EY:n tuomioistuimen oikeuskäytännössä tätä harkinnanvaraa on rajoitettu.

EU:n komission tehtävänä on valvoa, että direktiivit pannaan myös täytäntöön, ja se onkin käynnistänyt useasti valvontamenettelyn jäsenvaltioita vastaan ympäristödirektiivien puutteellisesta implementoinnista, mikä on lopulta vienyt jäsenvaltion EY:n tuomioistuimeen.

EU:sta on tullut aktiivinen kansainvälisen ympäristöpolitiikan- ja oikeuden osanottaja. Osallistuminen joihinkin kansainvälisiin ympäristösopimuksiin on EY:n (EU toimii vielä EY:n kautta monissa ulkosuhteiden asioissa, koska EU ei ole vielä kansainvälisen oikeuden subjekti) yksinomaisessa toimivallassa, toisiin jäsenvaltiot ja EY osallistuvat yhdessä. On tärkeää huomata, että monet kansainväliset ympäristösopimukset tulevat jäsenvaltioiden oikeusjärjestyksen osaksi siten, että EU panee täytäntöön kansainvälisen ympäristösopimuksen direktiivin kautta.

Tällä hetkellä tuntuu varsin tyhjältä väittää, että Suomella on oma ympäristöoikeuden järjestelmänsä. Muodollisilla kriteereillä voidaan kyllä arvioida, että Suomella on oma ympäristöoikeuden järjestelmänsä, koska Suomi muuntaa kansainvälisillä foorumeilla ja EU:ssa tuotetut ympäristösäädökset kansallisen oikeusjärjestyksensä osaksi. Mutta tosiasiallisesti melkein kaikki nykyiset voimassa olevat ympäristösäädökset ovat jollain tavoin peräisin kansainvälisestä tai EU:n ympäristöoikeudesta.

Tapaus Vuotos

Muuttunutta ympäristöoikeuden järjestelmää voidaan valaista Vuotos -esimerkillä. Kun Kemijoki Oy vuonna 1992 haki Pohjois-Suomen vesioikeuden lupaa rakentaa Vuotoksen tekojärvi ja voimalaitos, ei moni arvannut minkälainen juridinen soppa tästä prosessista kehkeytyisi. Vuotos -hakemukseen soveltuivat Suomen vesilaki; tämä laki määräsi prosessin etenemisen, ja sen pohjalta tehtiin myös päätökset Vuotoksen tekoaltaan ja voimalaitoksen rakentamisesta.

EU:n komissio aloitti kuitenkin kaksi erillistä valvontamenettelyä Suomea vastaan - toisen lintudirektiivin yleisestä rikkomisesta ja toisen Pohjois-Suomen vesioikeuden myönnettyä luvan Vuotoksen tekojärven rakentamiselle vuonna 2000. Kummassakin valvontamenettelyssä komissio teki selväksi, että Suomen tulisi ilmoittaa Kemihaaran suot lintudirektiivin mukaisena erityissuojelualueena NATURA -2000 suojeluverkostoon alueen ainutlaatuisten lintuarvojen takia. Komissio perusti kantansa EY:n tuomioistuimeen, joka oikeuskäytännössään oli asettanut kriteerit, joiden mukaisesti jäsenmaiden oli erityissuojelualueensa komissiolle ilmoitettava.

Samoihin aikoihin myös Suomen ympäristöministeriö teki yllättäen ilmoituksen Ruotsille, koska Vuotoksen rakentamisen pelättiin aiheuttavan Ruotsin vesialueilla vahingollisia vaikutuksia. Yllätys tämä oli siksi, että kansainvälisen oikeuden mukaan ainoa Suomea sitova kansainvälinen ympäristösopimus tässä tilanteessa oli Pohjoismaiden ympäristönsuojelusopimus, ja tämän sopimuksen mukaan ilmoituksen tekijän olisi tullut olla Pohjois-Suomen vesioikeus, ei Suomen ympäristöministeriö.

Ympäristöministeriö perustikin toimintansa ns. Espoon sopimukseen, joka sääntelee valtioiden rajat ylittävien ympäristövaikutusten arviointimenettelyä. Vaikka tämä sopimus ei ollut vielä voimassa silloin kun ympäristöministeriö teki ilmoituksensa, ympäristöministeriö vetosi ilmoituksensa tueksi osapuolten allekirjoitustilaisuudessa tekemään julistukseen, jonka mukaan osapuolet pyrkivät soveltamaan sopimusta jo ennen sen voimaantuloa. Ympäristöministeriön mukaan tämä julistus oli pehmeästi sitova (soft-law) asiakirja, joka sitoo poliittisesti mutta ei oikeudellisesti.

Vuotos -hakemuksen kohtalo päätettiin lopullisesti korkeimman hallinto-oikeuden (KHO) vuonna 2002 tekemällä päätöksellä, jonka mukaan Kemijoki Oy:n lupa hylätään. Vaikka KHO perustikin päätöksensä Suomen vesilakiin, se toi esiin myös EU oikeuden vaikutuksen tapausta ratkaistaessa. Tämän vuoden alusta Valtioneuvosto päätti esittää komissiolle, että Kemihaaran suot liitetään NATURA -verkostoon.

Ympäristöoikeus kansainvälistyy

Vuotos -tapauksessa nousee esille monia nykypäivän ympäristöoikeuden kohtaamia haasteita. Oikeustieteilijän tulisi pystyä ymmärtämään kahden edellä mainitun yleisen tason oikeusjärjestyksen toimintaa, joka onkin varsin erilaista verrattuna suomalaiseen oikeusjärjestykseen. EU:n oikeusjärjestys on omanlainen oikeusjärjestyksensä, jonka kehityksessä keskeinen vaikutus on ollut juuri EY:n tuomioistuimella.

Suomalaiselle juristille EU oikeuden ehkä vaikein puoli on hallita systeemiä, jossa oikeuskäytännöllä on niinkin suuri vaikutus. Suomalaiset oikeustieteen harjoittajat ovat tottuneet tukeutumaan enemmän säädetyin nor-

miaineiston tulkintaan ja systematisointiin kuin yleistämään oikeusohjeita oikeustapauksista. Tämä oli nähtävissä myös Vuotoksen tapauksessa. Komissio argumentoi alusta lähtien vetoamalla EY:n tuomioistuimen tiettyihin tapauksiin, joiden se väitti asettaneen selkeät kriteerit sille, millä perusteilla jäsenvaltion tulee ilmoittaa erityissuojelualueensa NATURA 2000 -verkostoon. Suomalaiset hallintotuomioistuimet käsitelivät kaikkien direktiivien vaikutusta ko. tapaukseen, mutta jokainen niistä päättyi antamaan direktiiville erilaisen aseman vesilain tulkinnassa.

Tulevaisuuden haaste on myös ymmärtää kansainvälistä ympäristöoikeutta, joka on osa

kansainvälistä oikeutta ja -oikeusjärjestystä. Kansainvälinen oikeusjärjestys poikkeaa huomattavasti kansallisesta oikeusjärjestyksestä. Sen pääasialliset oikeussubjektit, valtiot ja niiden järjestöt, luovat normit ja panevat ne myös pääasiallisesti täytäntöön. Vain harvoissa - joskin koko ajan kasvavissa - tapauksissa kansainvälistä oikeutta sovelletaan oikeusistuimen toimesta sitovasti; kansainvälisen oikeuden täytäntöönpanomekanismit poikkeavat monessa suhteessa kansallisten oikeusjärjestysten mekanismeista.

Myös kansainvälisen oikeuden lähdeoppi on jatkuvan keskustelun aiheena, koska monien lähdekategorioiden sisällöstä ollaan eri

mieltä. Tämä näkyi hyvin Vuotoksen -tapauksessa. Eri toimijoilla oli varsin erilaisia käsityksiä siitä, miten esim. Espoon sopimuksen allekirjoitustilaisuudessa tehtyä julistusta olisi oikeudelliselta kannalta arvioitava.

Haasteita ympäristöoikeuden tutkimukselta ei tule puuttumaan. Haasteisiin vastaaminen edellyttää, että ympäristöoikeuden tutkijat ovat valmiita tutustumaan oikeusjärjestyksiin, jotka ovat tähän mennessä jääneet suhteellisen vieraiksi. Vain tällä tavoin Suomessa tehtävä ympäristöoikeuden tutkimus pystyy tekemään relevanttia tutkimusta tutkimuskohteestaan, joka tuntuu olevan alituisessa muutoksen tilassa.

Timo Koivurova väitteli oikeustieteen tohtoriksi Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunnassa vuonna 2001. Tällä hetkellä hän toimii tutkimusprofessorina (ma.) ja johtajana Pohjoisen ympäristö- ja vähemmistöoikeuden instituutissa Arktisessa keskuksessa.

Lotta Viikari

Avaruusoikeus - matkalla marsiin vai mustaan aukkoon?

Ihmisen toimintapiiri laajeni avaruuteen vuonna 1957, kun Neuvostoliitto laukaisi Sputnik-satelliitin. Laika-koira matkasi avaruudessa kahta vuotta myöhemmin, Juri Gagarin vuonna 1961 ja amerikkalaiset astronautit kävivät Kuussa 1969. Sitten avaruuteen on perustettu kokonaisia avaruusasemia-kin.

Kuten lähes kaikkea muutakin inhimillistä toimintaa, myös avaruuden käyttöä on pyritty sääntelemään oikeudellisin keinoin yhteisten pelisääntöjen varmistamiseksi. Ensimmäinen kansainvälinen avaruussopimus oli Yhdistyneiden Kansakuntien piirissä valmistettu vuoden 1967 yleissopimus valtioiden toimintaa johtavista periaatteista niiden tutkimista ja käyttäessä ulkoavaruutta, siihen luetuna Kuu ja muut taivaankappaleet eli ns.

avaruusyleissopimus. Se sai laajan kannatuksen; myös mm. Suomi on sopimusvaltio.

Avaruusyleissopimuksen jälkeen YK:n yleiskokous hyväksyi suhteellisen tiheään tahtiin lisää avaruustoimintaa käsitteleviä sopimuksia: astronauttien pelastamista ja palauttamista koskeva sopimus heti seuraavana vuonna, avaruustoiminnan vastuukysymyksiä koskeva sopimus 1972, avaruuteen lähetettävien esineiden rekisteröintiä koskeva sopimus 1975 ja viimeisenä ns. kuusopimus vuonna 1979.

Nämä sopimukset solmittiin aikana, jolloin avaruuden hyödyntäminen ja alan tieteellinen kehitys oli vielä alussa. Näin ollen oli suhteellisen vaivatonta laatia sopimuksia, joissa pitkälti vain luettiin yleviä, yleisiä (ja siten laajan tulkinnan sallivia) periaatteita. Näitä ovat esimerkiksi kaikkien valtioiden oikeus

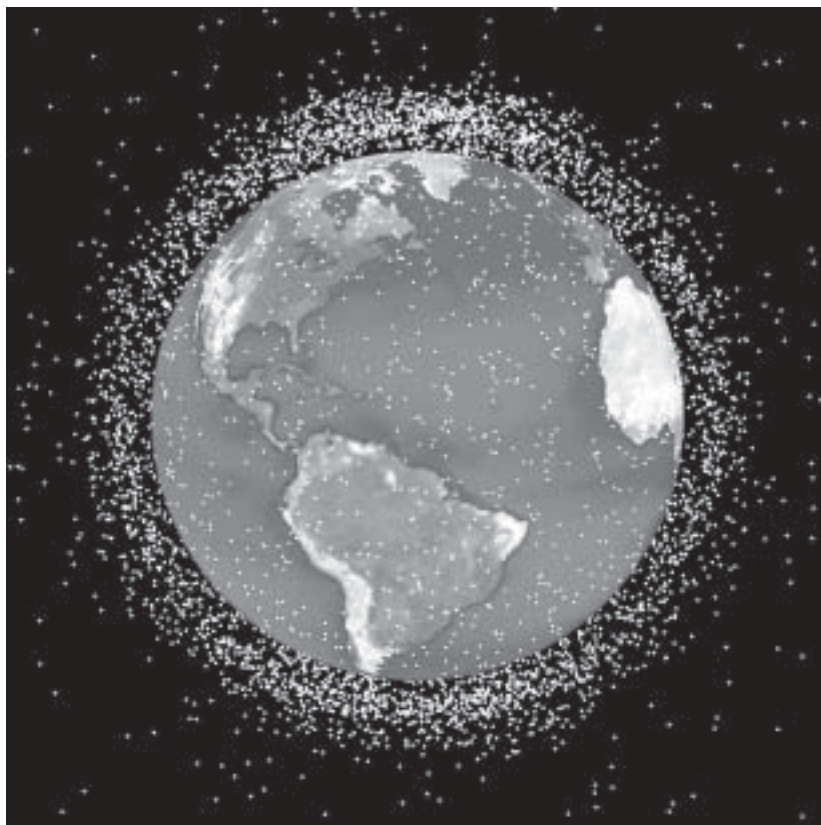
käyttää ja tutkia avaruutta, kansallisten aluevaltausten kieltä, valtioiden kansainvälinen vastuu avaruustoiminnastaan, kieltä sijoittaa avaruuteen joukkotuhoukseita, velvoite pitää astronautteja ihmiskunnan lähettiläinä ja se, että avaruus on koko ihmiskunnan omaisuutta.

Vaikka YK:n avaruussopimusten määräykset jäivätkin varsin yleiselle tasolle ja monin paikoin jokseenkin epäselvikin, ei tästä ollut suurempaa haittaa, koska vuosikymmenten ajan kuitenkin vain suurvallat kykenivät todellisuudessa toimimaan avaruudessa. Siinä tilanteessa eriävät mielipiteet avaruusoikeudesta eivät juuri kohonneet akateemista keskustelua konkreettisemmalle tasolle. Tosiasiallisissakin ristiriitatilanteissa avaruustoiminnan strateginen merkitys ja perinteisen valtiosuvereniteetin korostaminen johtivat siihen, etteivät valtiot olleet valmiita sitoutumaan kovinkaan vaativiin velvoitteisiin.

Raketti karkasi avaruusjuristien käsistä

Avaruuden käyttö on muuttunut lähinnä Yhdysvaltojen ja entisen Neuvostoliiton keskinäisestä kilpajuoksusta nyttemmin huomattavasti. Määrällisesti avaruustoiminta on moninkertaistunut. Vaikka avaruusteknologiaa edelleenkin käytetään eniten sotilastarkoituksiin, hyödynnetään avaruutta myös mitä moninaisimmilla muilla tavoilla, erityisesti televiestinnän ja kaukohavainnoinnin piirissä. Tärkeitä sovelluksia nykyisin ovat paikannus- ja navigointipalvelut, sääennusteet, puhelin- ja tietoliikenne, satelliitti-TV jne. Näistä vastaavat huomattavassa määrin yksityiset kaupalliset yrittäjät. Taloudelliset investoinnit avaruuden hyödyntämiseen ovat - kirjaimellisesti - tähtitieteellisiä. Tässä toimintaympäristössä myös avaruuden käyttöön liittyvät konfliktit ovat arkipäivää, eivätkä todelliset oikeudelliset riidatkaan enää ole mikään poikkeus - mikä näkyikin avaruustoimintaa koskevien kansallisten oikeudenkäyntien ja välimiesmenettelyiden määrän huomattavana kasvuna, erityisesti Yhdysvalloissa.

Kansainvälinen avaruusoikeus ei kuitenkaan ole pysynyt avaruustoiminnan kehityksessä mukana kovinkaan kehuttavasti. Jo YK:n avaruussopimuksista viimeiseen, vuoden 1979

Eniten avaruusrumua on paljon käytetyillä matalilla, alle 2000 km:n korkeudella Maasta sijaitsevilla kiertoradoilla. Kuvaan on merkitty kaikki näillä radoilla havaittu halkaisijaltaan vähintään 10-20 cm:n kokoinen avaruusrumu (sitä pienempiä kappaleita ei Maasta käsin kyettä havaitsemaan).

Noin 250 kg:n painoinen Delta 2 -kantoraketista peräisin oleva polttoainetankkiputosi Texasiin vuonna 1997.

kuusopimukseen, on tähän päivään mennessä liittynyt vain 10 valtiota. Näistä ainutkaan ei edes ole merkittävä avaruustoimija. Avaruussopimusten jälkeen YK:n piirissä on päästy yhteisymmärrykseen vain avaruuden käyttöä koskevista oikeudellisesti sitomattomista periaatteista: yleiskokous on hyväksynyt periaatejulistuksia liittyen mm. maapallon satelliiteilla tapahtuvaan havainnointiin ja ydinenergian käyttöön avaruudessa.

Tiettyjen avaruustoiminnan rajallisten mutta tärkeiden erityisalojen toimivuuden turvaamiseksi on kuitenkin ollut välttämätöntä solmia yksityiskohtaisia sopimuksia, jotka usein myös sisältävät tehokkaita riitojenratkaisumekanismeja. Näihin kuuluvat mm. eri-

laiset satelliittitietoliikennettä sääntelevät yhteistyösopimukset ja Euroopan avaruusjärjestön oikeudelliset instrumentit.

Kuuhun, Mars!

Eräs ajankohtaistuva ongelmakenttä, jota avaruus oikeus ei kovinkaan tehokkaasti sääntele, on taivaankappaleiden hyödyntäminen. Esimerkiksi Yhdysvallat suunnittelee pysyvän avaruusaseman perustamista Kuuhun ja astronauttien lähettämistä aina Marsiin asti. Myös Kiinan nopeasti etenevään avaruushjelmaan kuuluu vastaavia suunnitelmia. Amerikkalainen Lunar Embassy -yritys taas on jo vuosia myynyt "tontteja" Kuusta, Marsista, Venuksesta ja Jupiterin Io-kuusta - tähän

mennessä yli 2 miljoonalle ihmiselle. Yrityksen perustajat väittävät omistavansa Kuun ja kaikki aurinkokuntamme planeetat (Maata lukuun ottamatta). Yritys myös uhkaa vaatia vuokraa esimerkiksi Yhdysvalloilta, mikäli se lähettää omia aluksiaan Kuuhun.

Nämä vaatimukset saattavat kuulostaa hurjilta, ja tuskinpa teknologinen kehitys ainaakaan pysyvän kuuaseman perustamista vielä vähään aikaan mahdollistaakaan. Tosiasia kuitenkin on, että erityisesti Kuun luonnonvarojen ansiosta huimemmatkin visiot voisivat toteutua. Veden löytyminen Kuusta mahdollistaa niin inhimillisen elämän kuin polttoainetuotannonkin avaruudessa. Myös Kuun maa-aineksen on todettu sisältävän suunnat-

Ainakin USA suunnittelee miehitettyjä lentoja Marsiin, Kuuhun jopa pysyvän avaruusaseman perustamista.

tomia rikkauksia. Raaka-aineiden tai polttoaineen saatavuus ei siten olisi Kuussa ongelmaksi pysyvä, miehitetyille avaruusasemalle sen paremmin kuin Kuun käyttämiselle tukikohana paljon pidemmällekin suuntautuville avaruusmatkoille.

Vuoden 1979 kuusopimus vahvistaa jo aiempiin avaruussopimuksiin sisältyneen valtioiden yleisen oikeuden avaruuden käyttöön ja tutkimukseen, samoin kuin kansallisten aluevaltausten kiellon. (Lunar Embassy vetoaa siihen, että tämä kielto koskee vain valtiota - ja tulkitsee, että tonttien omistus taivaankappaleilla on vastaavasti sallittua yksityisille taholle). Kuu ja sen luonnonvarat julistetaan ihmiskunnan yhteiseksi perinnöksi ja vaaditaan, että avaruuden tutkimus ja hyödyntäminen on kaikkien maiden edun mukaista. Kuun käyttäminen on ylipäättään sallittu vain rauhanomaisiin tarkoituksiin. Lisäksi kuusopimus edellyttää, että Kuun luonnonvarojen hyödyntämisen tullessa tosiasiallisesti mahdolliseksi valtiot sopivat tarkemmin kansainvälisestä järjestelmästä, joka takaa edellä mainittujen periaatteiden toteutumisen käytännössä.

Kuusopimuksen mukaan sen määräykset koskevat myös aurinkokuntamme muita taivaankappaleita (Maata lukuun ottamatta) - siis myös esimerkiksi Marsia. Sen paremmin Kiina kuin Yhdysvallatkaan ei ole kuusopimukseen liittynyt, joten kansainvälisen avaruusoikeuden mahdollisuudet ohjata näiden valtioiden toimia ovat varsin rajalliset. Niitä sääntelevät lähinnä vain muut avaruussopimukset, jotka jäävät tässä suhteessa kuusopimuksen määräyksiäkin yleisluontoisemmiksi.

si. Kuulle (ja muille aurinkokuntamme taivaankappaleille) kaavailtu asema ihmiskunnan yhteisenä perintönä alkaakin olla enemmän kuin kyseenalainen.

Raketista avaruusromuksi

Taivaankappaleiden hyödyntämistä vielä ajankohtaisempi avaruuden käyttöön liittyvä oikeudellinenkin ongelma ovat sen aiheuttamat ympäristöhaitat. Avaruustoimintaan liittyy monenlaisia ympäristöllisiä vaikutuksia tai ainakin niiden vaaroja, kuten avaruudessa yleisesti käytettyjen ydinenergialähteiden radioaktiivisuus.

Huomattavin avaruuden ympäristöongelmista nykyisin on kuitenkin avaruusromu, jota syntyy avaruusesineiden hajotessa tai joutuessa toimintakyvyttömiksi. Avaruusromua ovat myös mm. avaruusaluksista irronneet maalihuikkaset ja avaruuteen vuotaneet polttoainetipat. Vaikka nämä vaikuttavat suhteellisen harmittomilta, ovat ne kuitenkin valtavan liikenopeutensa takia törmäystilanteessa yhtä vaarallisia kuin kokonaiset satelliitit: avaruusromun vauhti voi olla jopa monia kilometrejä sekunnissa, jolloin jo halkaisijaltaan noin 1 cm:n kokoinen romuhiukkanen voi tuhota kokonaisen avaruusaluksen.

Kaikenlaisen avaruusromun määrä kasvaa tasaisesti - tällä hetkellä maata kiertävällä radalla on laskettu olevan jo yli 100 000 kiloa erilaisia rakettien osia. Osa näistä saattaa aiheuttaa vaaratilanteita jopa Maassa: tunnetuin esimerkki lienee neuvostosatelliitti Kosmos 954:n radioaktiivisten kappaleiden maahan syöksy Kanadan (onneksi) harvaanasutuille alueille vuonna 1978. Vaikka silloin uhreilta

vältyttiinkin, ovat ilmakehän läpi pudonneet avaruusromun kappaleet jopa surmanneet ihmisiä.

Viimeisin tunnettu tapaus, jossa suurehko avaruusromun kappale syöksyi Maahan saakka on tältä vuodelta: tammikuussa Koillis-Brasiliaan putosi ilmeisesti satelliitista peräisin oleva halkaisijaltaan puolitoistametrinen kappale, jonka tarkempaa alkuperää tutkitaan parhaillaan. Kansainvälisen avaruusaseman astronautit taas havaitsivat avaruusaseman ulkopuolella helmikuun alussa noin 20 cm:n pituisen pehmeää ainetta olevan nauhan, joka voisi olla esimerkiksi eristemateriaalia. Siitä ei onneksi ollut vaaraa avaruusasemalle. Ei kuitenkaan ole lainkaan harvinaista, että avaruusromu vaurioittaa toimivia avaruusesineitä. Tämä ymmärrettävästi on erityinen riski miehitetyille avaruuslennoille.

Vaikka YK:n avaruussopimusten mukaan avaruusesineen laukaisijavaltio on kansainvälisessä vastuussa esineen aiheuttamasta vahingosta, olisi tämän vastuun toteuttaminen varsin vaikeaa jo pelkän avaruussopimusten terminologisen epäselvyyden takia. Pahimmillaan niitä voidaan tulkita jopa niin, että esimerkiksi juuri avaruusromun aiheuttama vahinko (eli valtaosa avaruusesineistä aiheutuvista vahingoista) jäisi kokonaan sopimuksen soveltamisalan ulkopuolelle. Vastuu ei myöskään kata lainkaan ympäristövahinkoja. Epäselväksi jää sekin, koskeeko se esimerkiksi viestintäsatelliiteille aiheutunutta häiriötä. Käytännössä vahinkotapauksissa olisi syy-seuraussuhteen ja syyllisyyden osoittaminen joka tapauksessa äärimmäisen vaikeaa: jo onnettomuuden aiheuttaneen avaruusromun tunnistaminen (ja vastuussa olevan lähettäjävaltion määrittäminen) on useimmiten lähes mahdotonta.

Ehtiikö avaruusoikeus vielä matkaan mukaan?

Nykyistä tehokkaammille kansainvälisille avaruusoikeussopimuksille on ilmeinen tarve. Perusedellytys avaruusoikeuden tehokkuudelle on se, että sen hyväksyvät sekä valtiot että ne lukuisat muut toimijat, jotka avaruuden hyödyntämisessä nykyisin ovat mukana. Kaikkien näiden tahojen intressien lisäksi avaruusoikeudellisten instrumenttien tulisi huomioida avaruuteen itseensä ja sen käyttöön liittyvät erityispiirteet.

Jollei tällaisia sopimuksia kyetä luomaan, turvautuvat valtiot ristiriitojensa ratkaisussa

jatkossakin diplomaattisiin kanaviin. Tämä voi kuitenkin olla vaikeaa, erityisesti poliittisesti aroissa asioissa (mm. satelliittien kautta välitettävät suorat TV-lähetykset ja maapallon hyvinkin tarkka havainnointi avaruudesta). Yksityisten toimijoiden kannalta turvaaminen kotivaltioidensa apuun kansainvälisessä riitojenratkaisussa on myös varsin epävarmaa - valtiot saattavat esimerkiksi poliittisia konflikteja välttääkseen kieltäytyä koko asian käsittelystä.

Avaruustoimintaan liittyvät valtavat taloudelliset ja muut intressit lopulta kuitenkin pakottanevat valtiot hyväksymään kattavam-
pia, tehokkaampia avaruussopimuksia, suverenisuutensa kustannuksellakin. Kansainväliset sopimusneuvottelut tapaavat kuitenkin olla varsin aikaa vieviä, eikä ole mitään syytä olettaa, että niinkin tärkeällä alueella kuin avaruustoiminnassa yhteisymmärrys saavutettaisiin ainakaan tavanomaista helpommin. Lisäksi sopimustekstistä yksimielisyyteen pää-

syn jälkeen vasta katsotaan, mitkä valtiot ja millä aikataululla sopimukseen lopulta liittyvät.

Varoittava esimerkki avaruusoikeuden piiristä on vuoden 1979 Kuusopimus, jonka neuvottelut kestivät viisi vuotta. Vaikka sopimusteksti sitten hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa jopa yksimielisellä päätöslauselmalla, kului kuitenkin vielä toiset viisi vuotta ennen kuin edes sopimuksen voimaantuloon vaaditut viisi valtiota oli siihen liittynyt. Kuten mainittu, sopimusvaltioita ei ole edelleenkään kertynyt kuin kymmenen, eikä niistä ainutkaan ole merkittävä avaruusvaltio.

Vaarana on myös, että sopimusmääräykset vanhentuvat jopa jo sopimuksen voimaantuloa odoteltaessa olosuhteiden muutosten tai tieteellisen edistyksen seurauksena. Ottaen huomioon avaruusteknologian kehitysvauhdin ja avaruustoimijoiden kunnianhimoiset suunnitelmat, ei välttämättä kulu kovin pitkään ennen kuin avaruusoikeuden ongelmat

siirtyvät aivan uudelle tasolle taivaankappaleiden luonnonvarojen hyödyntämisen ja jopa pysyvän ihmisasutuksen myötä. Avaruustoiminnan kehittyessä nykyistä vauhtia vaarana onkin, että kansainvälinen avaruusoikeus putoaa keltasta lopullisesti.

Tämän estämiseksi olisi syytä tarkoin pohdita esimerkiksi satelliittitoiminnan yhteistyösopimuksissa käytettyjen mekanismien soveltamismahdollisuuksia kansainvälisessä avaruusoikeudessa laajemminkin. Toisaalta myös muista samantyyppisiä kansainvälisiä alueita, kuten aavaa merta ja syvänmerenpohjaa, koskevista oikeudellisista instrumenteista voi löytyä toimivia esimerkkejä avaruusoikeudessakin hyödynnettäviksi. Tavalla tai toisella avaruuden käytön nykyisiin vapauksiin pitäisi saada liitettyä myös velvoitteita ja jonkinlaisia todellista yhteisvastuuta, jotta jo ensimmäinen avaruussukupolvi ei ehtisi tärvätä koko ihmiskunnan yhteistä perintöä.

Lotta Viikari valmistui oikeustieteen kandidaatiksi Lapin yliopistosta vuonna 2001. Valmistumisensa jälkeen hän toimi tutkijana Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunnassa Suomen Akatemian tutkimusprojektissa vuoden 2003 loppuun. Viikari valmistelee väitöskirjaa Lapin yliopistoon avaruuden käyttöön liittyvistä ympäristöongelmista kansainvälisen oikeuden näkökulmasta. Tällä hetkellä hän toimii valtiosääntöoikeuden ja kansainvälisen oikeuden yliassistenttina Joensuun yliopistossa.

Ilmailu- ja avaruusoikeuden instituutti

Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunnassa on ilmailu- ja avaruusoikeuden instituutti, jonka johtajana toimii professori *Maurice N. Andem*. Instituutti on kansainvälisen avaruusoikeusinstituutin jäsen.

Instituutin tavoitteena on edistää ilmailu- ja avaruusoikeuden tutkimusta ja opetusta sekä järjestää tohtorintutkintoon johtavaa koulutusta. Instituutti kerää ja julkaisee alan aineistoa sekä järjestää koulutusta, seminaareja ja kursseja. Aiheina ovat alan oikeudelliset ongelmat aina "tähtien sodasta" siviili-ilmailuun.

Instituutin toiminta on hyvin kansainvälistä ja sen asiantuntemusta hyödynnetään laajalti myös käytännön hankkeissa.

Markus Aarto

Vastuun sisällöllinen kannustavuus – faktaa vai fiktiota?

Globalisoituneelle nyky-yhteiskunnalle tyypilliseksi piirteeksi voidaan helposti määrittää suuren riskipotentiaalin ilmentyminen sen toiminnoissa ja käytänteissä. Luonteeltaan riskit ovat ennen muuta taloudellisia ja ekologisista. Niiden kautta välittyy sosiaalisien vuorovaikutukseen sen tyyppistä epävarmuutta, jonka hallinta vaatii vastuuoikeudellisia oikeussääntöjä ja yleisiä oppeja.

Kunkin toimijan näkökulmasta juridisen (ei moraalisen) vastuun mahdollisuus näyttäytyy oikeudellisenä riskinä, johon toiminnassa tulee varautua. Oikeudellisen riskienhallinnan merkitys korostuu erityisesti silloin, kun vastuu mielletään yleiseksi ja kaikkeen toimintaan liittyväksi. Oikeuskäytäntöä ja lainsäädännöllisiä kehitystendenssejä seuraamalla voidaan helposti havaita, että tämänkaltaisen toimijan vastuuta korostava ajatustapa on muodostunut eräänlaiseksi arvoksi ja tavoitteeksi.

Merkittävin yksittäinen taustavaikutin tämänkaltaiselle vastuullistumiskehitykselle on ollut perusoikeuksien ja perusoikeudellisten arvojen suojaamisen korostuminen eri toimijoille asetetuissa enemmän tai vähemmän normatiivisissa velvollisuuksissa. Tarkasteltaessa eri toimintojen suhdetta perusoikeuksiin voidaan helposti havaita, että lähes kaikella toiminnalla voidaan aiheuttaa ihmisten koskemattomuuden, ympäristön tai omaisuuden suojan kannalta haitallisia seurauksia, jotka konkretisoivat erilaisia vastuuasemia ja toimintamahdollisuuksia.

Perusoikeusjärjestelmä on myös luonteeltaan konfliktinhakuinen, jolloin useammalla toimijalla voi olla samanaikaisia toimintaan kohdistuvia ja keskenään ristiriitaisia perusoikeusasemia, joiden yhtäaikainen täysimääräinen toteuttaminen ei ole mahdollista. Tällöin tarvitaan vastuuoikeudellisia välineitä niiden keskinäisten suhteiden kulloiseenkin määrittämiseen konkreettisesti vastuutilanteissa.

Oikeudellisen riskienhallinnan keskeisenä tavoitteena on toimintaan kytkeytyvien vastuuasemien aktualisoitumisen välttäminen.

Vastuuoikeudellisessa tarkastelussa tämä voi tapahtua ainoastaan järjestämällä toimintaitaita, että siinä samalla taataan muiden toimijoiden keskeisten perusoikeuspohjaisten toimintamahdollisuuksien toteutuminen.

Oikeudellinen riskienhallinta, kuten riskienhallinta yleensäkin, on mielekästä ainoastaan silloin, kun siihen liittyy jonkin oikeudellinen tai taloudellinen kannustin eli hyöty, joka realisoituu asianmukaisella toiminnan järjestämisellä. Oikeudellinen vastuu toteutetaan oikeuden pintatasolla normien, erityisesti vahingonkorvausnormien, välityksellä.

Tarkasteltaessa sitä, kuinka hyvin vastuunormeja voidaan vaikuttaa perusoikeuspohjaisia toimintamahdollisuuksia suojaavien vahinkoaversiivisten toimintatapojen kehittämiseen, onkin tällöin tarkasteltava sitä sisältävätkö vastuunormit sellaisia oikeudellisia tai taloudellisia kannustimia, joiden vuoksi oikeudellinen riskienhallinta olisi toiminnanharjoittajan näkökulmasta mielekästä.

Vastuunormien sisällöllinen kannustavuus

Vastuunormistojen keskeisenä erotteluna vastuuperustetasolla on jako vahingonkorvauslain ilmentämään tuottamusvastuuseen ja mm. ympäristövahinkolaista ilmenevään ankaraan vastuuseen. Tuottamusvastuu korostaa toimijan subjektiivista käyttäytymistä, kun taas ankarassa vastuussa korostuvat vahinkotilanteeseen kytkeytyvät objektiiviset tekijät. Kummankin vastuuperusteen kannustavuutta on syytä arvioida erikseen.

Ankaralle vastuulle perustuissa korvausnormistoissa vastuu seuraa toiminnan aiheuttamista vahingoista ilman, että toiminnassa sinänsä olisi tapahtunut mitään poikkeavaa. Vastuu ei siten edellytä tahallisuutta eikä tuottamusta. Ainoastaan tietynlaisissa force majeure –tilanteissa vastuu voi jäädä syntymättä jonkin toimintaan nähden ulkopuolisen tekijän vaikutuksen vuoksi. Ankaran vastuun sisällöllisen kannustavuuden näkökulmasta tilanne on tällöin ongelmallinen.

Vahingonkorvausvastuu seuraa samoin kriteerein ja samansuuruisena riippumatta siitä, miten toiminnassa on suhtauduttu vahinkoseurauksen mahdollisuuteen. Kun toimija ei kykene vaikuttamaan vastuun asettamiseen tai sen sisältöön, ei hänellä myöskään ole taloudellisia intressejä kehittää sellaisia toimintatapoja, joilla vahinkoseurauksia yleisesti vältetään. Ainoana kannustimena ankarasta vastuun tilanteissa voidaan nähdä moraalinen ja imagotekijä, joilla ei voida ainakaan yhteisömuotoisessa toiminnanharjoittamisessa arvioida olevan kovinkaan suurta merkitystä sen vuoksi, että toiminnan tarkoitukselliset ovat taloudelliset.

Tuottamusvastuun sisällöllinen kannustavuus on vaikeammin arvioitavissa. Tuottamusvastuun asettaminen edellyttää aina tahallisuutta tai huolimattomuutta, minkä vuoksi kannustimena vahinkoja minimoivien toimintatapojen luomiseen voidaan ajatella olevan taloudellisen vastuun välttäminen. Vastuun sisällöllisen kannustavuuden ongelma on kuitenkin jossain määrin erilainen kuin vastuun välttämiseen liittyvä problematiikka.

Yhteiskunnan eri toimintoihin liittyy väistämättä tietty määrä vahinkoseurauksina ilmenevää epävarmuutta riippumatta siitä, onko toiminta huolellista tai huolimattomaa. Tuottamusvastuun täysimääräisen asettamisen kannalta relevanttia on ainoastaan se, poikkeako toimijan toiminta keskimäärin edellytetystä huolellisuustasosta. Silloin, kun toimijan toiminnan arvioidaan poikkeavan, vastuun perustavalla tavalla, vaadittavasta huolellisuustasosta, menettävät vahinkoseurauksen minimointiin yleisesti tähtäävät toimintatavat merkityksensä vastuun sisällön kannalta.

Tällöin voidaan arvioida, että taloudellisen toimijan näkökulmasta on kannustavampaa pyrkiä välttämään vahinkoseurauksen aktualisoitumista yksittäistilanteissa kuin pyrkiä rakentamaan sellaisia toimintakonsepteja, jotka vähentäisivät kokonaisvahinkojen määrää vastaisuudessa. Jälkimmäiseen pyrkimykseen kohdistuvan kannustavuuden toteuttaminen

edellyttäisi sitä, että vastuun asettamisessa ja sisällöllisessä määrittämisessä voitaisiin antaa painoa myös sille, millaiseksi toimijan toiminnan kokonaisjärjestely – vahinkoseurausten minimoinnin kannalta – on rakennettu.

Miten kannustavuutta voitaisiin toteuttaa?

Edellä puollettiin kantaa, jonka mukaan vastuusääntelyn järjestyksellä on sidoksissa sen kannustavuuteen. Jos ankara vastuu ei ole kannustava ja tuottamustavastuu kannustaa väärällä tavalla, on jatkokysymyksenä pohdittava sitä, miten oikeudellinen vastuu voidaan jäsentää kannustavammaksi. Silloin, kun peruslähtökohdaksi valitaan ajatus vastuun yleisyydestä eli siitä, että vastuu kytkeytyy kaikkeen toimintaan, voidaan vastuun sisällön kontrolliargumentiksi valita toimijan mahdollisuus toiminnan hallintaan ja tilannehallintaan. Tällaisen kontrollivastuujatituksen ideana on ajatus siitä, että yleisen vastuun elementtinä seuraa velvollisuus kontrolloida toimintaympäristössä vallitsevia, toimijan vahingonvaarapierissä olevia, riskitekijöitä.

Toiminnan hallinnan näkökulmasta toiminnan aloittamisesta ja resursoinnista päätävä toimija kantaa vastuun toiminnan rakentamisesta vahinkoseurauksia minimoivaksi ja tilannehallinnan omaava toimija kontrolloi kulloistakin vahinkotilannetta. Tätä kautta myös tuottamuseriaate ja aiheuttamisperiaate voidaan jäsentää luontevasti osaksi vastuun kokonaisuutta.

Jos vastuu on yleinen ja sen asettamista sekä sisällön kehittymistä voidaan kontrolloida toimijan omin toimenpitein muodostuu vastuu luonteeltaan automaattisesti kannustavaksi. Se, asetetaanko vastuu lopulta ja minkä sisältöisenä jää tällöin riippuvaksi toiminnan hallinnan ja tilannehallinnan onnistuneisuudesta.

Tilannehallinnan epäonnistumisesta konkreettisesti vahinkotilanteesta ei voida suoraan vetää johtopäätöstä vastuun sisällöstä, vaan siihen vaikuttavat myös toiminnan laatu ja toiminnan hallinnan mukaisten varautumistoimien kokonaisuuden asianmukaisuus sekä perusoikeuspohjaisena vasta-argumenttina se, minkä tyyppisiä vahinkoseurauksia on aiheutunut.

Vastuuharkinnan näkökulmasta toimijan toiminnan asianmukaisuutta palkitseva kannustin voidaan toteuttaa suoraan vastuutahon

ja vahingonkärsijän välisessä relaatiassa osana vastuun asettamista ja sisällön määrittämistä. Silloin, kun toiminnan kokonaisjärjestelystä voidaan erottaa useita erillisiä toimijoita, joilla kullakin on ollut mahdollisuus kont-

rolloida vahinkoriskin aktualisoitumista, voidaan asianmukaisesti toimintansa järjestäneen toimijan hyvittäminen suorittaa myös osana vastuutahon keskinäisten vastuusuhteiden arviointia.

Markus Aarto on suorittanut oikeustieteen lisensiaatin tutkinnon Lapin yliopistossa vuonna 2003. Hän toimii assistenttina (taloudelliset suhteet) Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunnassa.

Varallisuus oikeuden instituutti ICLU

Varallisuus oikeuden instituutti eli ICLU "Institute of Commercial Law at the University of Lapland" perustettiin Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekuntaan vuoden 2000 keväällä. ICLUn toiminnan keskeisiä painopisteitä on kehittäminen laadukkaaksi liikejuridiikan osaamiskeskukseksi.

ICLU keskittyy mm. seuraavien aihepiirien juridisen ulottuvuuden pohtimiseen: kaupankäynti tietoverkoissa, verkottuvan yritystoiminnan sopimusjärjestelyt ja markkinaehtoisuuden sovittaminen yhteen yleisten intressien, kuten esimerkiksi yleiskäyttöisyyden (open source) kanssa.

Käytännössä ICLU harjoittaa perusosaamisensa pohjalta mm. erilaisten vaihtoehtojen opetustapojen kehittelyä, tilauksesta tehtyjen tutkielmien hallinnointia ja käytännön lakimiehille suunnattujen kurssien suunnittelua. Lisäksi instituutti voi ottaa vastaan juridista asiantuntemusta edellyttäviä suunnittelu- ja arviointitehtäviä. Opiskelijoiden osuus on ratkaisevan tärkeä instituutin toiminnassa. Instituutin johtajana toimii professori, Lapin yliopiston toinen vararehtori *Juha Karhu*.

Tuomas Pöysti

Juristin uusi rooli tai siirtyminen yhteiskunnan marginaaleihin

Perinteisestä juristista uhkaa tulla katoavaa kansanperinnettä ja juristit siirtyvät yhteiskunnan marginaaleihin. Tämä johtuu siitä, että muut tieteet ja niiden ammattilaiset ratkaisevat juristeja tehokkaammin monia aikaisemmin oikeudellisina miellettyjä ongelmia. Tukholman yliopiston oikeusinformatiikan professori *Peter Wahlgren* esitti nämä säsähdyttävät väitteet pohjoismaisessa oikeusinformatiikan konferenssissa 2003. Olen Wahlgrenin kanssa samaa mieltä.

Professori *Kaarlo Tuori* on osuvasti kiteyttänyt, kuinka oikeuselämän keskus ja painopiste ovat olleet historian eri vaiheissa eri instituutioissa. Tuomarivaltiosta olemme tulleet hallintovaltion kautta lainsäädäntövaltioon. Oikeudellisen ongelmanratkaisun painopiste on nykyisin lainsäädännön valmistelussa ja lainsäätäjän työssä. Kansainvälinen suunta siinä on yhä enemmän yhteiskunnallisen vaikuttavuuden eli yhteiskuntapolitiikan tavoitteiden onnistuneisuuden tavoittelu. Kansainvälisten ihmisoikeuksien ja perusoikeuksien korostumisen myötä oikeusvaltiollinen vallankäytön kontrolli painottaa alati enemmän lainsäädännön ennakollista ja jälkikäteistä kontrollia.

Yhteiskunnan monimutkaistuminen, teknistyminen ja tieteellistyminen ovat tuottaneet uusia oikeuslähteiden tyyppjä. Käytännössä standardointi sekä infrastruktuurien järjestäminen ovat keskeisiä lainsäätäjän työtä jatkavia ja sitä täydentäviä tai jopa sille rinnakkaisia ohjauksen muotoja. Työssäni valtiovarainministeriön talousoikeuden, sääntelypolitiikan ja hallintokysymysten johtavana asiantuntijana sekä juridiikan ulkopuolella kansainvälisen laskentatoimen ja tilintarkastuksen järjestön IFAC:in julkisen sektorin komitean neuvonantajana ja kv –tilinpää-tösstandardien kehittäjänä näen joka päivä käytännössä tämän hiipivän mutta varman ja radikaalin muutoksen.

Juristien ammattikunnan mallit ovat vahvasti kiinnittyneet tuomarin rooliin ja perinteisiin tuomarin työtapoihin. Tuomioistuimissa tapahtuva työ on tärkeää, mutta se työllistää entistä vähemmän juristeja. Tuomio-

istuinten rinnalle on myös kehittynyt uusia ja vaihtoehtoisia riitojen ratkaisumenettelyitä.

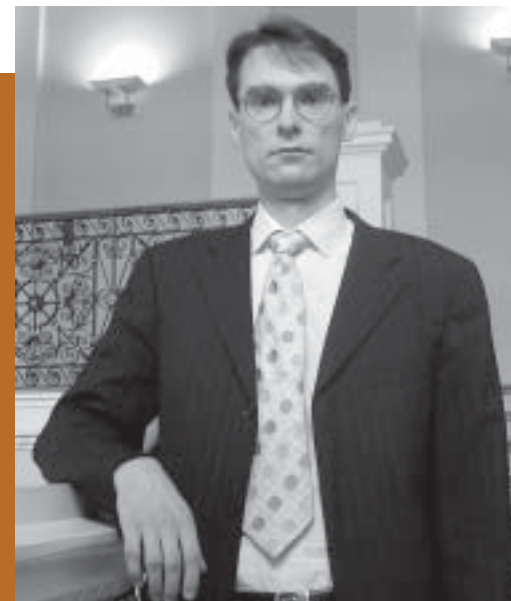
Oikeusvaltion kantavien periaatteiden ja perusoikeuksien toteuttaminen tehokkaalla tavalla nykyisessä ja tulevassa verkko-yhteiskunnassa edellyttävät ratkaisujen viemistä osaksi verkkojen infrastruktuuria ja tietojärjestelmien arkkitehtuuria sekä johtamisen järjestelmiä ja menettelyitä. Strategisen tason infrastruktuurisuuntautuneisuus näkyy myös selvästi uudessa lainsäädännössä. Henkilötietolaki, viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettu laki, yksityisyyden suojasta työelämässä annettu laki ja uusi yksityiselämän suojasta sähköisessä viestinnässä annettu EY:n direktiivi edellyttävät useiden ammattien ja tieteenalojen välistä yhteistyötä ja vuoropuhelua. Juristin tulisi osallistua tietojärjestelmien suunnitteluun ja toteuttamiseen yhdessä tietohallinnon ammattilaisten kanssa tai olla mukana järjestämässä esimerkiksi rekrytoinnin tai muiden henkisten voimavarojen hallinnan periaatteita.

Samat muutoksen piirteet ovat havaittavissa myös talouselämän monimutkaisten ilmiöiden sääntelyssä ja sopimuskäytännöissä. Luottolaitoksia koskevassa lainsäädännössä ja yleensä rahoitusmarkkinalainsäädännössä korostuvat riskienhallintaa ja markkinoiden avointa, tehokasta ja hyvän hallintotavan mukaista toimintaa koskevat periaatteet. Niiden toteuttamista koskevat vaatimukset määritellään tarkemmin erilaisissa standardeissa sekä johtamisen ja riskienhallinnan järjestelmissä.

Juristin osaamista koskevia yhteisiä vaatimuksia kaikissa esimerkeissä ovat monitieteisyys, johtamistaito, syvälinen talouden tai teknologian vaatimusten tunteminen sekä viestintätaidot. Monitieteisyys ei tarkoita kepeää hyppelyä asioista toiseen. Se on yhden perusmetodin lujaa hallintaa ja kykyä yhdistää siihen kestäväällä tavalla siihen yhden tai useamman muun tieteenalan näkökulmia.

Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunta on ollut uudenlaisen ajattelun airut suomalaisessa oikeustieteellisessä koulutuksessa. Tie-

dekunta on ollut kaukokatseinen erityisesti oikeusinformatiikan opetuksen ja tutkimuksen kautta sekä kannustamalla päättäväisesti kansainvälisyyteen. Muuttuva yhteiskunta on kuitenkin ankara. Menneillä saavutuksilla ei pärjää tulevaisuudessa. Lapin yliopiston onkin uskallettava jatkaa ja jatkuvasti panostaa uudenlaisen juridiikan ja yhteiskunnallisen, taloudellisen ja teknisen näkökulman yhdistämistä koskevalle osaamiselle perustaa antavaan koulutukseen ja tutkimukseen. Oikeusinformatiikalla on siinä jatkossakin merkittävä osa. Laajemminkin vaaditaan hallittua monitieteisyyttä ja kansainvälisyyttä. On jopa kysyttävä, onko perinteisiin tiedekuntiin jakautuminen enää tulevaisuudessa oikea yliopiston sisäinen organisaatio- ja toimintatapa. Tiedekunnaton, osaamiskeskuksiin ja niiden yhteistyöverkostoihin jakautuva yliopisto on sen sijaan tulevaisuutta.

Tuomas Pöysti valmistui oikeustieteen kandidaatiksi Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunnasta vuonna 1995 ja oikeustieteen tohtoriksi 1999. OTT Tuomas Pöysti on valtiovarainministeriön neuvotteleva virkamies.

Pörssitiedon jälkeen jäänyt sääntely uhkaa sijoittajansuojaa

Valtiotieteen maisteri Sakari Huovisen poikkitieteellisessä väitöskirjassa avataan näkökulmia yhtiöiden tiedotuskriteereihin. Väitöskirjassa kysytään mm. milloin pörssiyhtiö on täyttänyt arvopaperimarkkinalain mukaisen velvollisuutensa tiedottaa?

VTM Sakari Huovisen väitöskirjassa "Pörssiyhtiön tiedonantovelvollisuus, sijoittajan odotukset ja media" lain käsitteet tiedottamisen olennaisuudesta, ajankohtaisuudesta, harhaanjohtavuudesta ja totuudenvastaisuudesta saavat uusia merkityksiä.

Nykyistä lain tulkintaa väitöskirjassa kutsutaan tiedotuksen pistekäsitykseksi, jota ei pidetä riittävänä, vaan päinvastoin uhkana sijoittajansuojalle.

Tiedotuksen pistekäsityksen rinnalle väitöskirjassa nostetaan esille tiedotuksen prosessikäsitys, jonka mukaan osakemarkkinoiden pirstaleista tietoa tulisi tarkastella neljän ulottuvuuden kautta. Pörssiyhtiön tulisi täyttää tiedonantovelvollisuuden edellytys-, olennaisuus-, huolto- ja ajallinen ulottuvuus, jotta lain tarkoitus toteutuisi.

Tiedotuksen prosessikäsitys laajentaa nykyisen tiedonantovelvollisuuden tulkintaa. Yhtiön julkaistava tieto käsitetään asteittain muotoutuvaksi ja muuttuvaksi, jolloin tietoon sisältyvä velvollisuuskin muuttuu ajan mukana. Kun pörssiyhtiötä koskevaa tietoa tarkastellaan edellä mainitulla tavalla on kaikilla markkinaosapuolilla, myös medialla, osavastuunsa markkinoita kohtaan tunnetun luottamuksen säilyttämisessä.

Sakari Huovisen väitöskirjan esimerkit pörssiyhtiöiden käyttäytymisen oikeudellisista ongelmista antavat hyödyllistä tietoa lakimiehille, pörssiyhtiön hallituksen jäsenille ja yhtiön ylimmälle johdolle, tiedottajille, toimittajille, konsulteille, sijoittajille sekä myös muille pörssi-informaatiosta kiinnostuneille.

Sakari Huovinen (s. 1951) valmistui valtiotieteen maisteriksi 15.4.1977 Turun yliopiston yhteiskuntatieteellisestä tiedekunnasta. Hän on työskennellyt toimittajana, pörssiyhtiön viestintäjohtajana ja konsulttina. Huovisen kokemus pörssiyhtiöiden tiedottamisen ongelmista perustuu toimintaan Suomen ensimmäisen sijoittajaviestinnän suunnittelutoimiston perustajana ja toimitusjohtajana.

Valtiotieteen maisteri Sakari Huovisen väitöskirja *Pörssiyhtiön tiedonantovelvollisuus, sijoittajan odotukset ja media. Tutkimus tiedonantovelvollisuuden oikeudellisista ulottuvuuksista* tarkastettiin Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunnassa 13.2.2004. Vastaväittäjänä tilaisuudessa toimii dosentti Pekka Timonen Helsingin yliopistosta ja kustoksena professori Juha Karhu Lapin yliopistosta.

Oikeusinformatiikan instituutti

Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunnassa toimii vuonna 1993 perustettu *Oikeusinformatiikan instituutti*, joka harjoittaa aktiivisesti sekä alueellista, pohjoismaista että kansainvälistä yhteistyötä mm. erilaisten tutkimushankkeiden muodossa sekä suunnittelee ja toteuttaa oikeusinformatiikan jatkokoulutusta.

Lisäksi instituutti toimii erilaisten oikeusinformatiikan alaan liittyvien tapahtumien ja teemapäivien järjestäjänä. Näistä ovat esimerkkinä syksyisin järjestettävät Tietoturva-päivät. Instituutin toimintaan sisältyy myös Finlex-tietopankkiin kuuluvan Oikeuskäytäntö kirjallisuudessa -tietokannan (FOKI) ylläpito.

Oikeusinformatiikan instituutin kotisivut löytyvät osoitteesta: www.ulapland.fi/home/oiffi

Hieronta psykiatrisen potilaan auttamismenetelmänä

Valokuva: Markku Kontio

Terveystieteiden maisteri Tanja Jakosen monitieteisen väitöstudion aiheena on hieronnan käyttäminen psykiatrisen potilaan auttamismenetelmänä. Väitöskirjassa kuvataan viiden psykiatrisen potilaan hierontakokemuksia ja hieronnan merkityksiä psykiatrisille potilaille. Tutkimus on ensimmäinen kansallisesti ja kansainvälisesti tehty tutkimus hieronnasta psykiatrisen potilaan auttamismenetelmänä.

Terveystieteiden maisteri Tanja Jakosen väitöstudion tulokset osoittavat, että psykiatrisen hoitotyön perinteisten auttamismenetelmien rinnalle hieronta on hyvä, vaihtoehtoinen ja vuorovaikutuksellinen auttamismenetelmä. Tutkimuksessa nousee esille useita hierontahoitoon liittyviä seikkoja, joilla on merkitystä psykiatrisen potilaan hyvään oloon ja kokonaistoimintakykyyn.

Keskeisinä potilaan hyvinvointiin vaikuttavina tekijöinä tutkimuksessa nousevat esille kosketuksen merkitys potilaalle sekä hoitosuhteeseen, hierojan persoonallisuuteen ja toimintatapaan liittyvät tekijät. Hieronta tuottaa psykiatrisille potilaille pääasiassa positiivisia, mutta hieronnan negatiivisilta kokemuksiltaan ei voida välttyä.

Tutkimuksen tulosten mukaan hieronta lisää psykiatristen potilaiden kokonaistoimintakykyä: helpottaa, vähentää ja poistaa kipua, särkyä, tuskaisuutta ja jännitystiloja, rauhoittaa, rentouttaa, kohottaa mielialaa ja itsetuntoa, lisää toiveikkautta, sitoutuneisuutta,

aktiivisuutta, oma-aloitteisuutta ja luottamuksellisuutta sekä edistää vuorovaikutuksen syntymistä.

Tanja Jakosen väitöstudion tulokset antavat uutta tietoa terveys- ja sosiaalialan koulutuksen (lähihoitaja, hieroja) opetussuunnitelmien kehittämiseen. Lisäksi väitöskirja antaa uutta ja hyödyllistä tietoa hoiva- ja hoitoalan henkilöstölle, terveys- ja sosiaalialan koulutukselle sekä kaikille mielenterveydestä ja mielenterveysongelmista kiinnostuneille.

Tanja Jakonen (o. s. Manninen) on valmistunut terveydenhuollon maisteriksi Oulun yliopiston lääketieteellisestä tiedekunnasta vuonna 1993. Valmistumisensa jälkeen hän on työskennellyt terveydenhuollon eri sektoreilla opetus- ja koulutustehtävissä.

Terveystieteiden maisteri Tanja Jakosen väitöskirja *Hieronta psykiatrisen potilaan auttamismenetelmänä* tarkastettiin Lapin yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnassa 5. 3. 2004. Vastaväittäjänä tilaisuudessa toimi dosentti, terveydenhuollon tohtori *Merja Nikkonen* Kuopion yliopistosta ja kustoksena professori *Kaarina Määttä* Lapin yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnasta.

Naisenergiaa väitöstilaisuudessa: Merja Nikkonen (vas.), Tanja Jakonen ja Kaarina Määttä.

Monitieteellisiä näkemyksiä arvokeskustelun pohjaksi

Ideas, Values and Conflicts in Social Life esseekokoelma perustuu Rovaniemellä kesäkuussa 2003 pidettyyn monitieteiseen symposiumiin. Esseekokoelmassa tarkastellaan businessetiikkaa, sekä päätöksenteon prosesseja niin taloudessa kuin politiikassakin.

Professori *Wojciech W. Gasparski*, *Anna Lewicka-Stralecka* ja *Andrzej Stralecki* etsivät artikkeleissaan yleispäteviä käytännöllisiä perusteluja ihmisen toiminnalle erilaisissa päätöksentekotilanteissa. Artikkeleissa nousee esille kysymys siitä, voiko olla joitakin yleispäteviä arvoja, jotka ohjaavat toisaalta talouselämän ja toisaalta politiikan ratkaisuja.

Professori *Timo Airaksinen* tarkastelee artikkelissaan *Thomas Hobbesin* ja *Immanuel Kantin* ajatuksia ja niiden kritiikkiä. Dosentti *Olli Loukola* erittelee talouselämää hallitsevaa puhetta tehden eron arvojen ja arvostusten välillä. *Toivo Salonen* ja *Katja Arstio* esittelevät suomalaisen yh-

teiskunnan rakentumiseen vaikuttaneita ajatuslinjoja Fichtestä Snellmaniin unohtamatta Kantia ja Hegeliäkään.

Uskon puolalaisprofessorien ja Loukolan ajatusten kiinnostavan erityisesti kauppatieteiden parissa toimivia. Moraalifilosofiaan paneutuneelle Airaksisen essee on antoisa makupala. Salosen ja Arstion artikkeli on yhteiskuntafilosofisen merkityksensä lisäksi myös kulttuurifilosofinen katsaus.

Ideas, Values and Conflicts in Social Life -julkaisu on ilmestynyt Menetelmätieteiden laitoksen Esseitä, puheenvuoroja ja raportteja -sarjassa.

Niilo Nikkonen

Liikunnan opettamisen aapinen

Sportfolio - Liikunnan opettamisen aapinen on tarkoitettu peruskoulun liikuntaa opettavien opettajien perusteokseksi.

Julkaisun kirjoittajat, lehtorit *Mikko Ojanaho*, *Mikko Pehkonen* ja *Seppo Penttinen* ovat kypsyttelleet teosta usean vuoden ajan. Materiaalia on kokeiltu käytännössä luokanopettajakoulutuksen liikunnan opetuksessa monistemuotoisena vuodesta 1998 lähtien. Kirjaa voidaan käyttää sekä opettajankoulutuksen liikunnan opintojen materiaalina että liikuntaa opettavien opettajien täydennyskoulutuksessa.

Sportfoliossa ei anneta yhtä oikeaa vaihtoehtoa liikunnan opettamiseen, vaan siitä saa perusteet

jokaisen henkilökohtaiselle tavalle toteuttaa hyvää opetusta. Opas on tarkoitettu aktiiviseen opetuskäyttöön; elämään opettajuutta opettajan mukana uran eri vaiheissa. Se on kantajansa näköinen opintokansio, jossa yhdistyvät peruskoulussa opettavien koululiikuntasisältöjen ydinoppiaines sekä "uuden" tekijänsä persoonallinen opetusote.

Sportfolio on ilmestynyt Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja -sarjassa.

Oikeuselämän lyhennesanakirja

Lyhenteiden harkitsematon käyttö aiheuttaa ongelmia - kirjoittajan itsestään selvänä pitämä lyhenne ei välttämättä ole lukijalle tuttu. Syntyy sekaannuksia, lisäksi runsaasti viljelty lyhenteet tekevät tekstistä sekavan.

Heikki E. S. Mattilan, Anne Jussilan ja Outi Kaltion katta va uutuusteos avaa kaikki käytännössä vakiintuneet oikeuselämän lyhenteet, yhteensä 2 897 kappaletta sekä suomeksi että ruotsiksi. Teos ei sisällä satunnaisesti esiintyviä lyhenteitä.

Teos koostuu kolmesta hakemistosta. *Lyhennehakemistossa* lyhenteet on avattu. Suomalaisista ja ruotsalaisista säädöksistä on esitetty myös vuosiluku ja numero. *Asiahakemisto* palvelee lukijaa, joka harkitsee jonkin lyhenteen käyttöönottoa. *Ajanluvu-* *mukaisesta säädöshakemistosta* lyhenteet voidaan etsiä säädösnumeron perusteella.

Teosta voi tilata osoitteesta:

Puhelin 020 442 4730

sähköposti: kirjatilaus@talentum.fi

Kyvyt vai taidot?

Kyvyt vai taidot? *Ominaisuuspainotteisen liikunnan opetussuunnitelman kokeilu peruskoulun luokilla 1-6. Lähtökohdat ja opetussuunnitelman laadinta* -julkaisussa esitetään taustaa liikunnan opetussuunnitelman laadintaprosessille.

Kyvyt vai taidot? - julkaisun tekijät ovat *Mikko Pehkonen*, *Susanna Parkkisenniemi* ja *Ari Petrelius*. Julkaisun neljän vaiheen kautta etenevä tarkastelu käsittelee lapsen kehityksen, erityisesti liikehallintatekijöiden nopeiden kehittymiskausien mukaisesti etenevän opetussuunnitelman laadinnan ja suunnitelmasta opettajilta saadun palautetiedon käsittelyn. Suunnitelmasta esitetään

myös yhdysluokkaopetukseen soveltuva vuosisuunnitelma ja eri liikuntamuotoihin ydinoppiaines.

Kyvyt vai taidot? - julkaisu soveltuu apuvälineeksi kunta- ja koulukohtaisten liikunnan opetussuunnitelmien laatijoille.

Julkaisu on ilmestynyt Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja -sarjassa.

Julkaisujen tilaukset:
julkaisu@ulapland.fi

Lapin yliopistoon 14 uutta kunniatohtoria

Lapin yliopiston 25. juhlavuoden päätapahatuma on 27.-29.5.2004 järjestettävä kolmas tohtori- ja maisteripromootio, jossa promovoidaan 14 uutta kunniatohtoria tieteellisistä tai taiteellisista ansioistaan. Lapin yliopisto huomioi kunniatohtorin arvolla henkilöitä, jotka ovat olleet kehittämässä yliopiston tutkimus- ja opetustoimintaa sekä toiminnallaan edistäneet kansainvälistä yhteistyötä tai tehneet tunnetuksi lappilaista kulttuuria ja elinkeinoelämää.

Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan erityispedagogiikan laitoksen professori, kasvatustieteiden tohtori *Sakari Moberg* on osallistunut Lapin yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan toimintaan Lapin korkeakoulun alkuajoista lähtien. Kunniatohtorin arvo myönnetään hänen ansiokkaasta toiminnastaan Lapin yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan ja erityispedagogiikan opetuksen kehittämisessä.

Los Angelesissa sijaitsevan University of Californian professori, tohtori PhD *Peter McLaren* on tunnetuimpia kriittisen kasvatustieteen edustajia maailmassa. McLaren on tehnyt yhteistyötä Lapin yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan kanssa mm. tutkijavierailujen muodossa. Kunniatohtorin arvo myönnetään hänen tieteellisistä ansioistaan kriittisen kasvatustieteen alalla.

Kasvatustieteiden tohtori, erikoistutkija *Marjatta Saarnivaara* toimii Oppiminen ja opettajuus tiedeyhteisössä Btutkimusryhmän johtajana Jyväskylän yliopiston Koulutuksen tutkimuslaitoksella. Saarnivaara on nimetty La-

pin yliopiston dosentiksi vuonna 1996. Dosentuurin alana on kasvatustiede, erityisesti naistutkimus. Kunniatohtorin arvo myönnetään hänen ansiokkaasta toiminnastaan Lapin yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan ja erityisesti naistutkimuksen kehittämisessä.

Professori, oikeustieteen tohtori *Wolfgang Mincke* on kansainvälinen oikeustieteilijä, jolla on pitkäaikaiset siteet suomalaiseen oikeustieteeseen. Lapin yliopistossa hän on antanut opetusta vuodesta 1990 lähtien oikeusinformatiikassa, oikeusvertailussa, varallisuus oikeudessa sekä lakimieslatinassa. Kunniatohtorin arvo myönnetään hänen ansioistaan oikeuden yleistieteiden opetuksen ja tutkimuksen edistämisenä Lapin yliopistossa sekä suomalaisen oikeustieteen kansainvälisen arvioitsijana.

Osastonjohtaja, oikeustieteen tohtori, h. c. *Karin Cornils* vastaa Freiburgissa Max Planck-instituutin ulkomaisen ja kansainvälisen rikosoikeuden yksikön pohjoismaisen rikosoikeuden osaston toiminnasta. Karin Cornils on vieraillut Lapin yliopistossa ja eräät oikeustieteiden tiedekunnan jatko-opiskelijat ovat olleet yhteistyössä hänen kanssaan. Kunniatohtorin arvo myönnetään hänen ansioistaan suomalaisen ja pohjoismaisen rikosoikeuden tutkimuksen edistämisenä ja tunnetuksi tekijänä.

Tietosuojavaletuutettu, oikeustieteen kandidaatti *Reijo Aarnio* on kolmas suomalainen tietosuojavaletuutettu. Reijo Aarnio on mm. ohjannut opinnäytetöiden valmistumista ja antanut useaan otteeseen opetusta Lapin yliopis-

ton oikeustieteiden tiedekunnassa sekä Pohjois-Suomen tuomarikoulussa. Kunniatohtorin arvo myönnetään hänen ansioistaan tietosuojan suomalaisena ja kansainvälisenä tunnetuksi tekijänä sekä edistämisenä.

Rovaniemellä syntynyt kuvanveistäjä *Kari Huhtamo* on koko uransa ajan osallistunut aktiivisesti Lapin kulttuurielämän kehittämiseen. Hänen tuotantoaan oli laajasti esillä vuonna 2003 retrospektiivisessä näyttelyssä Rovaniemen taidemuseossa. Huhtamo teki äskettäin merkittävän lahjoituksen Suomen kulttuurirahaston Lapin rahastolle, jonne perustettiin hänen nimikkorahasto. Kunniatohtorin arvo myönnetään hänen ansioistaan kansainvälisesti arvostettuna kuvanveistäjänä ja pohjoisen visuaalisen kulttuurin rakentajana.

Valokuvaaja, professori *Matti Saanio* on kuvannut viisikymmentäluvulta alkaen pohjoisen ihmisen arkipäivää ja ympäristöä pääasiassa Pohjoiskalotin alueella. Puolen vuosisadan aikana tapahtunut kulttuurin ja ympäristön muutos tulee dramaattisesti esiin hänen taiteessaan. Matti Saanion vahvaa sitoutumista Lappiin kuvaa hyvin päätös luovut-

taa mittava sodanjälkeistä Lappia käsittävä negatiivikokoelma Lapin maakuntamuseolle. Kunniatohtorin arvo myönnetään hänen taiteellisista ansioistaan dokumentaarisen valokuvauksen edelläkävijänä pohjoiskalotin alueella.

Tekstiilitaiteilija *Ritva Puotila* on maamme tunnetuimpia, arvostetuimpia ja kansainvälisimpiä tekstiilitaiteilijoita. Hänen suunnittelutyönsä oli vaikuttamassa merkittävästi sodan jälkeisen suomalaisen muotoilun ja taideteollisuuden nousemisessa kansainväliseen arvoonsa. Kunniatohtorin arvo myönnetään hänen monipuolisista ansioistaan tekstiilitaiteilijana ja muotoilijana.

Arkkitehti, valtiotieteen tohtori *Tapio Peräin* on toiminut pitkään arkkitehdin ammatissa, erityisenä kiinnostuksen aiheenaan lasten ja ympäristön suhde. Hänellä on ollut vuodesta 1975 alkaen tärkeä merkitys suomalaisen muotoilun kehittämisessä ja hän on toiminut aktiivisesti myös kansainvälisen yhteistyön alalla. Euroopan kulttuurisäätiössä hän oli esittämässä Arktisen keskukseen perustamista Rovaniemelle.

University of Vermontin sosiälityön professori *Stanley Witkin*

on ansioitunut kansainvälisen yhteistyön ja suomalais-amerikkalaisen tutkimussuhteen rakentaja. Hän on tukenut merkittävällä tavalla myös Lapin yliopiston sosiaalityön kansainvälistä kehittymistä. Kunnia-tohtorin arvo myönnetään hänen ansiokkaasta toiminnastaan Lapin yliopiston sosiaalityön laitoksen kansainvälisen opetuksen ja kansainvälisten yhteyksien kehittämisessä.

Raha-automaattiyhdistyksen toimitusjohtaja *Markku Ruohonen* on edistänyt merkittävällä tavalla sosiaalityön ja sosiaalipalvelujen tutkimusta kolmannen sektorin alueella. Kunnia-tohtorin arvo myönnetään hänen ansiostaan Lapin yliopiston sosiaalityön laitoksen kolmannen sektorin tutkimuksen edellytysten kehittämisessä ja yhteyksien rakentamisessa tutkijoiden, kuntien ja kolmannen sektorin välille Lapissa.

Emeritusprofessori *Antti Eskola* on Suomen tunnetuimpia yhteiskuntatieteilijöitä. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden opetukseen hän on osallistunut opettajana, dosenttina ja väitöskirjojen ohjaajana, vastaväittäjänä sekä lausunnonantajana. Kunnia-tohtorin arvo myönnetään hänen merkittävästä akateemisesta toiminnastaan, roolistaan kriittisenä yhteiskuntakeskustelijana ja panoksestaan Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden opetuksen kehittämisessä.

Teollisuusneuvos, hallituksen puheenjohtaja *Antero Ikäheimo* on tehnyt työuransa lappilaisen elinkeino- ja yritystoiminnan palveluksessa. Lapin yliopiston neuvottelukunnan varapuheenjohtajana Antero Ikäheimo on toiminut vuosina 1995 - 2004 ja Lapin yliopistosäätiön hallituksen jäsenenä ja puheenjohtajana vuodesta 2001. Kunnia-tohtorin arvo myönnetään hänen ansiostaan lappilaisen elinkeinoelämän kehittäjänä ja yritysjohtajana sekä Lapin yliopiston ja yrityselämän yhteyksien luojana.

Valokuva: Niina Huuskonen

Ansioimerkkejä pitkään palvelleille

Lapin yliopisto jakoi vuosipäiväjuhlassaan ansioimerkkejä kahdenkymmenenviiden, kahdenkymmenen ja viidentoista vuoden palveluksen johdosta.

Lapin yliopiston historiassa ensimmäistä kertaa jaetun kultaisen ansioimerkin kahdenkymmenenviiden palvelusvuoden täyttymisestä saivat: henkilöstöneuvoja *Kari Haverinen*, hallintosihteeri *Helena Juntunen*, erikoissuunnittelija *Lea Karhumaa*, professori *Kyösti Kurtakko*, hallintojohtaja, kanslianeuvos *Juhani Lillberg*, professori *Kaarina Määttä*, Kirjastonhoitaja *Mirja Raivio*, rehtori *Esko Rieppula*, professori *Ahti Saarenpää* ja professori *Ilkka Saraviita*.

Hopeisen ansioimerkin kahdenkymmenen palvelusvuoden täyttymisestä saivat: virastomestari *Pauli Kaurahalmes*, professori *Petri Kinnunen*, opintoasioiden päällikkö *Sirkka-Liisa Laine*, profes-

sori *Esko Linnakangas*, lehtori *Leif Rantala*, toimistosihteeri *Ritva Remes*, lehtori *Rainer Turpeenniemmi*, professori *Kyösti Urponen* ja lehtori *Ulla Varmola*.

Pronssisen ansioimerkin viidentoista palvelusvuoden täyttymisestä saivat: lehtori *Leena Aura*, atk-asiantuntija *Arto Hangasluoma*, toimistosihteeri *Päivi Havela*, tutkija *Juha Joona*, koulutus-päällikkö *Raimo Jänkälä*, hallintopäällikkö *Kaisa Kangas*, osastosihteeri *Raija Kivilahti*, virastomestari *Anna-Liisa Kuivalainen*, hallintosihteeri *Virpi Nousiainen*, lehtori *Tarja Orjasniemi*, lehtori *Asser Pietiläinen*, informaattikko *Rainer Salosensaari*, projektisuunnittelija *Arto Vitikka*.

Kunniamerkit

Lapin yliopisto jakoi vuosipäiväjuhlassaan neljä tasavallan presidentin myöntämää kunniamerkkiä.

Professori *Kari E. Nurmelle* luovutettiin Suomen Valkoisen Ruusun I luokan mitali.

Professori *Petri Kinnuselle* luovutettiin Suomen Leijonan I luokan ritarimerkki.

Lehtori *Jukka Enbuskalle* luovutettiin Suomen Leijonan ritarimerkki.

Taloussihteeri *Maritta Liestelle* luovutettiin Suomen Valkoisen Ruusun I luokan mitali kultaristein.

Riippuvuus työyhteisöstä - torjuttavaa todellisuutta?

Henkilökunnan puheenvuoron Lapin yliopiston vuosipäiväjuhlassa käytti kasvatustieteen professori Kyösti Kurtakko. Puheessaan hän kiinnitti huomiota työyhteisöissä tapahtuviin muutoksiin. Seuraavassa lyhennelmä professori Kurtakon puheesta.

Työyhteisöt ja työn maailma ovat kokeneet parin taakse jääneen vuosikymmenen aikana melkoisen myllerryksen. Yksi trendi on ollut samanlaistaminen tai yhtenäistäminen. Työpaikkoja on alettu tarkastella ja johtaa samojen mallien mukaan. Erot julkisen ja yksityisen työnantajan tai työpaikan välillä ovat vähentyneet.

Yliopistot eivät ole jääneet työelämän muutoksista erilleen. Rahan valta, kaupallistuminen, tehokkuusvaatimukset, projekteina tehtävien töiden lisääntyminen, palkkaerojen kasvu muutamia kielteisiä esimerkkejä mainitakseni ovat syvässä ristiriidassa monien akateemisen tradition ihanteiden kanssa. Kun näin on merkitsee se, että uudistukset kuolettavat tehokkaasti ihanteisiin sisältyvää kantoaaltoa, joka lisää työssä jaksamista ja työn mielekkyyden kokemista samoin kuin työn käsitteellistä hallintaa.

Nykyisessä pirstaleisessa ja epävarmuuden sävyttämässä maailmassa luottamus, lojaalius ja aito sitoutuminen ovat entistä harvinaisempia. Niitä voidaan tavoitella kyllä muodollisten sopimusten avulla, mutta luottamuksen syvämpi kokeminen on yleensä yhteydessä epävirallisempiin suhteisiin, mm siihen, että oppii keneen työpaikalla voi luottaa joutuaessaan hakemaan apua ja tukea vaikeasta tehtävästä tai elämäntilanteesta selviämiseen. Tällaiset siteet kehittyvät hitaasti ja edellyttävät

riittävän pitkäaikaisia työsuhteita, mikä yliopiston kaltaisessa yhteisössä on periaatteessa totta ja koskee valtaosaa työntekijöitä. Sitä kuinka pitkistä prosessista yhteisöllisyyden kehittämisessä on kyse kuvastaa hyvin se, että yhteisöllisyyden puute tuli esille yhtenä kehittämistarpeena muutama vuosi sitten tehdyssä yliopistomme strategiatyössä. Lapin yliopisto on toiminut jo 25 vuotta.

Tämän päivän työelämästä selviäminen edellyttää löyhäsidoksisuutta ja varautumista työn ja/tai työpaikan vaihtumiseen. Harvard Business Schoolin professori John Kotter neuvoo (Sennetin 2002,

21 mukaan) nuoria työskentelemään mieluummin organisaation ulko- kuin sisäpuolella. Hänen mielestään on parempi ajatella työtä konsultointisuhteena kuin takertua pitkäaikaiseen työsuhteeseen. Sitoutumattomuus ja pinnallisuus tarjoavat hänen mukaansa paremman suojakuoren työelämän raakaa ja nopeatempoista todellisuutta vastaan kuin lojaaliuden ja palvelun arvoihin perustuva toiminta.

Yliopistot eivät ole koskaan olleet parhaita ihmiselämän ymmärtäjiä. Ilman tunteita ja arvoja on kuitenkin mahdotonta tehdä oikeutta monille ihmiselämän ulottuvuuksille. Arvot ja ihanteet toimivat kannustimina ja pidäkkeinä ihmisessä oleville biologisille ja henkisille voimille sekä yhteisöstä häneen kohdistuville odotuksille. "Haavoittuvana olentona ihminen kuitenkin elää" kuten dosentti Tapio Puolimatka äskettäin ilmestyneessä kirjas-

saan "Kasvatus, arvot ja tunteet" toteaa, "jännitteessä arvoihanteen ja omien rajoitustensa ja puutteidensa välillä. Jotta arvotietoisuus ei vaikuttaisi lamaannuttavasti, ihminen tarvitsee myös kykyä armahtaa itseään. Muuten hän ei pysty kohtaamaan kuilua, joka vallitsee hänen ihanteittensa ja hänen elämänsä välillä". (Mt. s. 11)

Yliopistotkin muuttuvat. Ilmeisesti jatkossa markkinatalous erilaisine lieveilmiöineen tunkeutuu vieläkin enemmän osaksi akateemista arkea. Jos tämä kehitys hyväksytään tarvitaan samanaikaisesti toimia, joilla vahvistetaan yhteisöllisyyttä, sillä se, jos mikä on paras tae työn kuormittavuutta ja uuvuttavuutta vastaan. Mielestäni on kamppailtava kaikilla keinoin, ettei useissa uusimmissa työntutkimuksissa raportoitu riippuvuuden hävettävyys työyhteisöstä toteudu ainakaan Lapin yliopistossa.

Lapin yliopiston vuosipäiväjuhlaan osallistui myös kutsuvieraita juhlistamaan yliopiston 25-vuotista taivalta.

Irma Kuukasjärvi vuoden esimieheksi

Lapin yliopiston yhteistoimintaneuvosto on valinnut viestintäpäällikkö Irma Kuukasjärven vuoden esimieheksi. Kuukasjärveä luonnehditaan idearikkaaksi, kannustavaksi ja myötäeläväksi esimieheksi.

Palkitsemalla Irma Kuukasjärven yhteistoimintaneuvosto haluaa kiinnittää huomiota rakentavan palautteen antamiseen työstä, yksikön jäsenten kuuntelemiseen, myönteiseen työilmapiiriin sekä siihen että myös yksikön ongelmatilanteet ratkaistaan yhdessä. Vuoden esimiehen valinnan perusteena on työyhteisöllinen näkökulma sekä esimiehen kyky vaikuttaa avoimen, kannustavan ja luottamusta herättävän

ilmapiiriin luomiseen työyhteisönsä.

Irma Kuukasjärven johdolla Lapin yliopiston viestintäyksikkö on pystynyt vastaamaan hyvin uuden teknologian asettamiin haasteisiin. Lisäksi Irma Kuukasjärvi on osallistunut aktiivisesti alansa kansainväliseen toimintaan olemalla Suomen yliopistotiedotajien edustaja EUPRION johtokunnassa.

Jörn Severidt vuoden opettajaksi

Lapin yliopiston ylioppilaskunta on valinnut vuoden opettajaksi saksan kielen lehtoraattia kielikeskuksessa hoitavan Jörn Severidtin.

Vuoden opettajan valintatyöryhmän perusteluiden mukaan Jörn Severidt on opettajana motivoiva ja monipuolinen. Hänen tunneillaan tunnelma on vapautunut, sillä hän saa kaikki opiskelijat yrittämään parhaansa.

Kaksikielisyys auttaa Severidtia katsomaan saksan kielen oppimista suomalaisen näkökulmasta. Hän korostaa opetuksessaan kielen ja kulttuurin välistä yhteyttä. Tunnit ovat hyvin valmisteltuja. Oppimateriaali on ajankohtaista

ja mielenkiintoista. Severidtin tunneilla keskustellaan paljon ja opiskelijat saavat palautetta kirjallisista töistään ja suullisista esityksistään.

Valintatyöryhmän mukaan Jörn Severidt on sitoutunut Lapin yliopiston kieliopetukseen. Hän on kehittänyt saksan 15 ov:n kokonaisuutta selkeyttämällä kursseja ja niiden vaatimuksia sekä kehittämällä opetusmenetelmiä.

Rehtorin palkinto viestintäyksikön tiimille

Vuoden 2004 rehtorin palkinnon, 1 500 euroa, sai yliopiston viestintäyksikön tiimi, johon kuuluvat viestintäpäällikkö *Irma Kuukasjärvi*, viestintäsihteeri *Leila Tauriainen*, graafikko *Niina Huuskonen*, *www-suunnittelija Markku Kontio* ja toimittaja *Olli Tiuraniemi*.

Palkinto myönnettiin oma-aloitteisesta ja tuloksetta toiminnasta yliopiston viestintäilmeen uudistamiseksi ja kehittämiseksi.

Lapin yliopiston hallituksen päätöksiä

Lapin yliopiston hallitus nimitti kokouksessaan 11.2.2004 kasvatustieteiden tohtori *Heli Ruokamon* kasvatustieteen, erityisesti mediakasvatus, professorin virkaan kasvatustieteiden tiedekuntaan 1.3.2004 alkaen. Heli Ruokamo on valmistunut kasvatustieteiden maisteriksi Lapin yliopistosta vuonna 1991. Kasvatustieteiden tohtorin tutkinnon hän on suorittanut Helsingin yliopistossa vuonna 2000.

Menetelmätieteiden laitokselle Lapin yliopiston hallitus perusti tutkimusmenetelmien professorin viran 1.8.2004 alkaen. Menetelmätieteiden laitos tarjoaa koko yliopistolle monitieteellistä tutkimusmenetelmien opetusta. Lisäksi laitokselle sijoitettu tutkijakou-

lu järjestää tutkijakoulutusta kaikille Lapin yliopiston jatko-opiskelijoille.

Lapin yliopiston hallitus lakautti muotoilun suunnitteluteknologian professorin viran taiteiden tiedekunnasta ja perusti tilalle muotoilun tutkimuksen professorin viran 1.3.2004 alkaen. Virkanimikettä muuttamalla vahvistetaan taiteiden tiedekunnan tutkimusta muotoilualan koulutuksessa.

Lapin yliopiston hallitus perusti plastisen sommittelun lehtorin viran taiteiden tiedekuntaan 1.3.2004 lukien. Hallitus nimitti virkaan kuivanveistäjä *Tom Engblomin* 1.3.2004 lukien. Tom Engblom on valmistunut taidekoulu Maasta vuonna 1990.

Juha Karhu tutkimuseettiseen neuvottelukuntaan

Professori Juha Karhu on nimitetty tutkimuseettisen neuvottelukunnan jäseneksi helmikuun alussa alkaneelle kolmivuotiskaudelle. Velvoiteoikeuden professori Juha Karhu on Lapin yliopiston toinen vararehtori.

Opetusministeriö on asettanut tutkimuseettisen neuvottelukunnan kolmivuotiskaudeksi 1.2.2004 - 31.1. 2007. Neuvottelukunnan jäsenet ovat professori *Katie Eriksson*, teknologia-asiantuntija *Merja Hiltunen*, professori *Liisi Huhtala*, professori *Juha Karhu*, johtaja *Paavo Löppönen*, tutkimuspäällikkö *Sinimaa-*

ria Ranki, professori *Ari Salmi* ja laboratorion johtaja *Terttu Vartiainen*.

Neuvottelukunnan puheenjohtajana toimii kansleri *Eero Vuorio* Turun yliopistosta ja varapuheenjohtajana professori *Jaana Hallamaa* Helsingin yliopistosta. Neuvottelukunnan pääsihteerinä jatkaa oikeustieteen lisensiaatti *Salla Lötjönen*.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta perustettiin vuonna 1991 käsittelemään tieteelliseen tutkimukseen liittyviä eettisiä kysymyksiä ja edistämään tutkimusetiikkaa.

Rehtori Esko Riepulalle tunnustusta Murmanskin yhteistyöstä

Lapin yliopiston rehtori Esko Riepula vastaanotti helmikuussa 2004 Murmanskin alueen maaherran tunnustuksen koulutusyhteistyön kehittämisestä.

Huomionosoitus annettiin rehtori Esko Riepulalle hänen panoksestaan alueiden välisessä yhteistyössä ja varsinkin hänen työstään Murmanskin aloite-projektin ideoinnissa, järjestelyissä ja toteutuksessa. Lapin yliopiston osalta koulutusta johti projektipäällikkö *Mare Rantanieni*, joka myös sai Murmanskin maaherran tunnustuksen henkilökohtaisesta panoksestaan projektin onnistumiseksi.

Murmanskin aloite -projektissa koulutettiin Kuolan alueen saamelaisia hallinnon asiantuntijoiksi Murmanskissa toimivassa virkamiesakatemiassa. Osa koulutukseen osallistuneista saamelaisista tutustui myös suomalaiseseen hallintoon Lapin yliopiston järjestämässä koulutuksessa vuosittain.

Valokuva: Niina Huuskonen

Maaherra Juri Evdokimovin tervehdyksen ja kiitoskirjeen luovuttivat rehtori Esko Riepulalle (oik) virkamiesakatemian Luoteis-Venäjän Murmanskin filiaalın rehtori Jevgenia Maltseva (vas) ja vara-rehtori Oleg Maltsev.

Kannettava tietokone jokaiselle Lapin yliopiston uudelle perusopiskelijalle

Syksystä 2004 lähtien jokainen Lapin yliopiston uusi perusopiskelija saa käyttöönsä kannettavan henkilökohtaisen tietokoneen. Pääosan tietokoneen kustannuksista hoitaa yliopisto. Opiskelijalle jää maksettavaksi tietokoneesta kohtuullinen käyttöoikeusmaksu. Opintojen päätyttyä ajallaan opiskelijan on mahdollista lunastaa tietokone omakseen nimellistä korvausta vastaan.

Ensi syksystä lähtien jokainen Lapin yliopiston uusi perusopiskelija saa käyttöönsä kohtuullista korvausta vastaan opintojensa ajaksi yliopiston hallinnoiman kannettavan henkilökohtaisen tietokoneen. Lapin yliopistossa aloittaa opintonsa ensi syksynä noin 660 uutta opiskelijaa. Käytännössä kannettavat henkilökohtaiset tietokoneet merkitsevät opiskelijoiden kannalta merkittävää muutosta oppimisympäristössä. Rehtori *Esko Riepul*an mukaan kannettava tietokone auttaa opiskelijaa etenemään opinnoissaan sekä vapauttaa yliopiston resurssit omiin ydintoimintoihin.

- Lapin yliopisto haluaa olla kehityksen kärjessä tarjoamalla ensi syksystä lähtien kaikille uusille perusopiskelijoilleen henkilökohtaisen kannettavan tietokoneen viideksi vuodeksi kohtuullista korvausta vastaan. Näin opiskelijalla on oma yliopisto aina mukanaan, mikä on omiaan lisää-

mään motivaatiota opintoja kohtaan, rehtori Esko Riepula sanoo.

Rehtori Esko Riepula korostaa, että kaikkien uusien opiskelijoiden ei ole pakko ottaa vastaan yliopiston tietokonetta. Yliopisto onkin suunnittelemassa kirjastoon palvelupistettä, josta opiskelijat voisivat lainata kannettavan tietokoneen käyttöönsä myös lyhyemmäksi ajaksi.

Lapin yliopisto muuttuu langattomaksi kampukseksi kesällä 2004. Käytännössä langaton kampus merkitsee sitä, että henkilökohtainen tietokone on mahdollista kytkeä langattomasti verkkoon kaikissa Lapin yliopiston päärakennuksen luentosaleissa ja opiskelutiloissa. Domus Arctica -säätioilla on Rovaniemellä noin 1700 asuntopaikkaa, joista lähes kaikki ovat verkkoliitännän piirissä, eli myös asunnoista on mahdollista päästä verkkoon omalla tietokoneella.

Valokuva: Juha Sarkkinen

Atk:n kehitys Lapin yliopistossa

Lapin korkeakoulussa oli vuonna 1985 kolme henkilökohtaista työasemaa ja yksi keskustietokone. Vuonna 1986 atk-luokan mikrotietokoneet kytkettiin yhteiseen verkkoon ja vuonna 1988 yliopisto liittyi jo valtakunnalliseen yliopistojen väliseen Funet-verkkoon. 1990-luvulla atk-alan infrastruktuurin kehitys on ollut niin nopeaa, että tänään Lapin yliopiston henkilökunnan ja opiskelijoiden käytössä on jo noin 1 500 työasemaa. Seuraava askel alan kehityksessä on se, että jokaisella Lapin yliopiston perusopiskelijalla on oma henkilökohtainen työasema eli kannettava tietokone.

Mediatieteen opiskelijat valmistivat DVD:n Luoteis-Venäjän elinkeinoista

Lapin yliopiston mediatieteen opiskelijat ovat koonneet DVD:n Luoteis-Venäjän elinkeinoista. DVD on suunnattu koulujen-, kirjastojen- ja näyttelyiden tarpeisiin.

Luoteis-Venäjän elinkeinoja esittelevä DVD on tehty Arktisen keskuksen AFBARE-hankkeen ja Lapin yliopiston mediatieteen opiskelijoiden *Jari Mikkola*, *Teemu Manninen* ja *Vesa Tuisku* sekä Oulun yliopiston kulttuurimaantieteen opiskelijan *Matti-Pekka Karikko* yhteistyönä. DVD:n valmistuminen liittyy Barentsin alueen uhanalaisten

arktisten dokumenttifilmien suojele- ja digitointi (AFBARE) -hankkeeseen.

DVD:n sisältämä puolen tunnin mittainen dokumenttifilmi käsittelee mm. Luoteis-Venäjän kaivos-, metsä- ja kalateollisuutta, pohjoista laivastoa, poronhoitoa, ympäristöongelmia sekä luonnonsuojelua ennen ja nyt. DVD:tä on tarkoitus käyttää mm.

Arktisen keskuksen ja muiden Barentsin alueen tiedekeskusten näyttelyissä, opetusmateriaalina kouluissa sekä julkisissa kirjastoissa.

AFBARE -hankkeessa filmien kartoitustoiminta on keskitetty Arktislin ja Murmanskin alueelle, jossa tuhoutumassa olevia filmejä tiedetään olevan eniten. Murmanskin television arkisto sisältää noin 10 000 filmiä. Arktislin television filmiarkistossa on noin 28 000 filmiä.

AFBARE -hanke on Arktisen keskuksen koordinoima. Venäläi-

siä yhteistyötahoja hankkeessa ovat televisioyhtiöt Murmanskista ja Arkangelista. Myös Saamelaismuseo Siida ja FilmpoolNord Ruotsista ovat hankkeessa mukana.

AFBARE -hankkeen koordinaattorina toimii filosofian tohtori, dosentti *Minna Turunen* ja suunnittelijana filosofian maisteri *Armi Pekkala*.

Lisätietoja
AFBARE -hankkeesta:
www.arcticcentre.org/afbare

Kolmen sukupolven leikkipaikka

SmartUs yhteistyöhankkeessa rakennetaan kolmen sukupolven leikkipaikka, joka tukee lapsen oppimista, fyysistä ja motorista kehitystä sekä luovuutta. Hankkeessa yhdistyvät perinteinen leikkipaikka, uusi teknologia ja uudet sovellukset.

SmartUs on monimuotoinen hanke, jossa muotoilu, oppimisen, liikkumisen ja teknologian ammattilaiset yhdistävät voimansa viidessä eri yhteistyöprojektissa. Hankkeen tuloksena syntyy oppimisympäristö, jonka avulla lapsille voidaan luoda omaehtoiseen oppimiseen perustuva älykäs ja entistä turvallisempi leikkipaikka. Leikkipaikan merkitys laajenee, kun siitä tulee sukupolvien välinen kohtauspaikka, joka aktivoi leikkimisen ja liikkumisen sekä perimätiedon siirtämisen sukupolvelta toiselle.

Hanke jakautuu viiteen erilliseen yhteistyöprojektiin. *Weplay* -projektissa yhdistetään muotoilu ja teknologia. *UbiPlay* tähtää tulevaisuuden vuorovaikutteisen leikkikentän rakentamiseen.

Moto+ on tutkimusprojekti, jossa tutkitaan motorista, sosiaalista ja kognitiivista käyttäytymistä leikkikentällä. *Let's Play* tutkimusprojektissa tutkitaan vuorovaikutteista oppimisympäristöä. *PlayTech* -projektin teemana on teknologia osana leikkikenttää.

SmartUs -hankkeessa toimivat Lapin yliopisto, Lappset Group Oy, Rovaniemen ammattikorkeakoulu, Tekes ja VTT. Hanketta rahoittavat Euroopan sosiaalirahasto, Tekes ja Lapin lääninhallitus. Lisäksi mukana ovat mm. Elektrobit, Ideos, Polar Electro ja TeliaSonera Finland Oy.

SmartUs -hankkeen kotisivu
löytyy osoitteesta:
www.smartus.fi

Lapin taidetta verkossa

Digmo -hanke on Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan, Rovaniemen taidemuseon ja Lapin maakuntakirjaston yhteishanke, joka tuo Lapin kulttuuria yleisön saataville verkon kautta digitaalisessa muodossa.

Digmo -hanke alkoi syksyllä 2001 ja se päättyi helmikuun lopulla 2004. Hankkeessa yhdistyvät museoaineistojen digitointi, monimedia-arkiston ja sen käyttöliittymän kehittäminen sekä digitaalisiin arkistoihin liittyvien tekijänoikeuksien selvittäminen ja sopimuskäytäntöjen luominen.

Digmo tuo Lapin eksoottisen kulttuuriperinnön digitaalisessa muodossa verkon kautta suuren yleisön, oppilaitosten ja tutkijoiden käyttöön. Yksi projektin pää tavoitteista on ollut Lapin yliopiston erityistietämyksen hyödyntäminen oppimisympäristöjen ja oppimisen tietoverkkojen kehittämisessä.

Esimerkkinä opetuksen elämyksellisestä kehittämisestä Digmo -hankkeessa mainittakoon Lapin yliopiston rakentama vir-

tualiyliopistomalli sekä yliopiston ja taidemuseon yhteistyönä valmistunut Taidesampo -pedagoginen verkkogalleria. Digmon sivuilta löytyy myös Andreas Alarieston Lapinkylän pienoismallin kolmiulotteinen mallinnus äänimaailmoineen.

Digmo -hankkeen vastuullisina johtajina ovat toimineet taiteiden tiedekunnan dekaani *Mauri Yläkotola*, Rovaniemen taidemuseon johtaja *Hilkka Liikkanen* ja Lapin maakuntakirjaston johtaja *Heli Saarinen*. Projektipäällikköinä ovat toimineet *Riitta Kuusikko* Rovaniemen taidemuseosta ja *Lasse Lyytikäinen* taiteiden tiedekunnasta. Hanketta ovat rahoittaneet Lapin lääninhallitus/EAKR:n Tavoite 1 -ohjelma ja Rovaniemen kaupunki.

Digmo -hankkeen kotisivu:
www.digmo.fi

ELSA onnittelee tiedekuntaa

The European Law Students' Association ELSA on oikeustieteen opiskelijoiden ja nuorten lakimiesten riippumaton ja poliittisesti sitoutumaton järjestö. ELSA perustettiin Wienissä 1981 ja sen jälkeen järjestö on kasvanut nopeasti. Tänä ELSA edustaa yli 25 000 opiskelijaa lähes 40 maassa. Lapin yliopiston opiskelijoiden paikallisryhmä on nimeltään ELSA-Rovaniemi ry.

Keskeistä ELSA:n toiminnassa on tulevien lakimiesten ammatti-

taidon edistäminen, opintojen tukeminen sekä kansainvälisten vaikutuskanavien luominen kaikkialla Euroopassa. Lapin yliopiston kansainvälistyessä yhä useampi oikeustieteen opiskelija suorittaa osan tutkinnostaan ulkomailla esim. ERASMUS -ohjelman kautta. Tämä korostaa entisestään kansainvälisen opiskelijajärjestötoiminnan tarvetta ja merkitystä.

ELSA Rovaniemi ry. onnittelee 25-vuotiaasta kansainvälistyvää oikeustieteiden tiedekuntaa.

Kysely opinnoissaan viivästyneille

Yhteiskuntatieteiden tiedekunnassa toteutettiin vuonna 2003 kysely opinnoissaan viivästyneille opiskelijoille. Kohderyhmäksi valittiin vuonna 1998 tai sitä ennen aloittaneet opiskelijat.

Sosiologian kannalta kyselyn tuloksissa oli merkittävää se, että oppiaineemme sai opintojen loppuvaiheen arviointiin liittyen kirkkaasti parhaat tulokset kaikista YTK:n oppiaineista. Opintojen loppuvaiheen arvioitavia tekijöitä olivat ohjauksen tarve, gradu valmistumassa sekä ohjauksesta sovittu kysymykset.

Kun em. tekijöiden perusteella arvioitiin opiskelijoiden valmistumisen tilaa kokonaisuudessaan asteikolla hyvä tilanne, avoin tilanne, huono tilanne, sai sosiologia avoimen ja hyvän tilan arvioita 79 %:ssa tapauksista, kun muiden oppiaineiden vastaavat myönteiset arviot vaihtelivat 49 ja 72 %:n välillä.

Kun näihin tietoihin lisätään havainto, että 85 % opinnoissaan viivästyneistäkin sosiologian opiskelijoista ilmoittaa tavoitteekseen maisterintutkinnon suorittamisen ja vain 20 % on keskeyttänyt opintonsa jonkin muun kuin perustellun syyn vuoksi, näyttää oppiaineemme tilanne tältäkin osin hyvältä.

Kokonaisuutena näyttää siltä, että opinnoissaan viivästyneetkin sosiologian opiskelijat ovat työhönsä motivoituneita ja he tähtäävät maisterintutkintoon.

Sosiologian henkilökunta

Ilmassa on suuren urheilujuhlan tuntua!

Ote Artikla Ry:n opiskelijaradion selostuksesta.

Tervetuloa kaikki seuraamaan kaikkien aikojen jännitys-näytelmää ja todellista titaani taistoa; tapahtumaa, jossa Daavid jälleen kerran kohtaa Goljatin!

Nyt paukahti valtaiseksi taistoksi! Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunta on selvinnyt ensimmäisestä sadan metrin kaksikymmenviisivuotisesta kiihdytyksestä selvään johtoon ohi Turun ja Helsingin tiedekuntien.

Vaikka alkuun suuren yleisön joukossa oli suuriakin epäilyksiä uuden tiedekunnan kisakunnosta on se nyt osoittanut viimeistelynsä onnistuneen ja näin ollen olevansa aivan ylivoimaisessa iskussa siirtyessään ensimmäiseen kaarteeseen kirkkaasti kärkitilaa pitäen.

Kaikki merkit viittaavat siihen, että oikeustieteiden tiedekunnassa ei maitohappoja tunneta ollenkaan ja vauhdin ei voida olettaa missään vaiheessa hidastuvan!

Näiden sanojen myötä haluamme onnitella Artikla Ry:n puolesta Lapin Yliopiston oikeustieteiden tiedekuntaa sen 25-vuotisesta taipaleesta, joka ei aina ole ollut helppo, mutta sitäkin hedelmällisempi.

Lapin yliopisto 25 vuotta - Juhlavuoden kalenteri kevät 2004

Maaliskuu

- 24.3. Kiinteistöinvestointien seminaari
(Järj. Oikeustieteiden tiedekunta)
- 26.3. Yhteiskuntavastuu –seminaari
- Kirjasto 25 vuotta –näyttely kirjaston aulassa

Huhtikuu

- 2.-3.4. TUNTIEN - TAITAEN – TIETÄEN
Kasvatustieteiden tiedekunnan 25-vuotisjuhlaseminaari
- 19.4. Lectio Honoraria –luento:
Yhdenvertaisuus lain edessä - tavoite vai taakka
Valtakunnansyyttäjä Matti Kuusimäki luennoi
(Järj. Oikeustieteiden tiedekunta)
- 23.- 24.4. V Gerontologian päivät
(Järj. Sosiaalityön laitos)
- 25.4.-7.5. Euroopan aikuiskasvatuksen intensiivikurssi
(International Program of Adult Education)
(Järj. Kasvatustieteiden tiedekunta)
- Kansainvälisen oikeuden päivä
Ajankohta tarkentuu myöhemmin.
(Järj. Oikeustieteiden tiedekunta)

Toukokuu

- 6. – 7.5. Oppiva Pohjois-Suomi, Luosto
(Järj. Täydennyskoulutuskeskus)
- 13.5. Rovaniemen hovioikeuden ja oikeustieteiden
tiedekunnan juhlaseminaari
- Flooran päivä. Yleisen seppelensitojattaren julkistaminen.
- 20. – 21.5. Transnationaalisten vähemmistöjen oikeus
viestintään –seminaari
(Järj. Oikeustieteiden tiedekunta)
- 24. – 28.5. Seitsemäs sosiaalityön kansainvälinen kesäkoulu
- 27. – 29.5. Lapin yliopiston yhteinen
tohtori- ja maisteripromootio
- Promootioon liittyvä näyttely kirjaston aulassa

Juhlavuoden tapahtumat netissä:
<http://www.ulapland.fi/juhlavuosi>

k i d e

LAPIN YLIOPISTON YHTEISÖLEHTI
2/2004

Toimitus, tilaukset ja osoitteenmuutokset:
Lapin yliopisto/Viestintä
PL 122, 96101 ROVANIEMI

Päätoimittaja: Irma Kuukasjärvi,
puh. (016) 341 2217, gsm. 040 571 1960
fax. (016) 341 2207,
e-mail: Irma.Kuukasjarvi@ulapland.fi

Vastaava toimittaja: Olli Tiuraniemi,
puh. (016) 341 2230, gsm. 0400 695 418
fax. (016) 341 2207,
e-mail: Olli.Tiuraniemi@ulapland.fi

Kannen kuvankäsittelyt: Niina Huuskonen
2-sivun kuva: Lapin Kansan arkisto
Valokuvat: Ville Kostamoinen
Taitto: Niina Huuskonen
Otsikot: Trebuchet
Leipäteksti: AGaramond
Paperi: LumiArt 150g ja
LumiNova matta 90g

Painos: 3400 kpl
Painopaikka: PS-Paino Värisuora Oy,
Kemi 2004

ISSN 0787-0965

Kide-lehti Internetissä: <http://www.ulapland.fi/kide>

Seuraava Lapin yliopiston Kide ilmestyy
huhtikuussa 2004

Lehden ilmoitushinnat, joihin lisätään ALV 22% ovat:
Takakansi (neliväri)
170 x 200 mm (kokosivu takakansi) 420 euroa
170 x 200 mm (sisäsivu etu-/takakansi) 330 euroa
Sisäsivut (mustavalkoinen)
170 x 220 mm (kokosivu) 250 euroa
170 x 110 mm (puolisivu, vaaka) 150 euroa
85 x 220 mm (puolisivu, pysty) 150 euroa

Ilmoitusvaraukset:
Lapin yliopisto/viestintä,
Leila Tauriainen,
puh. (016) 341 2250,
email: Leila.Tauriainen@ulapland.fi

www.ulapland.fi